

การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในโลกอาหรับ: ศึกษากรณีอียิปต์

นางสาวปาริชาติ โชคเกิด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)

are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

People's Revolution in Arab World: A Case Study of Egypt

Miss Parichat Chokkerd

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Political Economy

Faculty of Economics

Chulalongkorn University

Academic Year 2014

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการ
ปกครองในโลกอาหรับ: ศึกษากรณีอียิปต์

โดย

นางสาวปาริชาติ โชคเกิด

สาขาวิชา

เศรษฐศาสตร์การเมือง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ดร.ศราวุฒิ อารีย์

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชโยดม สรรพศรี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ดร.กุลิณี มุทชากลิน)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ดร.ศราวุฒิ อารีย์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.กนกศักดิ์ แก้วเทพ)

..... กรรมการ

(ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.จรัญ มะลูลีม)

ปารีชาติ โชคเกิด : การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในโลก
อาหรับ: ศึกษากรณีอียิปต์ (People's Revolution in Arab World: A Case Study of
Egypt) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ดร.ศราวุฒิ อารีย์, 108 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจ
ของระบอบการปกครองในอียิปต์นับตั้งแต่การปฏิวัติในปี 1952 และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่การ
เคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอียิปต์ กรอบแนวคิดทฤษฎีที่
ใช้ในการศึกษานี้ประกอบไปด้วยแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ และทฤษฎีระดม
ทรัพยากร

จากการศึกษาพบว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบใหม่ภายใต้ขบวนการศึฟายาและขบวนการเยาวชน 6 เมษายนนั้น มีการเคลื่อนไหวที่มีการยกระดับจิตสำนึกเพื่อก่อให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยที่การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ผ่านขบวนการเหล่านี้มีอุดมการณ์ที่
ต้องการเสรีภาพ ความเท่าเทียม ความยุติธรรม การปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย และสภาพ
ความเป็นอยู่ของชีวิตที่ดีขึ้น

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในอียิปต์มีการกระทำแบบรวมหมู่
กล่าวคือมีการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายองค์กร มีเป้าหมายในการเคลื่อนไหวที่ชัดเจน มี
ความต้องการที่จะแก้ปัญหาในสังคม อีกทั้งยังต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยใช้การ
เคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญในการต่อรอง นอกจากนี้ขบวนการเคลื่อนไหวในอียิปต์ยังมี
ลักษณะการระดมทรัพยากรที่ต้องอาศัยคน เวลา เงิน รวมทั้งนวัตกรรมในการสื่อสารแบบใหม่ เช่น
Facebook, Twitter, YouTube และ Weblogs เป็นต้น การเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นไปอย่างมีเหตุมี
ผล มีการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนชัดเจน ก่อให้เกิดศักยภาพในการเคลื่อนไหวที่สัมฤทธิ์ผลได้

สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์การเมือง

ปีการศึกษา 2557

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5485340129 : MAJOR POLITICAL ECONOMY

KEYWORDS: REVOLUTION / ARAB SPRING / THE KEFAYA MOVEMENT / THE 6 APRIL MOVEMENT / HOSNI MUBARAK / GAMAL ABDEL NASSER / THE FREE OFFICER'S MOVEMENT / ANWAR SADAT / NEW SOCIAL MOVEMENTS / RESOURCE MOBILIZATION / EGYPTIAN REVOLUTION / TWITTER REVOLUTION / FACEBOOK REVOLUTION / SOCIAL MEDIA / INFITAH POLICY / OPEN DOOR POLICY / BOUAZIZI / KHALED SAID / COLLECTIVE ACTION / FOOD RIOTS

PARICHAT CHOKKERD: People’s Revolution in Arab World: A Case Study of Egypt. ADVISOR: SRAWUT AREE, Ph.D., 108 pp.

This thesis aims to study the political-economy of successive Egyptian regimes since the coup of 1952 and analysis that lead to the creation of new social movements for changes. The conceptual framework of this thesis consists of New Social Movements and Resource Mobilization.

The study found that the consciousness of the Egyptian people is being raised by the new social movements under the Kefaya Movement and the April 6 Youth Movement leading to the call for change in the society through the ideology that comprise of freedom, equality, justice, democracy and the well-being.

The new social movement that occurred in Egypt was shaped in the form of collective action that moved forward by having organizational network and clear purpose of network formation in order to solve the problems in society and change the society through the available key mechanism of the movement. The movement in Egypt drove their aim by resource mobilization that consists of human, time, money and new media innovation such as Facebook, Twitter, YouTube and Weblogs. This movement was pursued in a logical way and could strongly connect each other, resulted in the creation of the effective movement for change.

Field of Study: Political Economy

Student's Signature

Academic Year: 2014

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ ให้การสนับสนุน และให้โอกาสจนสามารถผลักดันให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ ขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ศราวุฒิ อารีย์ที่มีความเป็นอาจารย์อย่างหาที่สุคติได้ อาจารย์มีความอดทนอย่างยิ่งยวดต่อการให้ความช่วยเหลือและเมตตาให้คำปรึกษาในเวลาที่เหมาะสมและเร่งด่วนอย่างสม่ำเสมอ ขอขอบคุณอาจารย์จรัญ มะลูลีมที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง รวมทั้งมิตรภาพจากอาจารย์อันแสนดีที่มีต่อศิษย์อย่างยาวนาน ขอขอบคุณอาจารย์ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ที่ให้คำแนะนำที่ยอดเยี่ยมสำหรับแนวคิดทฤษฎีตั้งแต่เริ่มต้นสอบเค้าโครง จนถึงสิ้นสุดการสอบตัวเล่ม ขอขอบคุณอาจารย์กุลลณี มุทธากลิน ที่ให้กำลังใจด้วยความเมตตาและอบอุ่นอยู่เสมอ รวมทั้งข้อเสนอแนะอันทรงคุณค่าในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณอาจารย์กนกศักดิ์ แก้วเทพที่มอบโอกาสในการเข้าพบด้วยความสะดวกเสมอ ทั้งยังเป็นผู้จุดประกายให้ศิษย์สนใจทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ตลอดจนคำแนะนำที่เพิ่มกำลังใจได้อย่างดียิ่งแก่ศิษย์ และเข้าใจศิษย์อย่างมากในทุกๆเรื่อง

ขอขอบคุณปิยศิลป์ บุลสถาพร ที่ร่วมอยู่ ร่วมแก้มอบกำลังใจที่ดี หวังดีแก่กันเสมอ ขอขอบคุณมิตรภาพที่แสนดีที่ทำให้ได้ร่วมใช้เวลาทำวิจัยด้วยกันตั้งแต่เริ่มต้นและให้การสนับสนุนจนถึงวินาทีสุดท้าย ทำให้สามารถผ่านวิกฤติมาได้ทุกครั้ง ขอขอบคุณเสมอไหน เพ็งจันทร์ น้องชายที่แสนดีและกำลังใจที่อบอุ่นต่อกันในทุกช่วงเวลาที่ยุ่งแย่ง ขอขอบคุณนิตยา โพธิ์นอก ที่อำนวยความสะดวกในการให้ยืมเครื่องมือสำคัญเพื่อทำการวิจัย ขอขอบคุณที่เข้าใจและมอบมิตรภาพที่จริงใจต่อกัน ขอขอบคุณจามรี จำปา ที่ให้กำลังใจแก่กันเสมอในช่วงเวลาที่ต้องการ ขอขอบคุณ Siam Intelligence Unit ที่ให้โอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนหลักสูตรเศรษฐศาสตร์การเมืองและเป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่ทำให้สนใจศึกษาเรื่องนี้ ขอขอบคุณวรรณุช พุ่มเรือง เพื่อนสนิทที่คอยให้คำปรึกษาและให้กำลังใจได้ทุกอย่าง ขอขอบคุณสิญา อุทัย เพื่อนรักที่คอยกระตุ้นให้หมั่นทำวิทยานิพนธ์อยู่เสมอและไม่เคยทิ้งกันใยามที่ต้องการ ขอขอบคุณนรินทร์ หนูมาที่ให้คำปรึกษาในช่วงแรกเริ่มจนสามารถตัดสินใจได้ว่าควรศึกษาหัวข้อดังกล่าวในประเทศใด ขอขอบคุณครอบครัวโชคเกิดที่เป็นกำลังใจสำคัญที่ดีที่สุดในทุกช่วงเวลาของชีวิต ขอขอบคุณนัชญาภรณ์ กิจตระกูลที่คอยให้กำลังใจด้วยความหวังดีและเอาใจใส่ อำนวยความสะดวกให้ความช่วยเหลือในทุกๆเรื่องอย่างต่อเนื่องและไม่เคยทอดทิ้ง ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หลักสูตร ศศ.กม. ที่คอยให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ ขอขอบคุณอาจารย์ธานี ชัยวัฒน์ที่ให้ความช่วยเหลือจนบรรลุเป้าหมาย ขอขอบคุณนิชาภัทร ไม้งามที่อดทนให้คำอธิบายการทำ E-Thesis ได้อย่างเข้าใจถึถ้วน สุดท้ายขอขอบคุณตัวเองที่ใช้ความพยายามและอดทนอย่างมากในการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	5
1.3 ขอบเขตการศึกษา.....	5
1.4 ขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา.....	5
1.5 ระเบียบวิธีวิจัย.....	6
1.6 เอกสารอ้างอิง.....	18
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	19
1.8 ลำดับการนำเสนอผลการวิจัย.....	19
บทที่ 2 วรรณกรรมปริทัศน์	20
2.1 การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements: NSMs).....	20
2.2 การระดมทรัพยากร (Resource Mobilization).....	30
2.3 การเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองในอียิปต์.....	34
2.4 ข้อแตกต่างของงานทบทวนวรรณกรรมกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้.....	36
บทที่ 3 การดำเนินนโยบายของผู้นำอียิปต์ก่อนปรากฏการณ์ Arab Spring	39
3.1 การเข้าสู่อำนาจของกามัล อับเดล นัซเซอร์: ล้มสถาบันกษัตริย์ ยึดอำนาจบริหารประเทศ... 39	
3.1.1 การดำเนินนโยบายการเมือง สังคม และเศรษฐกิจในสมัยนัซเซอร์.....	42
3.1.2 ความล้มเหลวของการดำเนินนโยบายภายใต้การนำของนัซเซอร์	47

3.2 การเข้าสู่อำนาจของอันวาร์ ซาดัต: พลิกโฉมครั้งใหญ่ก่อนถูกลอบสังหารปลดชีวิต	49
3.2.1 การดำเนินนโยบายการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในสมัยซาดัต	49
3.2.2 ความล้มเหลวของการดำเนินนโยบายภายใต้การนำของซาดัต	55
3.3 การเข้าสู่อำนาจของฮุสเนี มุบารัค: ล่มสลายด้วยอำนาจประชาชน	57
3.3.1 การดำเนินนโยบายการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในสมัยมุบารัค	60
3.3.2 ความล้มเหลวของการดำเนินนโยบายภายใต้การนำของมุบารัค	62
บทที่ 4 การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในอียิปต์	64
4.1 ขบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อชาวอียิปต์ (Egyptian Movement for Change) หรือ ขบวนการคีฟายา (Kefaya Movement)	64
4.2 ขบวนการเยาวชน 6 เมษายน (the April 6 Youth Movement)	69
4.3 สื่อใหม่: กลไกสำคัญในการระดมกำลังเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่	73
4.4 วิเคราะห์ขบวนการคีฟายาและขบวนการเยาวชน 6 เมษายน	83
บทที่ 5 บทสรุปปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในอียิปต์	89
ข้อจำกัดของการวิจัย	99
รายการอ้างอิง	101
ภาคผนวก	107
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	108

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองจากระบอบหนึ่งสู่ระบอบหนึ่งโดยเฉพาะในโลกอาหรับถือเป็นเรื่องยากแล้ว แต่การเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์และสาเหตุ รวมทั้งปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนั้นช่างซับซ้อนและยากยิ่งกว่า

ปรากฏการณ์อาหรับสปริง (Arab Spring) คือสถานการณ์ที่ประชาชนหลายๆ ประเทศในโลกอาหรับที่อยู่ภายใต้ลักษณะโครงสร้างทางสังคมของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน มีลักษณะการปกครองที่มีรูปแบบเหมือนกันบ้าง แตกต่างกันไปบ้าง ได้มีการกระทำแบบรวมหมู่เกิดขึ้น (collective action) ด้วยการออกมาเคลื่อนไหว เพื่อเรียกร้อง ต่อต้าน ประท้วง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เพื่อให้ผู้นำลงจากอำนาจ เพื่อเปลี่ยนผ่านจากระบอบอำนาจนิยมสู่ระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ได้รับสิทธิ เสรีภาพมากขึ้น เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางสังคม เหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุหลักที่ผลักดันให้ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวทางสังคมบนท้องถนนเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

สถานการณ์ที่เรียกว่า Arab Spring หรือ Arab Uprising นี้ เริ่มขึ้นในช่วงปลายปี 2010 ไล่เรียงมาตั้งแต่ประเทศตูนิเซียเป็นลำดับแรก ที่ประชาชนต่างลุกออกมาเรียกร้องต่อต้านผู้นำบนท้องถนน เพราะรับไม่ได้ต่อการเพิกเฉยของรัฐที่ทำให้ชายหนุ่มรายหนึ่งเสียชีวิต เนื่องจากเขาประกอบอาชีพขายผลไม้สด แต่ถูกกีดกันจากเจ้าหน้าที่รัฐเป็นประจำ และในที่สุดเจ้าหน้าที่รัฐก็ยึดรถเข็นด้วยข้อหาไม่มีใบอนุญาต ซึ่งถือเป็นเครื่องมือทำกินของเขา เขาพยายามขอร้องเพื่อให้ได้รถเข็นคืนกลับมา เนื่องจากมันเป็นหนทางเดียวที่เขาจะนำมาไว้ใช้เพื่อเลี้ยงชีพตัวเองและครอบครัว แต่เจ้าหน้าที่รัฐไม่ใส่ใจและยังทำร้ายร่างกายเขาด้วยการทุบตี ทำให้เขารู้สึกคับแค้นใจ ไม่พอใจ รู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรม อีกทั้งหน่วยงานรัฐก็เมินเฉยต่อข้อเรียกร้องของเขา ที่ต้องการขอความเป็นธรรมจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐดังกล่าว นำไปสู่การเกิดโคกนาฏกรรมขึ้นเพราะเขาเรียกร้องความเป็นธรรมด้วยการจุดไฟเผาตัวเองจนถึงแก่ชีวิต (self-immolation) เหตุการณ์ดังกล่าวปลุกกระแสให้คนทั่วทุกมุมเมืองในตูนิเซียต่างลุกออกมาเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้น เนื่องจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับชายหนุ่มคนนั้นไม่เพียงแต่สร้างความสลดใจแก่ผู้รับรู้ข้อมูลเท่านั้น แต่มีประชาชนอีกจำนวนมากที่ได้รับการกระทำที่มีลักษณะกดขี่ ช่มเหงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในรูปแบบคล้ายคลึงกัน ทำให้ประชาชนรู้สึกทนไม่ไหว ออกมาชุมนุม ต่อต้าน

เพื่อประท้วงผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ และนำไปสู่การพยายามเรียกร้องให้ผู้นำลงจากอำนาจ สุดท้าย การเคลื่อนไหวทางสังคมในตูนิเซียใช้เวลา 1 เดือนจึงสามารถขับไล่ประธานาธิบดีซัยนุลอาบิติน บิน อาลี ลงจากตำแหน่งและลี้ภัยไปยังซาอุดีอาระเบีย การเคลื่อนไหวทางสังคมดังกล่าวถือว่าเป็นประสพผลสำเร็จอย่างมาก ทำให้เกิดแรงบันดาลใจไปยังประเทศอื่นๆ ที่มีการปกครองด้วยระบอบที่กดขี่ ประชาชนไม่แตกต่างกัน นำไปสู่การลุกฮือของประชาชนเพื่อเคลื่อนไหวเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ประเทศที่ได้รับแรงบันดาลใจจากการเคลื่อนไหวของประชาชนในลำดับถัดมาคืออียิปต์ ประเทศที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในโลกอาหรับ เนื่องจากการดำเนินนโยบายที่โดดเด่นและเป็นโมเดลให้กับหลายๆประเทศ อียิปต์ถือเป็นหัวหอกสำคัญในหลายๆ เรื่อง หลักฐานชั้นดีที่สะท้อนภาพลักษณ์ของอียิปต์ที่โลกตะวันตกมอง สังเกตได้จากคำกล่าวที่ เฮนรี เอ คิสซิงเจอร์ (Henry A. Kissinger) เอกอัครราชทูตมือหนึ่งของสหรัฐอเมริกาเคยกล่าวไว้ในปี 1979 ว่า **“ไม่มีสงครามใดปราศจากอียิปต์ ไม่มีสันติภาพใดปราศจากซีเรีย”** เมื่อกระแสการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแพร่สะพัดมายังประเทศอียิปต์ซึ่งขณะนั้นประชาชนหลายกลุ่มก้อนกำลังลุกออกมาเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านระบอบรัฐอยู่เช่นกัน จึงไม่ใช่เรื่องยากที่กระแสต่อต้าน โคนล้มระบอบรัฐจะจุดติดที่อียิปต์ได้โดยง่าย เนื่องจากอียิปต์นี่ถึงจะเป็นแม่แบบให้โลกอาหรับในหลายๆ เรื่อง แต่สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นมีลักษณะกดทับชนชั้นต่างๆ ให้ซ้อนทับกัน สร้างความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาส และด้วยการดำเนินนโยบายของรัฐโดยเฉพาะในมิติเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง นอกจากจะทำให้เกิดช่องว่างในการทำให้ชนชั้นทางสังคมขยายกว้างขึ้นแล้ว ยังมีลักษณะเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มชนชั้นสูงที่มีฐานะดี ร่ำรวยให้ยิ่งรวยยิ่งขึ้น คนจนให้ยิ่งจนลงและมีสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นต่อไป

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในอียิปต์และเป็นกระแสปลุกผู้คนให้ออกมาประท้วงต่อต้านกันอย่างเข้มข้นจนสามารถจุดกระแสติดได้อย่างรวดเร็วต่อจากตูนิเซียนั้น เริ่มมาก่อนที่ปรากฏการณ์อาหรับสปริงจะเกิดขึ้น และมีการเคลื่อนไหวทางสังคมในอียิปต์ที่พัฒนามาเป็นระยะเวลาต่อเนื่อง แต่ความเข้มข้นถึงขีดสุดที่เป็นชนวนสำคัญเกิดมาจากประเด็นของชายหนุ่มวัย 28 ปี จากเมืองอเล็กซานเดรียในอียิปต์ที่ชื่อคายิด ซาอิด (Khaled Said) เขาถูกตำรวจลากออกจากร้านอินเทอร์เน็ตคาเฟ่ เพื่อนำเขาออกไปทำร้ายร่างกาย เขาถูกทรมานร่างกายและทุบตีเข้าไปเข้ามาจนกระทั่งเขาเสียชีวิต เจ้าของร้านอินเทอร์เน็ตเล่าเรื่องราวที่ซาอิดถูกตำรวจซ้อมจนถึงแก่ชีวิตจากนั้น เมื่อครอบครัวมารับศพเขาหลังการชันสูตรศพที่ห้องดับจิต พี่ชายของเขาได้ถ่ายรูปเขาและนำไปเผยแพร่ในโลกออนไลน์ โดยคาดว่าคายิด ซาอิด เสียชีวิตเพราะเผยแพร่คลิปวิดีโอทางอินเทอร์เน็ตซึ่งมีภาพตำรวจกำลังทำความตกลงชื้อยาเสพติดกัน ซาอิดถูกฝ่ายความมั่นคงทำร้ายร่างกายจนเสียชีวิต ด้านองค์กรสิทธิมนุษยชนเผยแพร่รายงานเกี่ยวกับรูปภาพของซาอิดที่ครอบครัว

เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตโดยระบุว่า ภาพของซาอิดถูกทุบตีด้วยความโหดร้าย กะโหลกศรีษะแตก ขากรรไกรเคลื่อนจมูกหัก และบรรยายแต่ละจุดให้เห็นว่าเขาได้รับความทุกข์ทรมานอย่างหนัก และภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าตำรวจนอกเครื่องแบบทุบตีเขาอย่างรุนแรง

ในขณะที่รูปถ่ายร่างไร้วิญญาณของคายิด ซาอิดแพร่กระจายทางอินเทอร์เน็ตและได้รับความสนใจอย่างมากในหมู่ประชาชน เนื่องจากอียิปต์นั้นขึ้นชื่ออย่างมากในแง่ของการปกครองที่มีลักษณะเป็นรัฐตำรวจ ประชาชนหลายรายถูกตำรวจ ฝายความมั่นคงจับกุมตัวเข้าโรงพักและทำร้ายร่างกาย ผู้คนเหล่านั้นด้วยความโหดร้ายมาเป็นระยะเวลาาน จนในที่สุดก็ได้เกิดกรณีของคายิด ซาอิด ที่มีการเผยแพร่ภาพการเสียชีวิตจากการถูกทำร้ายร่างกายเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตและนำไปสู่การสร้าง Facebook page และตั้งชื่อเพจเพื่อไว้อาลัยให้แก่คายิด ซาอิด ว่า “We are all Khaled Said” เมื่อข่าวคราวของเขาถูกแพร่สะพัดอย่างรวดเร็วในสังคมออนไลน์ ทำให้มีจำนวนผู้เข้าร่วมติดตามเพจที่ระลึกถึงเขาจำนวนมากถึง 130,000 ราย ซึ่งถือว่าเป็น Facebook page แห่งแรกของอียิปต์ในช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์นี้ ถือว่ามีจำนวนคนติดตามจำนวนมากที่สุด และนำไปสู่การออกมาเคลื่อนไหวเพื่อประท้วงเจ้าหน้าที่ของรัฐตั้งแต่กลางเดือนมิถุนายน ปี 2010 ผู้คนต่างออกมาเรียกร้องต่อต้านอำนาจรัฐ คายิด ซาอิดถือเป็นบุคคลแรกที่ทำให้ผู้คนพบเห็นหลักฐานที่ฝายความมั่นคงกำลังคอร์รัปชันและนำคลิปมาเผยแพร่จนนำไปสู่การถูกทำร้ายร่างกายจนเสียชีวิต ผู้คนที่ได้รับรู้เรื่องราวผ่าน YouTube และ Facebook จนกระทั่งเห็นภาพศพของเขายังสร้างความโกรธแค้นต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ใช้ความรุนแรงทำร้ายร่างกายประชาชนด้วยความโหดร้าย พวกเขาคนหนุ่มสาวออกมาเรียกร้องต่อต้านบนท้องถนนเป็นจำนวนมหาศาลและเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ

หลังจากกระแสต่อต้านผู้นำในโลกอาหรับแพร่สะพัดจากตูนิเซียมายังอียิปต์และคลื่นประชาชนในโลกอาหรับก็ลุกฮือขึ้นมาประท้วงกันอย่างต่อเนื่องทั้งในลิเบีย เยเมน บาห์เรน ซีเรีย อัลจีเรีย อิรัก จอร์แดน คูเวต โมร็อกโก ซูดาน มอริเตเนีย โอมาน ซาอุดีอาระเบีย และจิบูเตีย เป็นต้น

ในโลกอาหรับนั้นมิมีผู้นำหลายประเทศที่ครองอำนาจอย่างยาวนานหลายสิบปี เป็นที่น่าสนใจว่าผู้นำเหล่านี้มีการดำเนินนโยบายในการปกครองประเทศอย่างไร จึงสามารถทำให้ดำรงตำแหน่งได้อย่างยาวนานเช่นนั้น ในขณะที่เดียวกัน มีการออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากประชาชนหรือไม่ เหตุใดจึงมีการลุกฮือของประชาชนเพื่อต่อต้านผู้นำ จนมีลักษณะที่เรียกว่า Domino Effect กล่าวคือจากประเทศหนึ่งที่เกิดการประท้วงขึ้น ได้ส่งผลให้ประชาชนในประเทศอื่นๆต่างก็ทยอยลุกขึ้นมาประท้วงจนเห็นเป็นภาพสะท้อนของคลื่นโดมิโนที่ล้มต่อกันเป็นทอดๆ และเรียกขานปรากฏการณ์นั้นว่า Arab Spring หรือการเคลื่อนไหวแบบไปไม่ร่วงในโลกอาหรับ จุดชนวนให้โลกประหลาดใจกับภาพที่พบเห็นมากขึ้นเพราะภาพที่คนส่วนใหญ่คุ้นชินเกี่ยวกับผู้นำในโลกอาหรับ มักจะเป็นภาพสะท้อนผู้ปกครองที่มีลักษณะการบริหารประเทศแบบอำนาจนิยม และปกครองประเทศเป็นเวลายาวนาน ในขณะที่ข่าวคราวการลุกฮือเพื่อประท้วงต่อต้าน

อำนาจรัฐของประชาชนนั้นเกิดขึ้นน้อยมาก การเปลี่ยนแปลงท่ามกลางระบอบการเมืองการปกครอง และสังคมที่สลับซับซ้อน ทำให้การเรียกร้องเพื่อการเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลลัพธ์ที่ไม่ยั่งยืนบ้างในบางประเทศ มีการเปลี่ยนผ่านอย่างยากลำบาก และบางประเทศก็นำไปสู่การทำสงครามกลางเมือง และมีการแทรกแซงจากโลกตะวันตกที่มีผลประโยชน์ทับซ้อนเกี่ยวพันกัน

ปัจจัยสำคัญที่น่าตั้งข้อสังเกต และยิ่งทวีความสนใจมากยิ่งขึ้นก็คือ เมื่อประเทศในโลกอาหรับเดินทางมาถึงจุดเปลี่ยนที่ประชาชนสามารถรวมพลังมวลชนเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองได้ และความพยายามที่จะเคลื่อนไหวเพื่อล้มล้างระบอบดังกล่าวกลับทำได้สำเร็จภายในระยะเวลาอันสั้น โดยเฉพาะในประเทศอียิปต์ ที่เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สถานการณ์ดังกล่าวเริ่มก่อตัวขึ้นในวันที่ 25 มกราคม 2011 และสามารถขับไล่ผู้นำออกจากตำแหน่งได้ในระยะเวลาเพียง 18 วัน

ประเทศอียิปต์นั้นมีการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่มีลักษณะเปิดเสรีมากขึ้นในยุคของฮุสนี มุบารัค ใช้กลไกตลาดแบบทุนนิยม แต่คุณภาพชีวิตของประชาชนชาวอียิปต์กลับตกต่ำ กลุ่มคนชั้นกลางระดับล่างในอียิปต์ร้อยละ 40 มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวแค่วันละ 60 บาท ขณะที่ค่าครองชีพกลับสวนทางกับรายได้จนทำให้ประชาชนต้องตกอยู่ในสภาพยากไร้ ทุกข์เข็ญ คนจนยิ่งจนมากขึ้น คนรวยยิ่งรวยขึ้นแบบกระจุกตัว นอกจากนั้น ในด้านสังคมอียิปต์แทบจะไม่มีเสรีภาพในการใช้ชีวิตเลย มีการปราบปรามทางการเมือง มีการลิดรอนสิทธิขั้นพื้นฐาน มีการเซ็นเซอร์ข้อมูลข่าวสารที่สร้างผลกระทบต่อรัฐในเชิงลบ มีการลงโทษผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทั้งในฐานะของสื่อมวลชนและนักวิชาการทั้งหลาย มีการใช้ความรุนแรงจากฝ่ายความมั่นคงของรัฐ เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังข่มเหง รังแกประชาชนจนทำให้เกิดความรู้สึกคับข้องใจ อดทนอดกลั้นต่อความเจ็บปวดทุกข์ทรมานมาอย่างยาวนาน ขณะเดียวกันปัญหาคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐก็มีให้เห็นอย่างแพร่หลายในทุกระดับชั้นทางสังคม

ประเทศอียิปต์มีจำนวนประชากรสูงถึง 88.4 ล้านราย มีคนวัยหนุ่มสาวในอัตราสูงถึงร้อยละ 49.1 เรียกได้ว่าครึ่งประเทศเป็นคนวัยหนุ่มสาวซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญในการออกมาขับเคลื่อนเพื่อเรียกร้องให้เกิดความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และคนกลุ่มวัยนี้เองที่มีอัตราการว่างงานสูงถึงร้อยละ 24.8 พวกเขาแทบไม่เห็นอนาคตของตัวเอง แม้จะได้รับการศึกษาและทำงานก็มีการจ้างงานที่ให้ผลตอบแทนค่อนข้างต่ำ ทำให้การศึกษาไม่ได้ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้พวกเขาได้นัก ขณะเดียวกันราคาอาหารที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างมากทำให้ดำรงชีวิตได้อย่างยากลำบาก

ความน่าสนใจต่อการเคลื่อนไหวทางสังคมดังกล่าว ทำให้พบว่าแม้ในระบอบที่มีการปกครองอันมีลักษณะเป็นอำนาจนิยมและมีส่วนสำคัญทำให้ครองอำนาจอย่างยาวนานก็สามารถล่มสลายได้ การดำเนินนโยบายเช่นใดที่นำไปสู่การผลักดันประชาชนให้ออกมาเรียกร้องต่อต้านบนท้องถนนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เหตุปัจจัยใดที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทาง

การเมือง ทรัพยากรหลักในการถูกระดมมาใช้คือนวัตกรรมใหม่ในการสื่อสารบนโลกออนไลน์ที่มีทั้ง Facebook, Twitter, YouTube รวมทั้ง Weblogs เหล่านี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ผลักดันการเคลื่อนไหวให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและแพร่สะพัดข้อมูลได้อย่างไร้ขีดจำกัด ตลอดจนลักษณะการกระทำแบบรวมหมู่ของประชาชนที่มีอุดมการณ์สอดคล้องกัน อยู่ในสภาพคับข้องใจแบบเดียวกัน ได้รับความไม่ยุติธรรมคล้ายคลึงกัน ตลอดจนต้องการบรรลุเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน จนในที่สุดพวกเขาก็สามารถบรรลุเป้าหมายในการโค่นล้มอำนาจผู้นำได้

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

(1) เพื่อศึกษาการดำเนินนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจของระบอบการปกครองในอียิปต์นับตั้งแต่การปฏิวัติในปี 1952

(2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอียิปต์

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในโลกอาหรับ: ศึกษาระณียิปต์นี้ จะทำการศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการดำเนินการดังกล่าวต้องอาศัยทรัพยากรด้านใดบ้างในการขับเคลื่อนมวลชนเพื่อลุกออกมาเรียกร้อง ประท้วงให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

1.4 ขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา

ผู้ศึกษาวิจัยจะทำการวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องซึ่งสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในอียิปต์ ผู้ศึกษาวิจัยกำหนดช่วงเวลาในการศึกษานับตั้งแต่ปี 1952 นับตั้งแต่เนตเซอร์ยึดอำนาจจากกษัตริย์ฟารุก ที่มีเป็นการปฏิวัติเปลี่ยนระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันมีกษัตริย์เป็นประมุขมาสู่ระบอบการปกครองแบบสาธารณรัฐ นับตั้งแต่ยุคการปกครองของเนตเซอร์ จนถึงชาติต และมูบารัคนั้น มีการดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจการเมือง และสังคมอย่างไร จึงทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐ เรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งเข้าสู่ยุคที่โลกอาหรับประสบภาวะปั่นป่วนหลังประชาชนพร้อมใจกันลุกฮือต่อต้านรัฐบาลอำนาจนิยมจากประเทศหนึ่ง สู่ประเทศหนึ่ง ที่ผู้นำค่อยๆ ทอยยรวงจากอำนาจจนเป็นปรากฏการณ์ Arab Spring

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย

1.5.1 แนวคิด กรอบความคิด

1.5.1.1 New Social Movements (การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่)

โลกยุคโลกาภิวัตน์กับความเคลื่อนไหวทางสังคมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรจากโลกก่อนยุคโลกาภิวัตน์ เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่ายุคโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างสะดวกมากขึ้น ไม่ว่าจะด้วยข้อมูลข่าวสารที่ทำให้แต่ละประเทศรับรู้ข้อมูลระหว่างกันโดยไม่ต้องใช้เวลามากนัก รวมทั้งการเคลื่อนย้ายระหว่างทุนของแต่ละประเทศก็มีความเสรียิ่งขึ้น ขณะเดียวกันการพึ่งพาระหว่างประเทศก็นำไปสู่การรวมกลุ่มประเทศเพื่อเสริมอำนาจในการเจรจาต่อรองระหว่างประเทศก็ขยายตัวไปตามกลุ่มประเทศต่างๆ เช่นกัน อันเนื่องมาจากประเทศต่างๆ ไม่สามารถอยู่ได้เพียงลำพัง ทุกประเทศต่างหันมาร่วมมือกันมากขึ้น โดยเริ่มจากประเทศเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดกันมากที่สุด เพื่ออำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์อันดีอยู่ก่อนหน้าแล้วจึงไม่ใช่เรื่องยากที่จะหันมารวมกลุ่มกันเพื่อพึ่งพาระหว่างกันมากขึ้น

การเคลื่อนไหวทางสังคม มีความเปลี่ยนแปลงจากเดิมก่อนเกิดกระแสโลกาภิวัตน์อย่างไร อาจกล่าวได้ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคก่อนโลกาภิวัตน์ มักเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้าน เพื่อเรียกร้องให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ของตนเอง เป็นการเรียกร้องเพื่อขึ้นค่าแรงของชนชั้นแรงงาน เรียกร้องให้ขึ้นราคาสินค้าเกษตร เป็นต้น แต่ในปัจจุบันที่มีกระแสโลกาภิวัตน์ครอบงำโลกอยู่นั้น นอกจากจะเป็นตัวแทนของการทำให้เส้นพรมแดนระหว่างรัฐมีความเจือจางลง เพราะประเทศต่างๆ และคนในแต่ละประเทศเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างง่ายดายและรวดเร็วมากขึ้นแล้ว การเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคโลกาภิวัตน์นี้ก็มี การเคลื่อนไหวเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สุขของสาธารณชนส่วนใหญ่ กล่าวคือ เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีเป้าหมายโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวน้อยลง มีการเคลื่อนไหวเพื่อเป้าหมายทางสาธารณะมากขึ้น เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีได้มีรากฐานมาจากชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง อาทิ การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อให้นักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นมากขึ้น

ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคม มีการศึกษาที่มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ เป็นการศึกษาที่อยู่ในหมวดของสังคมศาสตร์เพื่อหาเหตุผลในการอธิบายว่าทำไมจึงมีการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดขึ้น รูปแบบของการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นมีสิ่งใดเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมบ้าง อาทิ บริบทแวดล้อมในสังคม วัฒนธรรม การเมือง สามารถสรุปได้ดังนี้

กลุ่มแรก Collective behavior จะมีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีลักษณะพฤติกรรมแบบรวมหมู่ คือกลุ่มคนที่พยายามจะตอบสนองสถานการณ์ภายนอก ที่เหนือความควบคุมของพวกเขา ด้วยอารมณ์ เน้นพฤติกรรมแบบรวมหมู่ โดยเน้นความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่อยู่ร่วมกันเป็น

กระบวนการ ซึ่งอาจมาจากแรงขับที่เกิดจากความคับข้องใจ การถูกปลดจากตำแหน่ง ภาวะผิดปกติทางสังคม การดึงเครียดจากภาวะโครงสร้างทางสังคมที่เป็นอยู่

กลุ่มที่ 2 Relative deprivation เกิดจากแรงขับเคลื่อนให้คนออกมาเคลื่อนไหว อาจมีที่มาจากสาเหตุของความยากไร้ของคนในสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน ความสัมพันธ์จากกลุ่มที่มาจากสาเหตุนี้มิทั้งจากความสัมพันธ์ที่เกี่ยวพันระหว่างบุคคลอื่น หรืออาจเป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวพันกับความคาดหวังของผู้คนเหล่านั้น

กลุ่มที่ 3 Rational choice คือลักษณะที่เน้นบุคคล กล่าวคือให้น้ำหนักกับความรู้สึกรู้สึกของตัวบุคคลนั้นๆ ว่า เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางสังคมทำไม เข้าร่วมเพราะอะไร ซึ่งอิงจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่วิเคราะห์ต้นทุนและประโยชน์ที่ได้รับจากการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น

กลุ่มที่ 4 Resource mobilization คือกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมแบบการระดมทรัพยากร จึงจะทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมสามารถบรรลุเป้าหมายได้ การเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นเป็นการศึกษาว่าอะไรเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ผู้คนเข้าร่วมและมองกระบวนการทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญ รูปแบบจะมีลักษณะเป็นการจัดตั้งเป็นองค์กรทางการเมือง ซึ่งประกอบไปด้วย

- (1) เงินและทุนทางกายภาพ
- (2) ศีลธรรม คุณงามความดีในการสามัคคีเพื่อบรรลุเป้าหมาย
- (3) องค์กรทางสังคม หรือเครือข่ายทางสังคม
- (4) มนุษย์ เป็นอาสาสมัคร ผู้นำ
- (5) วัฒนธรรมที่ทำให้เกิดความเข้าใจในประเด็นนั้น หรือประสบการณ์ที่มีก่อนหน้า หรือชุดความคิดที่ทำให้รู้ว่าการกระทำหรือพฤติกรรมรวมหมู่ควรเป็นอย่างไร

กลุ่มที่ 5 Political opportunity / Political process คือโอกาสทางการเมืองและกระบวนการทางการเมือง โอกาสนั้นควรประกอบด้วย

- (1) การเพิ่มการเข้าถึงในการร่วมมืออำนาจเพื่อการตัดสินใจทางการเมือง
- (2) ความไร้เสถียรภาพของการปกครองของผู้นำ หรือการที่กลุ่มผู้นำมีความขัดแย้งกัน
- (3) ความสามารถในการเข้าถึงพันธมิตรของกลุ่มผู้นำ (เนื่องจากเป็นคนที่สามารถช่วยทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมประสบปัญหาได้ หากเข้าถึงคนกลุ่มนี้จะทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นไหลได้)
- (4) ความเสื่อมจากการบริหารแผ่นดินของรัฐที่ไม่ยุติธรรม

กลุ่มที่ 6 Framing การเคลื่อนไหวทางสังคมต้องทำให้คนรับรู้โดยทั่วกัน รวมทั้งสื่อมวลชน ผู้นำ กลุ่มพันธมิตร การประสบความสำเร็จของกลุ่มนี้คือการร่วมแบ่งปันความเข้าใจทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน สิทธิ ศีลธรรม แนวคิดนี้เป็นรากฐานความคิดของกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements) นั้นได้รับอิทธิพลมาจากกลุ่มเคลื่อนไหวในยุโรป เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่แตกต่างไปจากในอดีต กล่าวคือการเคลื่อนไหวทางสังคมในอดีตจะมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับแรงงาน ความขัดแย้งทางชนชั้น แต่การเคลื่อนไหวทางสังคมในปัจจุบัน มีเป้าหมายในการกระทำเพื่อสังคมมากขึ้น คือการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อต่อต้านสงคราม เพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อสิทธิของพลเมือง เพื่อสิทธิสตรี เป็นต้น แรงจูงใจเพื่อให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางสังคมในปัจจุบันนั้นจะมาจากชนชั้นกลางใหม่ (new middle class)

โดยการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นจำเป็นต้องมีปัจจัยสำคัญ เช่น การยกระดับจิตสำนึกของผู้คนเป็นตัวขับเคลื่อน การยกระดับจิตสำนึกทำให้ผู้คนเกิดแรงกระตุ้นทางจิตวิญญาณและสามัญสำนึกที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ประสบผลสำเร็จได้ การยกระดับจิตสำนึกนี้ถือเป็นอาวุธชั้นร้ายแรงที่สุด แต่เงื่อนไขสำคัญสำหรับการปลุกยกระดับจิตสำนึกของมวลชนให้สูงขึ้น กว้างขึ้นนั้น ในปัจจุบันได้หันมาอยู่ที่ตัวบุคคล ในลักษณะปัจเจกชนมากขึ้น กล่าวคือตัวบุคคลจะมีความอิสระเสรีทางความคิด มีความเสรีในการตัดสินใจมากขึ้น จำเป็นต้องยกระดับจิตสำนึกให้มีมิติที่คิดในเรื่องการเมืองมากยิ่งขึ้น ทำให้บุคคลนั้นเข้าใจว่าการเมืองมีความสำคัญอย่างไรต่อการดำเนินชีวิตของตน การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีการทำมาหากิน การเข้าใจการเมืองจะทำให้บุคคลนั้นสามารถใช้ชีวิตปกติสุขได้อย่างไร เป็นต้น

การยกระดับจิตสำนึกนั้น มีแนวคิดที่สำคัญแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบไปด้วย

(1) **Left Liberalism Error** กลุ่มนี้จะ**เป็นกลุ่มศึกษา (Study Group)** ที่ไม่ได้ใส่ใจสถานะแวดล้อม หรือบริบทสังคมที่เป็นจริงอยู่ กลุ่มนี้เน้นลัทธิคัมภีร์บูชาตำรา กล่าวคือจะอ้างถึงตำรา และเอาตำราเป็นตัวแบบหลัก นอกจากนี้ ยังไม่มีประสบการณ์โดยตรงซ้ำยังมักอ้างมาจากข้อสรุปกว้างๆ ของหนังสือด้วย กลุ่มนี้มองว่าเรื่องส่วนตัวไม่ใช่เรื่องการเมือง เป็นกลุ่มวิวิธวิทยา เป็นกลุ่มที่ Marx ว่าอย่างไรก็เชื่ออย่างนั้น

(2) **Revolution** คือ**กลุ่ม Consciousness-raising group** กลุ่มนี้ เน้นการค้นหา สืบสวน เน้นการวิเคราะห์ที่เป็นระบบ เป็นวิทยาศาสตร์ แสวงหาข้อสรุปจากประสบการณ์และประวัติศาสตร์ เห็นว่าเรื่องส่วนตัวเป็นเรื่องการเมือง เน้นปฏิบัติการเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายคือ Revolution

(3) **Right Liberalism Error** **กลุ่มนี้คือ Rap Group** กลุ่มนี้ไม่ศึกษาอะไรจริงจังนัก ไม่มีข้อสรุป เป็นอิสระออกจากกัน กลุ่มนี้เน้นด้านจิตวิทยา จิตนิยม เน้นประสบการณ์เป็นหลัก และไม่วิเคราะห์เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ กลุ่มนี้เห็นว่าเรื่องการเมืองเป็นเรื่องส่วนตัว และเน้นประสบการณ์นิยม

ทั้งนี้ การยกระดับจิตสำนึกไม่ควรจะสุดโต่งไปทางด้าน Left liberalism Error หรือ Right Liberalism Error ควรจะมองอย่างผสมผสานกันแบบ Revolution คือการเคลื่อนไหวทางสังคม

เพื่อให้เกิดการปฏิรูป เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพที่เป็นอยู่เดิม ตามลักษณะของกลุ่ม Consciousness-raising group เพราะสามารถนำมาปฏิบัติได้จริงและน่าจะเห็นผลลัพธ์ได้ดีที่สุด

อย่างไรก็ตาม การหยิบยกนิยามความหมายของการเคลื่อนไหวทางสังคมและโลกาภิวัตน์มาให้เห็นภาพนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการสร้างความเข้าใจในขั้นต้นว่า โลกาภิวัตน์ในความคิดเห็นของผู้ศึกษาวิจัยเป็นอย่างไร ขณะเดียวกันการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นมี 2 รูปแบบคือแบบเดิมกับแบบใหม่และแต่ละแบบมีลักษณะสำคัญอย่างไรในการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม

Steven M. Buechler พูดถึงการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ว่ากว่า 20 ปีมาแล้ว ทฤษฎีระดมทรัพยากรกลายเป็นพลวัตหลักที่ครอบงำการศึกษาการกระทำแบบรวมหมู่ในสหรัฐอเมริกา ลักษณะหลักของทฤษฎีนี้คือตัวแสดงที่มีเหตุมีผลเกี่ยวพันโดยการกระทำเป็นเครื่องมือผ่านองค์กรที่เป็นทางการซึ่งสนับสนุนให้เกิดการระดมกำลัง (mobilization) พลวัตนี้แสดงให้เห็นถึงข้อพิจารณาทางทฤษฎีและทำให้เกิดความเข้าใจการเคลื่อนไหวทางสังคมเชิงประจักษ์

บทความนี้ทำการสำรวจแนวคิดการระดมทรัพยากร (resource mobilization) ซึ่งรู้จักกันดีว่ามาจากทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (new social movement theory) มีรากมาจากทวีปยุโรปเป็นทฤษฎีทางสังคมและปรัชญาทางการเมืองแนวคิดนี้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวแบบรวมหมู่ (collective action) เพราะลำพังแค่ใช้ทฤษฎีมาร์กซิสม์ก็ไม่สามารถนำมาตอบได้สมบูรณ์เพียงพอ

นักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นั้น แยกออกเป็น 2 ประเภท เพื่อให้เกิดความเข้าใจรูปแบบของการกระทำแบบรวมหมู่

ประการแรก

การสันนิษฐานที่แยกย่อยออกมาจากเศรษฐกิจแบบมาร์กซิสม์เป็นการกระทำทางสังคมที่สำคัญต่อภาคการเมืองทั้งหมด ซึ่งได้รับผลมาจากตรรกะทางเศรษฐกิจแบบฐานราก ซึ่งเป็นภาคการผลิตในแบบทุนนิยม รวมถึงตรรกะทางสังคมทั้งหมดด้วย

ประการที่สอง

การสันนิษฐานถึงการแยกย่อยเรื่องชนชั้นในมาร์กซิสม์ซึ่งมีความสำคัญต่อตัวแสดงทางสังคมที่จะช่วยนิยามความสัมพันธ์ทางชนชั้นซึ่งเป็นฐานรากของกระบวนการผลิตและอัตลักษณ์ทางสังคมอื่นๆ ทั้งหมด ซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบรวมเป็นตัวแสดงแบบรวมหมู่ (collective actor)

นักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่จะมองไปยังการกระทำมีตรรกะ มีเหตุมีผลที่ตั้งอยู่บนฐานด้านการเมือง อุดมการณ์ วัฒนธรรม เหล่านี้ล้วนเป็นรากฐานของการกระทำแบบรวมหมู่ รวมถึงลักษณะทางอัตลักษณ์ต่างๆ เช่น เผ่าพันธุ์ เพศสภาพ และลักษณะความสัมพันธ์ทางเพศ (sexuality) ที่ทำให้นิยามอัตลักษณ์แบบรวมหมู่ (collective identity)

ในเนื้อหาของคำว่า “การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่” จะอ้างถึงความแตกต่างหลากหลายของบรรดาการกระทำทั้งหลายที่มีลักษณะแบบรวมหมู่ เหล่านี้ทำให้แตกต่างออกไปจากทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเดิม (social movement) ที่มักจะเป็นการปฏิบัติของกลุ่มชนชั้นกรรมาชีพที่เชื่อมต่อกับทฤษฎีมาร์กซิสม์เดิม แม้ว่าทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่คือการตอบสนองโดยการวิพากษ์มาร์กซิสม์เดิม นักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ได้แสวงหาข้อสมมติฐานของมาร์กซิสม์ที่ทันสมัยมากขึ้น

สิ่งที่จะประเมินแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นั้นประกอบไปด้วย

ประการแรก องค์ประกอบของทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่จะมีการกระทำเชิงสัญลักษณ์ในประชาสังคมหรือในพื้นที่ทางวัฒนธรรม (cultural sphere) ซึ่งเป็นพื้นที่หลักสำหรับการกระทำรวมหมู่ (collective action) ควบคู่ไปกับการกระทำที่เป็นเครื่องมือในพื้นที่ทางการเมืองหรือรัฐ

ประการที่สอง นักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่คือกระบวนการสำคัญที่สนับสนุนให้เป็นอิสระ กำหนดใจตนเองแทนที่ยุทธศาสตร์สำหรับการทำให้เกิดอิทธิพลและอำนาจมากที่สุด

ประการที่สาม นักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ได้เน้นให้เห็นถึงบทบาทของค่านิยมยุคหลังวัตถุนิยม (post materialism) ในการกระทำแบบรวมหมู่ที่ร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น

ประการที่สี่ นักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่มักจะเกิดปัญหาบ่อยครั้งของกระบวนการที่เปราะบาง แตกง่าย เพราะอัตลักษณ์แบบรวมหมู่ และผลประโยชน์ของกลุ่มอัตลักษณ์แทนที่สมมติฐานของกลุ่มขัดแย้งและผลประโยชน์ของพวกเขาที่กำหนดโครงสร้าง

ประการที่ห้า ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ยังเน้นถึงความคับข้องใจที่เกิดจากลักษณะของโครงสร้างทางสังคมและอุดมการณ์มากกว่าการตั้งสมมติฐานถึงตำแหน่งของโครงสร้างที่กลุ่มนั้นๆ ดำรงอยู่

ประการสุดท้าย การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ยอมรับว่ามีความหลากหลายที่ถูกปกปิดอยู่ ซ่อนอยู่ เป็นเครือข่ายชั่วคราวของการกระทำแบบรวมหมู่มากกว่าจะสันนิษฐานว่าเป็นรูปแบบขององค์กรแบบรวมศูนย์ที่มีมาก่อน ทำให้การระดมกำลังประสบผลสำเร็จ (mobilization)¹

¹Steven M. Buechler, “New Social Movement Theories,” *Sociological Quarterly*, Vol. 36, No. 3, (1995): 1-9

กระแสการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการมีส่วนร่วมในการปฏิวัตินับตั้งแต่ทศวรรษ 1960

ยุคแห่งการเคลื่อนไหวทางสังคมสามารถแบ่งออกเป็น 4 ยุค โดยยุคแรกหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นช่วงทศวรรษที่ 1960 มีการเคลื่อนไหวโดยกลุ่มนักศึกษาเป็นหลัก ยุคที่สองคือทศวรรษที่ 1970 กลุ่มเคลื่อนไหวคือความริเริ่มของพลเมือง ยุคที่สามคือทศวรรษ 1980 เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากยุโรปตะวันตกและกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมืองจากฝั่งยุโรปตะวันออก และยุคที่สี่คือช่วงทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา มีหลากหลายกลุ่มที่ประกอบไปด้วยการเคลื่อนไหวของฝ่ายอนุรักษ์นิยม-ฝ่ายขวา การเคลื่อนไหวที่เป็นปฏิบัติการทางตรง และการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งแต่ละยุคมีเป้าหมายในการเคลื่อนไหว มีฝ่ายชั่วคราวข้าม มีอุดมการณ์ และมียุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกันไป ดังนี้

(1) การเคลื่อนไหวทางสังคมในทศวรรษ 1960 กลุ่มที่เคลื่อนไหวในยุคแรกๆ คือกลุ่มนักศึกษา (Student movement)

ความเข้าใจที่มีอิทธิพลต่อผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหว (Dominant understanding of participation) คือเคลื่อนไหวเพื่อการปลดปล่อยให้เป็นอิสระจากอำนาจรัฐและบรรทัดฐาน รวมทั้งค่านิยมหลักของสังคมที่เข้มงวด

ข้อกังวลทั่วไป (General concern) ของกลุ่มเคลื่อนไหวคือการค้นหาชีวิตที่แท้จริงเพื่อการพัฒนาตนเอง เพื่อสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อความเท่าเทียมกันทางสังคม

ประเด็นเฉพาะของกลุ่ม (Specific Issues) คือการศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัย จริยธรรมทางสังคม โครงสร้างทางการเมืองที่ถูกกีดกัน ความเท่าเทียมกันทางเพศ การเหยียดเชื้อชาติ และสงครามเวียดนาม

ฝ่ายตรงข้ามหลัก (Main enemy) คือชนชั้นนายทุน รัฐบาลเผด็จการ องค์กรที่มีหน้าที่ในการกำหนดคุณค่าทางจริยธรรม

วัตถุประสงค์หลัก (Main objective) ของกลุ่มเคลื่อนไหว คือการปฏิวัติทางวัฒนธรรมและการเมืองในยุคหลังทุนนิยม (Post capitalism)

อุดมการณ์หลัก ของกลุ่มเคลื่อนไหว (Ideological orientation) คือมาร์กซิสม์ สังคมนิยม การต่อต้านเผด็จการ

ยุทธศาสตร์หลัก (Main strategy) ของกลุ่มคือ การประท้วงและการขัดขวาง

(2) การเคลื่อนไหวทางสังคมในทศวรรษ 1970 กลุ่มที่เคลื่อนไหวในยุคนี้ส่วนใหญ่เป็นความริเริ่มของพลเมือง (Citizens' initiatives)

ความเข้าใจที่มีอิทธิพลต่อผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหว (Dominant understanding of participation) คือการจัดระบบชุมชน ท้องถิ่น โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมใหม่

ข้อกังวลทั่วไป (General concern) คือเรื่องคุณภาพชีวิต ความยุติธรรมทางสังคม และความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม

ประเด็นเฉพาะของกลุ่ม (Specific Issues) คือเรื่องเพศสภาพ เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องความขาดแคลนจากการที่มีทรัพยากรอย่างจำกัด เรื่องพลังงานนิวเคลียร์ และเรื่องโอกาสทางสังคม

ฝ่ายตรงข้ามหลัก (Main enemy) คือระบบราชการ กลุ่มการค้าที่เน้นผลิตภาพและการเติบโตทางเศรษฐกิจ

วัตถุประสงค์หลัก (Main objective) เพื่อประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เพื่อความเท่าเทียมกันทางสังคม

อุดมการณ์หลัก ของกลุ่มเคลื่อนไหว (Ideological orientation) คือประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม และเสรีภาพฝ่ายซ้าย

ยุทธศาสตร์หลัก (Main strategy) ของกลุ่มคือ การสร้างชุดคำอธิบายใหม่ (Constructive: การประกอบสร้าง)

(3) การเคลื่อนไหวทางสังคมในทศวรรษ 1980

ในยุคนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากยุโรปตะวันตก (New Social movement: Western Europe) และการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากยุโรปตะวันออก (Civil rights movements: Eastern Europe) โดยอธิบายได้ดังนี้

(3.1) การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากยุโรปตะวันตก (New Social movement: Western Europe)

ความเข้าใจที่มีอิทธิพลต่อผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหว (Dominant understanding of participation) คือการเจรจาต่อรองเรื่องคุณงามความดีให้ได้มาซึ่งประโยชน์ร่วมกัน การใคร่ครวญเรื่องวัตถุประสงค์และแนวทางของพัฒนาการทางสังคม

ข้อกังวลทั่วไป (General concern) คือการอยู่รอดปลอดภัยของมนุษย์ เพื่อสันติภาพของโลก เพื่อความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม

ประเด็นเฉพาะของกลุ่ม (Specific Issues) คือสิ่งแวดล้อม พลังงานนิวเคลียร์ การปลดอาวุธ เรื่องเพศสภาพ ความยุติธรรมทางสังคม และความยากจนในประเทศโลกที่สาม

ฝ่ายตรงข้ามหลัก (Main enemy) คือการต่อต้านเครื่องจักรและเทคโนโลยี

วัตถุประสงค์หลัก (Main objective) เน้นการถอนรากถอนโคนเพื่อฟื้นฟูมิติความเป็นมนุษย์ในโลกชีวิตและโลกระบบ

อุดมการณ์หลักของกลุ่มเคลื่อนไหว (Ideological orientation) คือเสรีนิยมฝ่ายซ้าย การต่อต้านทุนนิยม สตรีนิยม นิเวศนิยม

ยุทธศาสตร์หลัก (Main strategy) ของกลุ่มคือ การเรียกร้องแบบเผชิญหน้า

(3.2) การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากยุโรปตะวันออก (Civil rights movements: Eastern Europe)

ความเข้าใจที่มีอิทธิพลต่อผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหว (Dominant understanding of participation) คือเน้นการปลดปล่อยอำนาจของการผูกขาดโดยรัฐ มีความต้องการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

ข้อกังวลทั่วไป (General concern) คือการลดทอนสิทธิพลเมืองและเสรีภาพ

ประเด็นเฉพาะของกลุ่ม (Specific Issues) ประกอบไปด้วยสิทธิพลเมือง สิ่งแวดล้อม เสรีภาพในการเคลื่อนย้ายของชนชั้น

ฝ่ายตรงข้ามหลัก (Main enemy) คือพรรคคอมมิวนิสต์ รัฐเผด็จการ และองค์กรตัวแทน

วัตถุประสงค์หลัก (Main objective) คือการล้มล้างระบอบคอมมิวนิสต์

อุดมการณ์หลักของกลุ่มเคลื่อนไหว (Ideological orientation) คือการต่อต้านคอมมิวนิสต์ และกลุ่มเสรีนิยม

ยุทธศาสตร์หลัก (Main strategy) ของกลุ่มคือการเคลื่อนไหวใต้ดิน เน้นการสร้างศักยภาพ

(4) การเคลื่อนไหวทางสังคมในทศวรรษ 1990 ในยุคนี้แบ่งการเคลื่อนไหวออกเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มเคลื่อนไหวฝ่ายอนุรักษนิยม (Right-wing movements) กลุ่มเคลื่อนไหวที่เป็นปฏิบัติการทางตรง (Direct-action movements) และกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ (Anti-globalization movement)

(4.1) กลุ่มเคลื่อนไหวฝ่ายอนุรักษนิยม (Right-wing movements)

ความเข้าใจที่มีอิทธิพลต่อผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหว (Dominant understanding of participation) คือเน้นปฏิบัติการแทรกแซงโดยตรงเพราะรัฐล้มเหลวในทางปฏิบัติ

ข้อกังวลทั่วไป (General concern) คือเรื่องการแข่งขัน แย่งงาน ทำงานเพื่อผลประโยชน์ และโอกาสทางสังคม

ประเด็นเฉพาะของกลุ่ม (Specific Issues) ผู้ลี้ภัย ผู้อพยพทางด้านเศรษฐกิจ พหุวัฒนธรรม

ฝ่ายตรงข้ามหลัก (Main enemy) คือคนต่างชาติ คนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์

วัตถุประสงค์หลัก (Main objective) ดำรงไว้ซึ่งความเป็นชาตินิยมและพยายามลดจำนวนคนต่างชาติและผู้ลี้ภัย

อุดมการณ์หลักของกลุ่มเคลื่อนไหว (Ideological orientation) คือชาตินิยม ประชานิยม
ยุทธศาสตร์หลัก (Main strategy) ของกลุ่มคือการประท้วง การปฏิบัติการทางตรง

(4.2) กลุ่มเคลื่อนไหวที่เป็นปฏิบัติการทางตรง (Direct-action movements)

ความเข้าใจที่มีอิทธิพลต่อผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหว (Dominant understanding of participation) คือการปฏิบัติการโดยตรงเพราะระบบประชาธิปไตยตัวแทนล้มเหลวเชิงโครงสร้าง

ข้อกังวลทั่วไป (General concern) คือจุดบกพร่องทางนิเวศและสังคมในระบบเศรษฐกิจที่เน้นการใช้เทคโนโลยี

ประเด็นเฉพาะของกลุ่ม (Specific Issues) เน้นเรื่องการพัฒนาถนนและการขนส่ง เรื่องสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีชีวภาพ การสร้างโรงงานนิวเคลียร์ และสิทธิของสัตว์

ฝ่ายตรงข้ามหลัก (Main enemy) คือห้องปฏิบัติการนักวิทยาศาสตร์ บริษัทหรือรัฐบาลขนาดใหญ่

วัตถุประสงค์หลัก (Main objective) เปลี่ยนระบบการแสดงออก

อุดมการณ์หลักของกลุ่มเคลื่อนไหว (Ideological orientation) เป็นฝ่ายซ้ายสุดโต่ง

ยุทธศาสตร์หลัก (Main strategy) ของกลุ่มคือการปฏิบัติการทางตรง

(4.3) กลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ (Anti-globalization movement)

ความเข้าใจที่มีอิทธิพลต่อผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหว (Dominant understanding of participation) มีลักษณะที่ประชาชนคัดค้านอำนาจหรืออิทธิพลของบริษัท ธรรมชาติ ความรับผิดชอบของบริษัท

ข้อกังวลทั่วไป (General concern) ลัทธิจักรวรรดินิยมใหม่ อาณานิคมใหม่ การสิ้นสุดของประชาธิปไตย และการสิ้นสุดของระบบการเมือง

ประเด็นเฉพาะของกลุ่ม (Specific Issues) คือความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชีวภาพ การค้าที่ยุติธรรม ความยุติธรรมทางสังคม และประชาธิปไตยในระดับโลก

ฝ่ายตรงข้ามหลัก (Main enemy) คือบริษัทข้ามชาติ รัฐบาลเสรีนิยมใหม่ และองค์กรโลกบาล

วัตถุประสงค์หลัก (Main objective) เพื่อปรับปรุงกฎระเบียบ เน้นประชาธิปไตยแบบรากหญ้า ทำให้เป็นท้องถิ่นและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

อุดมการณ์หลักของกลุ่มเคลื่อนไหว (Ideological orientation) คือ Neo-Marxist เน้นออกจากรากฐานเดิมของทุนนิยม

ยุทธศาสตร์หลัก (Main strategy) ของกลุ่มคือการประท้วง การเผชิญหน้า

1.5.1.2 Resource Mobilization

ทฤษฎี Resource mobilization หรือกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมแบบการระดมทรัพยากร มาวิเคราะห์ได้ โดยทฤษฎีนี้เป็นการศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1970 โดยให้ความสำคัญไปที่การเคลื่อนไหวของกลุ่มสมาชิก ประกอบด้วย

(1) การระดมทรัพยากร

(2) การระดมผู้คนนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีที่มาจากกรณีพฤติกรรมแบบรวมหมู่ (collective behavior) ซึ่งไม่ใช่ลักษณะที่ไม่เป็นเหตุเป็นผล หรือมีอารมณ์เหนือเหตุผลเป็นตัวขับเคลื่อน แต่เป็นการมุ่งไปที่ความเป็นเหตุเป็นผลในการก่อตั้งสถาบันทางสังคมขึ้นมา เพื่อให้เกิดตัวแสดงทางสังคมและนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายด้วยปฏิบัติการทางการเมือง

ผู้คิดค้นทฤษฎีนี้คือนักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน John David McCarthy เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมวิทยาจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยโอเรกอน (Oregon University) ปัจจุบันเป็นอาจารย์ด้านสังคมวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย เขาได้ทำการวิจัยเรื่องการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) และทฤษฎีการระดมทรัพยากร (resource mobilization theory) โดยเขาพยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากร แรงงาน และความเป็นธรรมที่เป็นปัจจัยสำคัญในการทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวขององค์กรทางสังคมที่จะต้องการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งเป็นความท้าทายของการรวมกลุ่ม เพราะเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวนี้เป็นการศึกษาว่าอะไรเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ผู้คนเข้าร่วมและมองกระบวนการทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญ รูปแบบจะมีลักษณะเป็นการจัดตั้งเป็นองค์กรทางการเมือง ซึ่งประกอบไปด้วย

(1) เงินและทุนทางกายภาพ

(2) ศีลธรรม คุณงามความดีในการสามัคคีเพื่อบรรลุเป้าหมาย

(3) องค์กรทางสังคม หรือเครือข่ายทางสังคม

(4) มนุษย์ อาสาสมัคร ผู้นำ

(5) วัฒนธรรมที่ทำให้เกิดความเข้าใจในประเด็นนั้น หรือประสบการณ์ที่มีก่อนหน้า หรือชุดความคิดที่ทำให้รู้ว่าการกระทำหรือพฤติกรรมรวมหมู่ควรเป็นอย่างไร

ทั้งนี้ทฤษฎีระดมทรัพยากร ยังให้ความสนใจในประเด็นขององค์กรการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะในมิติด้านทรัพยากร ผู้นำ และยุทธวิธีเคลื่อนไหว รวมทั้งการวิเคราะห์โครงสร้างโอกาสที่ส่งเสริมหรือ

เป็นอุปสรรคขัดขวางของขบวนการทางสังคม ซึ่งการเคลื่อนไหวทางสังคมที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบกษัตริย์ในประเทศไทยปัจจุบันนี้ สามารถนำกรอบวิเคราะห์ดังกล่าว เพื่อทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวได้²

ทฤษฎีระดมทรัพยากร³ (Resource mobilization Theory) คือหนึ่งในเครื่องมือสำคัญของนักสังคมวิทยาที่ใช้อธิบายคุณลักษณะและผลลัพธ์ของการเคลื่อนไหวทางสังคม การทำความเข้าใจหลักการ ความสัมพันธ์ จุดแข็งและจุดอ่อนของทฤษฎีการระดมทรัพยากรคือ ที่มาของความสัมพันธ์สำหรับผลประโยชน์ทั้งหมดทั้งหมดทั้งมวลในการเคลื่อนไหวเชิงสังคมวิทยา

บทความนี้ได้อธิบายลักษณะสำคัญของทฤษฎีระดมทรัพยากรออกเป็น 3 ส่วน นั่นคือหลักการสำคัญและที่มาของทฤษฎีระดมทรัพยากร ซึ่งทฤษฎีระดมทรัพยากรที่ประยุกต์ใช้เพื่อวิเคราะห์และทำความเข้าใจคุณลักษณะและความสำเร็จของการเคลื่อนไหวทางสังคม และข้อถกเถียงและการวิพากษ์หลักๆ ของทฤษฎีระดมทรัพยากร

พื้นฐานที่มาจากทฤษฎีระดมทรัพยากรประกอบไปด้วย 5 หลักการสำคัญ

- (1) การกระทำของการเคลื่อนไหวทางสังคมของสมาชิกและผู้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีเหตุมีผล
- (2) การกระทำของการเคลื่อนไหวทางสังคมได้รับอิทธิพลที่แรงกล้าจากอำนาจเชิงสถาบันและผลประโยชน์ทับซ้อน
- (3) ความไม่สมดุลทางอำนาจและผลประโยชน์ทับซ้อนที่เพียงพอที่จะก่อให้เกิดความคับข้องใจนั้น นำไปสู่การระดมกำลังของการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงการกระจายทรัพยากรและองค์กร
- (4) ศูนย์กลางสำคัญและโครงสร้างของการเคลื่อนไหวทางสังคมทรงประสิทธิภาพในการระดมทรัพยากร และทำให้บรรลุเป้าหมายในการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่เป็นทางการและไม่เป็นศูนย์กลาง
- (5) ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวทางสังคม คือได้รับอิทธิพลอย่างเข้มข้นจากยุทธศาสตร์ของกลุ่มและบรรยากาศทางการเมือง

² John D. McCarthy, Reinvigorating ZMRM: ZALD/MCCARTHY Resource Mobilization [Online]. Available from: <http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/2027.42/51351/1/587.pdf> [1999, September 18]

³ Simone I. Flynn, "Resource Mobilization Theory," Theories of Social Movements, Pasadena: Salem Press, 2011, pp.111-121

ทฤษฎีระดมทรัพยากรภายใต้การเคลื่อนไหวทางสังคม มีปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ตรวจสอบได้ ซึ่งรวมไปถึงทรัพยากรของกลุ่ม ตำแหน่งแห่งที่ของสมาชิกในกลุ่มในเครือข่ายทางสังคม – การเมือง เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะและการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ประสบผลสำเร็จ

ทฤษฎีระดมทรัพยากรของการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น เพื่อใช้อธิบายการเคลื่อนไหวทางสังคมมาตั้งแต่ทศวรรษ 1950 ซึ่งพัฒนามาจากการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเดิม โดยมีการเคลื่อนไหวแบบรวมหมู่จากอาสาสมัคร หรือผู้นำท้องถิ่น วงสมาชิกขนาดใหญ่ และการให้บริจาคทรัพยากรจากผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรง การเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพต่างๆ มีสมาชิกที่ไม่เป็นทางการ มีการบริจาคจากภายนอกของการเคลื่อนไหว และการกระทำเป็นสื่อแทนของการเคลื่อนไหว แต่ไม่ได้เรียกร้องให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม ทฤษฎีระดมทรัพยากรของการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น อธิบายว่า การระดมทรัพยากรนั้นมีการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างไร จากภายในและภายนอกการเคลื่อนไหวของพวกเขาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้นๆ

ทฤษฎีการระดมทรัพยากรถูกนำมาถกเถียงถึงการเคลื่อนไหวทางสังคมว่า ทำให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร การระดมทรัพยากรมีประสิทธิภาพอย่างไร และการพัฒนาโอกาสทางการเมืองของสมาชิก การเคลื่อนไหวทางสังคมสามารถระดมกำลังทั้งในด้านวัตถุ และทรัพยากรที่ไม่ใช่วัตถุ **ทรัพยากรที่เป็นวัตถุ** ประกอบไปด้วย เงิน องค์กร กำลังคน เทคโนโลยี เครื่องมือในการสื่อสาร และสื่อมวลชน ขณะที่**ทรัพยากรที่ไม่ใช่วัตถุ** คือความชอบธรรม ความจงรักภักดี ความสัมพันธ์ทางสังคม เครือข่าย การเชื่อมโยงของบุคคล การให้ความสนใจของสาธารณะ อำนาจ คุณธรรม และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ประวัติความเป็นมาของทฤษฎีระดมทรัพยากร

ทฤษฎีระดมทรัพยากรพัฒนาขึ้นในทศวรรษ 1960 ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อยู่กันคนละขั้วกับทฤษฎีพฤติกรรมแบบรวมหมู่ (collective behavior) ซึ่งมีการพิจารณาว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นความไร้เหตุผล และการขยายตัวของความคับข้องใจและความไม่พอใจ

ในปี 1960 การศึกษาด้านสังคมศาสตร์ว่าด้วยการกระทำแบบรวมหมู่คือ การปรับพลวัตเชิงประสบการณ์ การกระทำแบบรวมหมู่พัฒนามาจากเป้าหมาย พฤติกรรมมวลชนในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งอยู่ในวิถีเดียวกับการระดมทรัพยากรในทศวรรษ 1960-1970 ซึ่งเป็นส่วนแยกย่อยของทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมในช่วงทศวรรษ 1990

ทฤษฎีระดมทรัพยากรพัฒนามาจากการตอบสนองการวิเคราะห์เชิงจิตวิทยาทางสังคมแบบเดิมของการเคลื่อนไหวทางสังคม

ในช่วงทศวรรษ 1960 นักทฤษฎีระดมทรัพยากรได้ใช้เหตุการณ์เคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่อทำทนายสมมติฐานที่อยู่เบื้องหลัง ทฤษฎีจิตวิทยาทางสังคมแบบเดิมของ

การเคลื่อนไหวทางสังคม ยกตัวอย่าง นักทฤษฎีระดมทรัพยากรผ่านการศึกษาของสิทธิพลเมือง นักศึกษา สหภาพ การประท้วงทางการเมือง การต่อต้านการทำแท้ง การเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม หรือการต่อต้านนิวเคลียร์ เป็นต้น

1.5.2 วิธีการ / เครื่องมือในการหาคำตอบหรือวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่องการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในโลกอาหรับ: ศึกษากรณีอียิปต์ จะนำแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยการเคลื่อนไหวทางสังคมนรูปแบบใหม่ (New Social Movements Theory) เพื่อเป็นกรอบในการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางสังคมจนสามารถขับไล่ผู้นำได้สำเร็จ และมีเหตุปัจจัยใดบ้างที่ทำให้สามารถขับเลื่อนมวลชนได้

ขณะเดียวกันก็นำแนวคิดทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization) มาวิเคราะห์ลักษณะการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองว่า มีปัจจัยใดที่ทำให้การเคลื่อนไหวดังกล่าวสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ โดยใช้การกลั่นกรองจากข้อมูลหลักในการเก็บรวบรวมคือข้อมูลทั้งด้านปฐมภูมิ ข้อมูลจากถ้อยแถลง สุนทรพจน์ ข่าวสารของภาครัฐและกลุ่มเคลื่อนไหว ตลอดจนข้อมูลทุติยภูมิที่เป็นหนังสือ บทความ บทวิเคราะห์ในประเทศต่างๆ ทั้งในเอเชียและตะวันตก

1.5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ผ่านการวิจัยเอกสาร โดยวิธีการพรรณนา และการวิเคราะห์ อันมีข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ที่เป็นข้อความซึ่งเป็นถ้อยแถลงหรือสุนทรพจน์ การดำเนินนโยบายต่างๆ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงและถูกเก็บรวบรวมไว้ในชุดข้อมูลที่เป็นตำราในต่างประเทศ ตลอดจนบทวิเคราะห์อันหลากหลายของผู้เชี่ยวชาญทั้งในด้านแนวคิดทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมนรูปแบบใหม่และทฤษฎีระดมทรัพยากร รวมทั้งนักวิชาการที่มีความสนใจต่อปรากฏการณ์ Arab Spring ที่เกิดขึ้น

1.6 เอกสารอ้างอิง

หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ บทความที่เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ บทวิเคราะห์จากบรรณาธิการวารสารต่างประเทศ ข้อมูลดิบจากสำนักข่าวต่างประเทศ บทวิเคราะห์จากวิทยานิพนธ์ในหัวข้อที่ใกล้เคียงกัน ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(1) ทำให้เกิดความเข้าใจถึงสถานะแวดล้อมทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ว่าสิ่งใดเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เพื่อรวมตัวกันเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

(2) ทำให้เกิดความเข้าใจการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ที่สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในอียิปต์

1.8 ลำดับการนำเสนอผลการวิจัย

การวิจัยนี้ได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 บท ดังนี้

บทที่ 1 ประกอบด้วยบทนำ ที่มาและความสำคัญ วัตถุประสงค์ในการศึกษา ขอบเขตการศึกษา ขอบเขตเนื้อหาในการศึกษา ระเบียบวิจัย และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 วรรณกรรมปริทัศน์ ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อทบทวนการศึกษาของผู้อื่นในประเด็นที่เกี่ยวข้อง และเพื่อการค้นคว้าหากรอบแนวคิดงานศึกษาของตนเองให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

บทที่ 3 การดำเนินนโยบายของผู้นำอียิปต์ก่อนปรากฏการณ์ Arab Spring

บทที่ 4 การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในอียิปต์

บทที่ 5 บทสรุปปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในอียิปต์

บทที่ 2

วรรณกรรมปริทัศน์

ผู้วิจัยจะนำเสนอวรรณกรรมปริทัศน์โดยใช้หนังสือ ตำรา เอกสาร และผลงานทางวิชาการที่สามารถสืบค้นได้เชื่อมโยงกับประเด็นที่ศึกษา โดยนำเสนอเป็นหัวเรื่อง ดังนี้ (1) การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements) (2) การระดมทรัพยากร (Resource Mobilization) และ (3) การเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองในอียิปต์

2.1 การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements: NSMs)

บทความของ Andre Gunder Frank และ Marta Fuentes พูดถึงการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในปัจจุบันผ่านงานเขียนเรื่อง Nine Theses on Social Movements⁴ เป็นการขับเคลื่อนจากจุดที่กังวลร่วมกัน การเคลื่อนไหวสังคมแบบเดิม มักจะเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นแรงงาน การเคลื่อนไหวของกลุ่มสหภาพซึ่งถือเป็นรูปแบบการเคลื่อนไหวแบบเดิม ที่มีมาตั้งแต่ศตวรรษที่มีปรากฏการณ์ที่สัมพันธ์หรือสอดคล้องกับการพัฒนาทุนนิยมอุตสาหกรรม

ขณะที่การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (NSMs) จะมีทั้งการเคลื่อนไหวของชาวนา ชุมชนท้องถิ่น ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนา และเฟมินิสต์ รวมไปถึงการเคลื่อนไหวเชิงนิเวศวิทยาเพื่อสิ่งแวดล้อมและเพื่อสันติภาพ ซึ่งในส่วนนี้นั้น ดูจะเป็นสิ่งที่เรียกว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่มากกว่าส่วนแรก เพราะตอบสนองต่อความต้องการของสังคมมากกว่า ซึ่งการทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมนั้น เป็นการคุกคามความเป็นอยู่และกระทบต่อสวัสดิภาพ ซึ่งก็เป็นผลผลิตจากการพัฒนาอุตสาหกรรมสมัยใหม่ และการเคลื่อนไหวทางสังคมก็ถือเป็นการปกป้องเชิงนิเวศวิทยา (new ecological / green social movements) และการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ก็ถือเป็นอาวุธสำคัญในการคุกคามชีวิตของมวลชน และแน่นอนการพัฒนาทุนนิยมโลกก็เป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมได้

⁴ Andre Gunder Frank and Marta Fuentes, "Nine Theses on Social Movements," *Economic and Political Weekly*, August 29, 1987: 1503-1510

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่มักมีแนวโน้มที่จะเป็นกลุ่มบุคคลชนชั้นเดียว คือมีเพียงชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งของสังคมเท่านั้น (ไม่ใช่ประเด็นร่วมของคนทุกชนชั้นในสังคม) และส่วนมากมักจะ เป็นชนชั้นกลางในกลุ่มประเทศตะวันตก แต่ถ้าเป็นชนชั้นแรงงานก็จะเป็นคนในประเทศทางตอนใต้

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่หรือรูปแบบเดิม ในปัจจุบันก็เป็นสิ่งที่กลุ่มให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวร่วมกัน และยิ่งไปกว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเดิม การเคลื่อนไหวแบบชนชั้นก็มีแรงจูงใจให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งคนส่วนใหญ่กว่าร้อยละร้อยรายของทั้งหมดในโลกใบนี้ เขาพบว่า สถาบันทางการเมือง หรือสถาบันทางสังคม ไม่ได้ตอบโจทย์ความต้องการของพวกเขาอย่างเพียงพอ และนั่นก็เป็นสาเหตุว่าทำไมพวกเขาถึงต้องขอความช่วยเหลือด้วยการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบที่ไม่ใช่ในรูปแบบของสถาบัน

นี่จึงเป็นสาเหตุให้การเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นเป็นที่นิยม ซึ่งแสดงให้เห็นชัดเจนว่าเป็นการแสวงหา อัตลักษณ์และเป็นการตอบสนองเพื่อให้เกิดการระดมกำลังทางสังคม หรือการเคลื่อนไหวทางสังคมขึ้น และไม่ได้มีความผูกพันกันในฐานะสมาชิก หรือถ้าจะมี ก็มีสัดส่วนที่น้อยมาก การปรากฏขึ้นหรือการตอบสนองดังกล่าวนี้ ไม่ใช่แค่เพียงการแสดงความเห็นใจต่อความทุกข์ของผู้อื่น แต่ยังเป็นลักษณะของการมีบริบทในด้านคุณธรรมร่วมกัน เช่น เห็นเรื่องความยุติธรรมร่วมกัน

ขณะที่ Lorna Weir มองการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ผ่านงานของเธอเรื่อง “Limitations of New Social movement Analysis” ไว้ว่า⁵ คำว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นี้เข้ามาอยู่ในพจนานุกรมของทฤษฎีทางสังคม ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1980 การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่มีลักษณะสำคัญที่กว้างขวาง ครอบคลุมการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ร่วมสมัย ซึ่งรวมถึงประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม สันติภาพ สตรีนิยม เผ่าพันธุ์ การต่อต้านการเหยียดสีผิว และการจัดการที่เป็นชนกลุ่มน้อย ฯลฯ การเคลื่อนไหวเหล่านี้ ทำให้นิยามอัตลักษณ์ วัฒนธรรม การเมือง รัฐ รวมถึงการเมืองที่ว่าด้วยเรื่องชนชั้นได้

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ โดยทั่วไปยังมีลักษณะการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านระบบรัฐ ราชการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับด้านความมั่นคง และขอบเขตอยู่ในวงประชาสังคม หลายคนวิจารณ์ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่มีโครงสร้างแบบองค์กรที่ไม่เป็นทางการ และสมาชิกการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ส่วนใหญ่ก็มาจากชนชั้นกลางใหม่ (new middle class)

โดยการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นี้ เป็นที่ถกเถียงกันมากในทางทฤษฎีสังคมนิยม (socialist theory) ทั้งในยุโรปตะวันตกและอเมริกา การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่จำเป็นต้อง

⁵ Lorna Weir, “Limitations of New Social movement Analysis,” *Studies in Political Economy* 40, Spring 1993: 73-98

ได้รับการมีส่วนร่วมจากตัวแสดงทางการเมืองหลายฝ่าย เพราะจำเป็นต่อการส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบฐานราก อาจกล่าวได้ว่าไม่มีกลุ่มใดที่รวมตัวมีอำนาจครอบงำหน่วยย่อยอื่นๆ ที่เหลือ ไม่มีพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งสามารถเป็นตัวแทนของผลประโยชน์ทางสังคมได้

อย่างไรก็ตามข้อสมมติฐานโดยมากของวาทกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ มักจะเขียนและถูกพูดถึงในเรื่องของชนชั้นทางสังคมโดยอัตโนมัติ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อ และความเชื่อที่ซับซ้อน ซึ่งถือเป็นประเด็นที่ท้าทาย

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นั้นถูกระบุอัตลักษณ์ของมันโดย Carl Boggs ระบุว่า 5 ประเด็นหลักของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ คือการต่อสู้ของสังคมเมือง การเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมวิทยาหรือสิ่งแวดล้อม ความเท่าเทียมของเกย์และผู้หญิง การเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพ และการปฏิวัติทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับนักศึกษาและนักเคลื่อนไหวที่เป็นคนวัยหนุ่มสาว

Jurgen Habermas พูดถึงอัตลักษณ์ของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีว่ามีกลุ่มที่ประกอบไปด้วยกลุ่มต่อต้านนิวเคลียร์ กลุ่มต่อสู้ด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพ การกระทำของพลเมือง ชนกลุ่มน้อยในสังคม เช่น เลสเบียน เกย์ การประท้วงเรื่องภาษี และการเคลื่อนไหวแบบสตรีนิยม ซึ่งเมื่อนำมาร้อยเรียงไว้ด้วยกันแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นการแยกประเภทในรูปแบบที่คล้ายคลึงกันมาก

ขณะที่ Laclau และ Mouffe ได้ให้ความหมายของคำว่า “new” ที่มาจาก new social movements ว่าไม่ใช่สิ่งที่เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความไม่พอใจไปเสียทั้งหมด แต่จุดร่วมที่ถูกขนานนามโดยรวมๆ นั้น อาจเกิดมาจากความแตกต่างจากการดิ้นรนต่อสู้ของแรงงานที่พิจารณาได้ว่าอาจจะเป็นการต่อสู้ทางชนชั้น (class struggles) ซึ่งนำไปสู่การขยายตัวของความขัดแย้งในสังคม ซึ่งเมื่อใช้คำว่า “new” ก็อ้างถึงการต่อสู้ของผู้หญิง เผ่าพันธุ์ และนำไปสู่การเคลื่อนไหวอย่างเข้มข้น (radicalization) เมื่อสังเกตกลุ่มการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นใหม่นั้น พบว่าเกิดขึ้นในช่วงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในบทความนี้ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างเรื่องราวของชาวแคนาดาที่มีการเคลื่อนไหวประท้วงเรื่องชนชาติ เรื่องเผ่าพันธุ์ หรือแม้แต่ชนกลุ่มน้อยที่มีประเด็นเรื่องเพศสภาพในยุโรปก็มีการสนับสนุนมติดังกล่าวตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 แม้ว่าอาจจะเกิดข้อถกเถียงที่ไม่ได้นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคม จนกระทั่งมีกลุ่มปฏิรูปเรื่องเพศได้ทำการเคลื่อนไหวมวลชนขึ้นในช่วง 1920-1930

การต่อสู้ในสังคมเมืองก็มีการเคลื่อนไหวเกิดขึ้นในช่วงปีแรกของศตวรรษที่ 20 ในสหรัฐอเมริกา จากนั้น ก็มีการเคลื่อนไหวเรื่องการเหยียดสีผิว เคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมืองตามมา ขณะที่การเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพนั้นเกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้นก็มีอย่างน้อย 1 กลุ่มที่ออกมาเคลื่อนไหว คือกลุ่ม Women’s International League for Peace and Freedom อย่างต่อเนื่อง ในช่วงภายหลังสงคราม ขณะที่นักประวัติศาสตร์ในช่วงศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 ก็

ได้ชี้ให้เห็นภาพการเคลื่อนไหวของสตรีในช่วงนี้ ในประเด็นการเรียกร้องสิทธิในการเลือกตั้ง ซึ่งมีระดับชนชั้นที่แตกต่างหลากหลายมาก

Clus Offe วิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ว่าเป็นการระดมกำลัง (mobilization) เพื่อต่อต้าน เพื่อให้เกิดความอิสระจากราชการ และเพื่อกระจายอำนาจหรือเพื่อเป็นการกำหนดใจตนเอง (self-determination) Offe แย้งว่า พลวัตเก่าๆ เกิดขึ้นทันทีในช่วงหลังสงคราม ซึ่งพลวัตใหม่คือการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบร่วมสมัย ซึ่งเป็นการเรียกร้องความสนใจโดยเฉพาะความแตกต่างว่าด้วยค่านิยมทางการเมือง ซึ่งค่านิยมของพลวัตเก่าคือ การมุ่งเป้าไปที่ เสรีภาพ และความมั่นคงส่วนบุคคล ซึ่งรวมถึงความก้าวหน้าทางวัตถุ เป็นต้น ขณะที่พลวัตใหม่ๆ เรียกร้องการปกครองโดยตนเอง และอัตลักษณ์ต่างๆ ที่แตกต่างจากการควบคุมแบบรวมศูนย์ กล่าวคือ ค่านิยมใหม่ มีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เป็นธรรมชาติ มีลักษณะแนวราบในระดับต่ำ แต่มีความแตกต่างสูง

Laclau และ Mouffe อธิบายว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ เป็นส่วนผสมที่มีผลมาจากวาทกรรมประชาธิปไตยเสรี และการตอบสนองต่อกระบวนการต่อสังคมในช่วงยุคหลังสงคราม 3 รูปแบบ คือ การทำให้เป็นสินค้า (commodification) การทำให้เป็นระบบราชการ (bureaucratization) และการเพิ่มขึ้นของการทำให้ชีวิตในสังคมกลายเป็นเนื้อเดียวกัน (homogenization) ผ่านการบริโภคแบบทุนนิยมที่เติบโตขึ้นเรื่อยๆ รวมถึงรัฐสวัสดิการด้วย

Habermas มองว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่นี้ ทำให้เกิดความขัดแย้ง เป็นรอยต่อระหว่างระบบและโลก-ชีวิต (Life-world) การเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องอัตลักษณ์แบบรวมหมู่แบบต่อต้านอย่างมีเหตุมีผลในชีวิตประจำวัน และพยายามที่จะปกป้องโลก-ชีวิต และโครงสร้างของชุมชนจากการตั้งถิ่นฐาน โดยกลไกการเลี้ยง (steering mechanisms) คืออำนาจบริหารของรัฐและเงิน จุดร่วมของการทะยานขึ้นมาของ NSMs คือ (1) วัตถุประสงค์และสถานะที่สับสนก่อให้เกิดความคาดหวัง ซึ่งรัฐสวัสดิการไม่สามารถเติมเต็มส่วนนี้ได้ (2) การทำให้เรื่องการเมืองเกี่ยวพันและเป็นชีวิตประจำวัน ผ่านการแทรกแซงโดยรัฐสวัสดิการ ทุนนิยมที่ทันสมัย และ (3) ยุคของค่านิยมใหม่ในการต่อต้านอำนาจเชิงสถาบัน

ขณะที่ Tom Shakspeare พุดถึงงานของ Alan Scott เกี่ยวกับมิติการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ผ่านงานของเขาเรื่อง “Disables Peoples’s Self-Organisation: a new social movement?” โดยเขาศึกษาปรากฏการณ์นี้ พบว่า⁶ นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่ให้ความสนใจและนิยาม

⁶ Tom Shakespeare, “Disables People’s Self – Organisation: a new social movement? Disability, *Handicap and Society*, Vol.8, No. 3, 1993: 249-262

ไว้ว่า “การเคลื่อนไหวทางสังคม คือสิ่งที่ประกอบสร้างด้วยตัวแสดงแบบรวมหมู่ (collective actor) โดยที่แต่ละปัจเจกต่างก็เข้าใจตัวเขาเอง ทั้งในส่วนของกรณีผลประโยชน์ร่วมกัน (common interest) อย่างน้อยก็มีลักษณะร่วมสำคัญที่ยังมีอยู่ในสังคมนั้น รวมทั้งการมีอัตลักษณ์ร่วมกัน (common identity) การเคลื่อนไหวทางสังคมทำให้เห็นความแตกต่างของตัวแสดงแบบรวมหมู่ เช่น พรรคการเมือง กลุ่มกดดัน ซึ่งพวกเขามีการเคลื่อนย้ายมวลชน หรือรวมไปถึงการเคลื่อนย้ายเพื่อนำไปสู่การคุกคาม ซึ่งรวมถึงการคว่ำบาตรทางสังคมด้วย ลักษณะเด่นของการรวมหมู่ก็เช่น การเป็นสมาคม อาสาสมัคร หรือสโมสร ซึ่งมีความตระหนักถึงการปกป้อง หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือตำแหน่งแห่งที่ซึ่งสัมพันธ์กับกลุ่มในสังคม

Alan Scott ได้ถกเถียงแลกละเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ / กลุ่มเพศ / กลุ่มความสัมพันธ์ทางเพศ / กลุ่มสันติภาพ และกลุ่มสิ่งแวดล้อมแล้ว แต่เขายังไม่ได้หารือกับกลุ่มพิการ ในความเป็นจริงก็คือว่า นักทฤษฎีส่วนใหญ่ต่างอ้างถึงกลุ่มที่พิการ (disable) คนไร้ความสามารถ

ขณะที่ Michael Oliver ได้แย้งไว้ว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนพิการ / ไร้ความสามารถนั้น คือกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมนูปแบบใหม่ (a new social movement) ซึ่งมีลักษณะที่เด่นชัดคือ การไม่ให้ความสำคัญของการเมืองรูปแบบเดิม การเชื่อมโยงของบุคคลกับการเมือง การประเมินเชิงวิพากษ์วิจารณ์ของสังคม และ post-materialism บริบทที่แน่นอน คุณสมบัติที่สำคัญซึ่งถือว่าการเคลื่อนไหวแบบใหม่นี้มีลักษณะเด่นที่มีผลต่อพลังทางการเมือง ซึ่งส่วนที่สำคัญที่สุดก็คือชนชั้นคนใช้แรงงาน และการเคลื่อนไหวของนักสังคมนิยม (Socialist movement) ที่มีลักษณะร่วมบางอย่างคือ พวกเขาเกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นับตั้งแต่ทศวรรษ 1960 ซึ่งก็ยังไม่ชัดเจนนัก

การเคลื่อนไหวทางสังคมนูปแบบใหม่ ไม่ได้กังวลหรือตระหนักแต่เพียงแค่เรื่องการกระจายรายได้ หรือแบ่งสรรปันส่วนในเรื่องอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองเท่านั้น แต่นักกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคมนูปแบบใหม่นั้น บ่อยครั้งที่ยึดเอาความรู้สึกมาใช้อย่างเข้มข้น การเคลื่อนไหวทางสังคมนูปแบบใหม่นั้น ไม่ได้ประกอบสร้างขึ้นมาแค่เพียงความต้องการขยายรูปแบบที่เป็นวิถีประชาธิปไตยโดยตรง ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ยังรวมถึงการขยายโอกาสเพื่อให้เกิด social self-organization

ทั้งนี้ การเคลื่อนไหวแบบวัฒนธรรมพหุนิยม (cultural pluralism) และการแนะนำให้เห็นวิถีที่สะท้อนกลับมากขึ้นของการบูรณาการทางการเมือง (political integration) ซึ่งทำให้เห็นการตอบสนองมากขึ้นของวิถีทางวัฒนธรรมที่แตกต่างและความหลากหลายของวิถีชีวิตนั้น ในภาวะการณ์ต่อสู้นี้ รูปแบบขององค์กรและการรณรงค์มีลักษณะสำคัญที่โดดเด่น องค์กรที่ก่อตัวขึ้นจากการเคลื่อนไหวนั้น ไม่ได้เป็นเพียง “เครื่องมือ” สำหรับเป้าหมาย แต่พวกเขายังเป็นเป้าหมายของพวกเขาเองด้วย เพราะการกระทำที่เป็นลักษณะแบบรวมหมู่ (collective action) คือการมุ่งเป้าไปที่รหัส

ทางวัฒนธรรม รูปแบบการเคลื่อนไหวก็คือข้อความโดยตัวของมันเอง ความท้าทายเชิงสัญลักษณ์หรือการส่งสัญญาณนั้น จะเป็นรหัสสำคัญที่ครอบงำสถานการณ์เอง

ด้าน Leo d' Anjou และ John Van Mal วิเคราะห์ผ่านงานเขียนของพวกเขาเรื่อง “Between Old and New: Social Movements and Cultural Change” ไว้ว่า⁷ การเคลื่อนไหวทางสังคมคือลักษณะเด่นของชีวิตรูปแบบใหม่ที่พัฒนามาจากการกระทำแบบรวมหมู่ (collective action) ที่เกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ถึงต้นศตวรรษที่ 19 การเคลื่อนไหวทางสังคมสมัยใหม่ (the modern social movement) ไม่ใช่เพียงปรากฏการณ์เชิงโครงสร้าง แต่กลับมีเครือข่ายตัวแสดงที่สลับซับซ้อน ซึ่งพวกเขาได้พูดถึงตัวแสดงที่เป็นองค์กรที่จัดให้มีการเคลื่อนไหวทางสังคม (the social movement organizations : SMOs) ที่ทำให้เป้าหมายของพวกเขาชัดเจนขึ้น ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นปัญหาของสังคม หรือเป็นสิ่งที่ผิด สิ่งที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานทางสังคม และเป็นสิ่งที่ประชาชนต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

เขาเห็นว่าองค์กรที่เคลื่อนไหวทางสังคม เป็นการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะแบบรวมหมู่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวาทกรรม 2 รูปแบบที่ทับซ้อนกันอยู่ คือวาทกรรมที่เกิดจากภายในและภายนอก วาทกรรมภายใน (internal discourse) คือสิ่งที่เกิดขึ้นภายในองค์กรและมีการระดมทรัพยากร (the mobilization of resources) ซึ่งจะให้ความสำคัญกับการสร้างอุดมการณ์และอัตลักษณ์ของการเคลื่อนไหวนำไปสู่การระดมทรัพยากร อาทิ บุคคลที่ปฏิบัติการและเงินทุน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน

ขณะที่วาทกรรมที่เป็นสาธารณะหรือภายนอก (external or public discourse) คือการเคลื่อนไหวของตัวแสดงที่ต้องปะทะกับศัตรูหรือขัดแย้งกันข้าม อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

ด้าน Francesca Polletta และ James M. Jasper พูดถึงอัตลักษณ์ร่วมและการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านงานเขียนเรื่อง “Collective Identity and Social Movements” ไว้ว่า⁸ ในทศวรรษที่ 1970 นักทฤษฎีด้านกระบวนการทางการเมือง (political process) และการระดมทรัพยากร (resource mobilization) พร้อมใจกันหยุดตั้งคำถามที่ว่า ทำไมผู้คนจึงสับสนและเข้าไปเกี่ยวพันกันในรูปแบบการประท้วงในลักษณะแบบรวมหมู่ (collective protest) มากกว่าจะทำในรูปแบบองค์กรที่ผ่านช่องทางทางการเมือง พวกเขาเห็นว่าแทนที่จะต้องมาเฝ้าตั้งคำถามเช่นนั้น เขาพบว่าผู้ที่มา

⁷ Leo d' Anjou and John Van Male, “Between Old and New: Social Movements and Cultural Change,” *Mobilization: An International Journal*, 1998, 3 (2): 207-226

⁸ Francesca Polletta, James M. Jasper, “Collective Identity and Social Movements,” *Annual Review*, 2001: 283-305

ประท้วงแบบรวมหมู่จะรู้สึกปลอดภัยจากการออกจากช่องทางแบบเดิมที่เคยกระทำก็คือ ตัวแสดงแบบรวมหมู่ (collective actor) เพราะสิ่งที่เรียกว่า ผลประโยชน์ซึ่งเป็นนัยสำคัญในการกำหนดให้เกิดการเข้าถึงการต่อรองทางการเมืองที่เป็นโครงสร้างที่มีเสถียรภาพ

โดยที่ผลประโยชน์แบบรวมหมู่ (collective interest) ทำให้เกิดตัวแสดงแบบรวมหมู่ขึ้น (collective actor) นำไปสู่การสร้างความยอมรับที่ทำให้เปิดโอกาสทางการเมืองและระดมกำลังเพื่อบรรลุเป้าประสงค์ทางการเมือง

สิ่งที่ท้าทายนักวิชาการทั้งหลายก็คือ “new social movements” ที่มีลักษณะการต่อต้านเพื่อการประท้วงให้ได้มาซึ่งสันติภาพ / เพื่อพลังงานนิวเคลียร์ / เพื่อการปกครองส่วนท้องถิ่น / ประเด็นรักร่วมเพศ / สตรีนิยม ไปจนถึงการเคลื่อนย้ายระดับชนชั้นทางการเมืองในยุโรปตะวันตกช่วงทศวรรษ 1970 – 1980 นั้นนักทฤษฎี NSMs หรือนักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ต่างถกเถียงว่าการเข้าไปมีส่วนร่วม เช่น การเคลื่อนไหวนั้น ไม่สามารถคาดเดาได้ว่าตำแหน่งแห่งที่ของชนชั้นนั้นคืออะไร โดยการมีส่วนร่วมเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจจากตัวแสดงที่เป็นสถาบัน (institutional actors) เพื่อจะผลักดันให้ผลประโยชน์ของพวกเขา เข้าไปอยู่ในเงื่อนไขที่เป็นรูปแบบดั้งเดิม มากกว่าที่จะหาการยอมรับจากการมีอัตลักษณ์หรือวิถีชีวิตแบบใหม่

นักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ พบว่าเบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสังคม มีรูปแบบการกระทำแบบรวมหมู่ (collective action) ซึ่งมีความหลากหลายอย่างมากในสังคมยุคหลังอุตสาหกรรม (post industrial) โครงการ ข้อมูลข่าวสาร หรือเครือข่ายทางสังคมต่างๆ นั้นนักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่พิสูจน์ข้อสมมติฐานของพวกเขาได้ดีขึ้นในแง่ของการตั้งคำถามเกี่ยวกับแหล่งของการเคลื่อนไหวทางอัตลักษณ์มากกว่าจะตอบคำถามของพวกเขา โดยอธิบายว่า วัตถุประสงค์ในการผลิตมีการปรับเปลี่ยนอย่างไร เมื่อได้รับผลกระทบจากการเคลื่อนไหวทางสังคมซึ่งก็ไม่ได้ชัดเจนทั้งหมดและบางครั้งก็ได้รับความเสี่ยงบ้าง ซึ่งการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นี้ ก็มีทั้งหลักฐานและผลที่มาจากกรก่อรูปใหม่นั้นๆ

ยิ่งไปกว่านั้น หลักฐานเชิงประจักษ์ก็ชี้ให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่มีองค์ประกอบของเป้าหมายทางการเมือง ซึ่งมีความพยายามที่เป็นวัฒนธรรมมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม นักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ก็มีข้อถกเถียงว่า มันเป็นการสร้างความปลุกปั่น ซึ่งนักสังคมวิทยาก็สนับสนุนแนวคิดของพวกเขาในส่วนของกระบวนการเชิงโครงสร้างที่ทำให้เห็นเด่นชัดขึ้นมาทั้งในรูปแบบเก่า และทั้งในฐานะของชนชั้นของการเคลื่อนไหวทางสังคม

นักสังคมวิทยาชี้ให้เห็นว่ากระบวนการทางการเมืองก็นำไปสู่การริเริ่มใช้การรวมหมู่เชิงอัตลักษณ์ (collective identity) เพื่ออธิบายว่า ‘ความไม่เท่าเทียมมีโครงสร้างอย่างไร’ นักวิชาการสายอื่นๆ ก็เห็นด้วยกับนักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่พยายามให้คำจำกัดความ การ

บังคับใช้กฎหมาย การรื้อสร้างอัตลักษณ์ พื้นที่สาธารณะ การต่อต้านการครอบงำ และอัตลักษณ์แบบรวมหมู่ เหล่านี้ล้วนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเคลื่อนไหวปัจจุบัน ซึ่งมีมิติที่หลากหลายมากกว่าในอดีตที่ก็มีความพยายามจะอธิบายในความหมายที่แตกต่างออกไป ซึ่งก็รวมประเด็นกฎหมายไปด้วย เพราะเป็นเรื่องที่สำคัญ และมีลักษณะเด่นที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน

เหล่านี้ไม่เหมือนประเด็นการเคลื่อนไหวของแรงงานและสิทธิพลเมืองเหมือนในยุคแรกๆ ที่มีการเคลื่อนไหวขึ้น แต่ยังขยายรวมถึงความเป็นพลเมือง และการเคลื่อนไหวในยุคหลังพลเมือง (post-citizenship movements) ซึ่งผู้คนมีความพร้อมที่จะเข้าร่วม หรือส่วนใหญ่ก็เป็นกลุ่มพลเมืองที่เรียกร้องสิทธิตามปกติ เหล่านี้ยังนับรวมถึงด้านกฎหมายด้วย และการพยายามกดดันผู้มีสิทธิตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อการเคลื่อนไหวเหล่านี้ ไม่ใช่เพียงเพราะมีอัตลักษณ์ตามเรื่องราวต่างๆ แต่ยังมีเรื่องระบบกฎหมายและการเมืองเข้าไปเกี่ยวพันในการสรรค์สร้างรูปแบบที่พวกเขาเป็น

นักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ได้กำหนดว่ายังเป็นการประท้วงที่มีการทำให้เป็นประวัติศาสตร์ที่ร่วมสมัย ซึ่งพยายามทำให้เป็นหน่วยย่อยทางประวัติศาสตร์เพื่อโครงสร้างของอัตลักษณ์ที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งทั้งหลาย ซึ่งนักคิดนักเขียนบางรายมองว่า กระบวนการเหล่านี้มีขนาดที่แตกต่างกัน เช่น การทำให้เป็นอุตสาหกรรม (industrialization) การทำให้เป็นเมือง (urbanization) และยังรวมถึงการพยายามทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในรัฐด้วย ตลอดจนการพยายามสร้างความรับรู้ใหม่ๆ ด้วยกระบวนการเหล่านี้ สะท้อนให้เห็น หรืออธิบายให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่จำเพาะเจาะจงซึ่งกลายมาเป็นสิ่งที่ถูกกำจัดออก หรือถูกเหยียด ถูกต้านได้อย่างไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Lee Salter วิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยโดยใช้การวิเคราะห์ของฮาร์เบอร์มาส ผ่านงานเขียนเรื่อง “Democracy, New Social Movements and the Internet A Habermasian Analysis” ไว้ว่า⁹ รูปแบบของกิจกรรมภายใต้ประชาธิปไตยแบบใหม่คือการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social movements: NSMs) มีลักษณะที่ต้องการปกป้องประชาสังคมจากการถูกละเมิด ถูกล่วงล้ำโดยระบบ นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ยังก่อให้เกิดอัตลักษณ์แบบรวมหมู่อีกด้วย ซึ่งรวมทั้งความรู้ และข้อมูลข่าวสารด้วย

ทั้งนี้ Eyerman และ Jamison เห็นว่า เป็นพรมแดนแห่งการรับรู้ (cognitive territory) ซึ่งพื้นที่ทางสังคมรูปแบบใหม่นั้น (new social space) ที่เติมเต็มไปด้วยปฏิสัมพันธ์ที่เป็นพลวัตระหว่าง

⁹ Lee Salter, “Democracy, New Social Movements, and the Internet A Habermasian Analysis,” *“Cyberactivism Online Activism in Theory and Practice.”* Routledge, February 23, 2003: 117-141

กลุ่มและองค์กร การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่มีลักษณะที่เห็น รับรู้ หรือเข้าใจปัญหาและผลักดันให้กลายเป็นประเด็นสาธารณะ เป้าหมายของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นี้ ก่อให้เกิดการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่นำไปสู่ความอิสระจากความต้องการของการบริหารจัดการและการตลาด

การสูญเสียโครงสร้างทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ทางอินเทอร์เน็ต เป็นการก่อรูปของกระบวนการที่เป็นผลผลิตของการเผชิญหน้าทางสังคม ซึ่งการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นี้ก็ยังเกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางคุณธรรมด้วย (moral point of view) เพราะพวกเขาไม่ได้ทำงานเพื่อตอบสนองเพียงผลประโยชน์ของพวกเขาเองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผลประโยชน์ของมวลมนุษยชาติ ธรรมชาติ เป็นต้น

Michael Wieviorka พุดถึงการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในช่วงปลายทศวรรษ 1960 ถึงต้นทศวรรษ 1970 ผ่านงานเขียนเรื่อง “After New Social Movements” ว่า¹⁰ มีการเคลื่อนไหวของชนชั้นแรงงาน เป็นช่วงที่การเคลื่อนไหวทางสังคมกำลังสิ้นสุดลง โดย Colin Crouch และ Alessandro Pizzorno (1978) พวกเขาเห็นว่าในช่วงนั้นมีการต่อสู้ระหว่างชนชั้นเพื่อให้เกิดความอยู่รอด ซึ่งในเวลาเดียวกันนั่นเอง มีการประท้วงรูปแบบใหม่เกิดขึ้น ซึ่งมีความชอบธรรมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงฐานรากของประเภทสังคมใหม่ จากจุดนี้เองมีการมองว่าเป็นการเคลื่อนย้ายจากยุคอุตสาหกรรมไปสู่ยุคหลังอุตสาหกรรม และการเคลื่อนไหวของชนชั้นแรงงานมันเริ่มหมดไปในช่วงยุคหลังอุตสาหกรรม ซึ่งดูเหมือนว่ากลุ่มนี้จะอ่อนแอลงไปด้วย แต่กลับมีกลุ่มอื่นๆ ขึ้นมาแทน ซึ่งเป็นการต่อสู้ของกลุ่มนักศึกษา กลุ่มต่อต้านนิวเคลียร์ กลุ่มศาสนา กลุ่มสตรี ซึ่งนักสังคมวิทยาเห็นว่ามันเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงลึก

การศึกษาของ John-Henry Harter ได้พุดถึงทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ คือผลผลิตที่แยกออกมาจากฝ่ายซ้ายใหม่ (New Left) ในช่วงปลายทศวรรษ 1960 ซึ่งฝ่ายซ้ายใหม่นี้ก็แตกออกเป็นประเด็นต่างๆ ของกลุ่มต่างๆ ได้ ทั้งการเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพ เพื่อสิ่งแวดล้อม การเคลื่อนไหวของนักศึกษา สตรี กลุ่มเกย์เสรี การทำให้เกิดกลุ่มประเด็นเดี่ยวต่างๆ เหล่านี้ทำให้เห็นถึงลักษณะที่เป็นวิชาการ และเป็นตัวบ่งชี้กลุ่มการกระทำทางสังคมแบบเก่า โดยเฉพาะฝ่ายซ้ายเก่าที่ประกอบไปด้วย แรงงานและสหภาพ ซึ่งไม่สามารถกล่าวถึงประเด็นเหล่านี้ได้ มันได้แตกออกเป็นบริบททางการเมือง สังคมในช่วงทศวรรษ 1970 ที่ทำให้เกิดทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ และนักกิจกรรมนิยม

¹⁰ Michael Wieviorka, “After New Social Movements,” *Social Movement Studies*, Vol.4, No. 1, 1-19, May 2005, Routledge: 1-17

นักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ได้วางโมเดลอย่างหลากหลาย เพื่ออธิบายถึงการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่แท้จริงนั้น ทฤษฎีทำงานอย่างไร และมีภาคปฏิบัติเช่นใด ฐานรากของทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ มาจากร่องรอยของทฤษฎีมาร์กซิสม์เดิม ที่พยายามอธิบายความแตกต่างของการก่อรูปทางสังคมภายในลักษณะที่เป็นทุนนิยมในช่วงหลังสงคราม โดยคาดการณ์จากความล้มเหลวของชนชั้นแรงงาน (working class) ในช่วงก่อนและหลังสงคราม ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจาก Herbert Marcuse และ Louise Althusser นักสังคมวิทยาที่เริ่มทำงานกับทฤษฎีที่ล้อมรอบไปด้วยแนวคิดของ “ชนชั้นแรงงานใหม่” (new working class) เป็นตัวแทนในการปฏิวัติ และอธิบายถึงกิจกรรมในการปฏิวัติ โดยนักศึกษาชาวฝรั่งเศส ผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพต่างๆ และชนชั้นกระฎุมพีบางส่วน โดยในช่วงเดือนพฤษภาคม 1968 นักทฤษฎีมาร์กซิสม์ได้เริ่มสำรวจว่า นักเคลื่อนไหวมีความรับผิดชอบอย่างไร และอธิบาย โดยกล่าวโทษว่าเป็นความล้มเหลวของชนชั้นแรงงาน

Althusser ปรับความสนใจของ Marxist จากฐานรากทางเศรษฐกิจ (economic base) หรือพลังการผลิตในสังคมไปสู่โครงสร้างส่วนบน (superstructure) ซึ่งประกอบไปด้วยการเมือง ศาสนา และวัฒนธรรม เขามุ่งเป้าไปที่วัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบน ในการอธิบายว่าเป็นพัฒนาการของวิถีใหม่แห่งการต่อสู้และตัวแทนในการปฏิวัติใหม่ อย่างไรก็ตาม Althusser ไม่ได้เล็งประเด็นชนชั้นไปเสียทั้งหมด และก็ยังเชื่อว่า ชนชั้นเป็นตัวกำหนดจุดยืนสุดท้าย อะไรคือจุดยืนสุดท้าย? หรือมีการกำหนดอย่างไร? ยังไม่เคยมีการอธิบายสิ่งเหล่านี้

นักทฤษฎีขยายแนวคิดนี้ไปสู่ทฤษฎี “ชนชั้นแรงงานใหม่” (new working class) โดยนักสังคมวิทยาฝรั่งเศส Alain Touraine เขากล่าวว่า การเกิดขึ้นของการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น คือชนชั้นแรงงานใหม่ ที่พัฒนามาจากยุคปัจจุบันที่มีลักษณะเป็นทุนนิยม ซึ่ง Touraine เห็นว่า มันต่างไปจาก Marxist เดิม และแย้งว่าทุนนิยมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ได้ก่อให้เกิดชนชั้นแรงงานใหม่ขึ้น ซึ่งชนชั้นแรงงานใหม่นี้ในทรรศนะของเขา เขามองว่ามันเกิดขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพต่างๆ ไม่ใช่แรงงานจากภาคอุตสาหกรรม โดย Touraine ได้ยกกรณีศึกษาของการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิวัติเมื่อเดือนพฤษภาคม ปี 1968 ว่า ตัวแสดงหลักนั้นล้วนเป็นผู้คนที่อาจเรียกได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพต่างๆ Touraine วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ทางชนชั้นว่ามีการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมสมัยใหม่

Touraine เห็นว่าเป็นความสัมพันธ์ใหม่ที่เกิดขึ้นระหว่างทุนและแรงงาน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพต่างๆ นี้เอง ที่มาแทนกลุ่มแรงงานเดิม ความสัมพันธ์ใหม่นี้เกิดขึ้นเมื่อผู้เชี่ยวชาญทางวิชาชีพกลับต้องมารับผิดชอบต่อเทคโนโลยี เครื่องจักรที่จำเป็น ซึ่งสำคัญยิ่งในอุตสาหกรรมทุนนิยม เขากล่าวว่าในปี 1968 นักเทคนิค ข้าราชการ วิศวกร นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ และนักศึกษาต่างได้รับการ

ฝึกฝนเพื่อเป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพต่างๆ ได้ก่อรูปการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ขึ้น และยังเป็นชนชั้นใหม่อีกด้วย¹¹

2.2 การระดมทรัพยากร (Resource Mobilization)

Alfred G.Cuzan พูดถึงการระดมทรัพยากรและโอกาสทางการเมืองในการปฏิวัติของนิการากัว¹² โดยระบุถึง 5 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการก่อความรุนแรงเพื่อโค่นล้มอำนาจของระบอบเผด็จการที่นิยมแนวคิดโอกาสทางการเมือง (political opportunities) และการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization) ในการศึกษาการปฏิวัตินั้น ประกอบไปด้วย

- 1) ภายใต้อิทธิพลของความไม่พอใจ
- 2) การสั่งสมทรัพยากรที่มากพอจะก่อให้เกิดการปฏิวัติได้
- 3) อุดมการณ์, องค์กร และยุทธศาสตร์ในการปฏิวัติ
- 4) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างโอกาสทางการเมือง
- 5) พลวัตของกระบวนการในการปฏิวัติ

ภายใต้บรรยากาศที่สร้างความไม่พอใจ ตัวแปรประการที่สองที่มีบทบาทอย่างมากคือ ทฤษฎีระดมทรัพยากร ซึ่งเขาไม่ได้หมายความว่า ความไม่พอใจนั้นไม่จำเป็นสำหรับการระดมกำลังทางการเมือง แต่เพราะสังคมสั่งสมความไม่พอใจจากสภาพความยากจนขั้นแค้น ความไม่ยุติธรรม ตลอดจนความไม่เท่าเทียม เขากล่าวว่าแค่เพียงความคับข้องใจและความไม่พอใจนั้น ไม่ใช่สาเหตุหลักที่นำไปสู่การปฏิวัติเพราะถ้าเป็นเช่นนั้น ประเทศโลกที่สามที่ยากแค้นก็คงเกิดเหตุปฏิวัติกันอย่างโกลาหล

ปัญหาที่คือมันยากที่จะบอกสาเหตุได้ว่าทำไมจึงเกิดการปฏิวัติโดยธรรมชาติ และหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่การปฏิวัตินั้นจะปราศจากการคำนวณครุ่นคิดและวางแผน หรือกำหนดทิศทางไว้แล้ว แต่การทำความเข้าใจว่าทำไมการปฏิวัติจึงเกิดขึ้นยากนักในโลก ทั้งที่มีความทุกข์ยากมากมาย หลากหลาย

¹¹John-Henry Harter, *New Social Movements, Class, and the Environment: A Case Study of Greenpeace Canada* [Online]. Available from: <http://deepblue.lib.umich.edu/zbitstream/2027.42/51351/1/587.pdf> [1999, September 18]

¹² Alfred G.Cuzan, "Resource Mobilization and Political Opportunity in the Nicaraguan Revolution: The Theory," *The American Journal of Economics and Sociology*, Vol.49, No.4, October, 1990: 401-410

ความไม่ยุติธรรม และการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากการจัดการต่างๆ ความไม่พอใจไม่ใช่สิ่ง
ที่ทำให้เกิดการปฏิวัติ แต่สำคัญเพียงพอที่จะทำให้เกิดการโน้มน้าว เพื่อให้เกิดการปฏิวัติได้

โดยนัยแล้ว ทฤษฎีการระดมทรัพยากรเน้นให้เห็นว่า การเริ่มต้น การคงอยู่ และการขยายตัว
ขององค์การในการเคลื่อนไหวทางสังคม ทรัพยากรที่สำคัญคือกำลังคน กำลังเงิน การสนับสนุนจาก
บุคคลที่ทรงอิทธิพล ที่จะป็นอาวุธสำคัญในการก่อสงคราม

Emma Conway Van Susteren พูดถึงนักทฤษฎีด้านการระดมทรัพยากร (Resource
Mobilization: RM) ได้นำโครงสร้างแนวคิดนี้มาศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเน้นให้เห็นถึง
บทบาทของ “ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ, โครงสร้างทางการเมือง, รูปแบบขององค์กร และเครือข่าย
ทางสังคมในการพัฒนาและการรักษาการเคลื่อนไหวทางสังคมไว้”¹³

ทฤษฎีระดมทรัพยากร ถูกครอบงำโดยการศึกษาว่าด้วยการเคลื่อนไหวทางสังคมมาตั้งแต่เริ่ม
ก่อเกิดขึ้นในทศวรรษ 1970 มันเกิดขึ้นจากแนวทางการศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะ
ทฤษฎีการกระทำแบบรวมหมู่ (collective action theory) ขณะที่พฤติกรรมแบบรวมหมู่
(collective behavior) นั้น เป็นสิ่งซึ่งขาดเหตุผล ซึ่งแต่ละปัจเจกบุคคลสามารถที่จะรวมหรือตัดขาด
ออกจากผลประโยชน์ของสาธารณะได้ ไม่เหมือนกับการกระทำแบบรวมหมู่ (collective action) ซึ่ง
collective behavior นั้น อาจขาดการมีส่วนร่วมโดยตรงก็ได้

โดย McCarthy และ Zald กล่าวถึงการระดมทรัพยากรว่า เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่
“ปกติ” หรือ “มีเหตุผล” ความท้าทายทางการเมืองดังกล่าว จะนำไปสู่การสร้างกลุ่มก้อนทาง
องค์กร หรือกลุ่มก้อนทางปัจเจกชนได้ โดยที่ทั้งกลุ่มก้อนและปัจเจกชนนั้นจะต่อต้านร่วมกัน เพื่อทำ
ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือสังคม ซึ่ง McCarthy และ Zald เน้นให้เห็นถึงเหตุผลว่า มัน
ไม่ใช่เป็นเพียงลักษณะเด่นของการระดมทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังเป็นพลวัตสำคัญของทฤษฎีการ
กระทำรวมหมู่และอื่นๆ ขณะที่ทฤษฎีการกระทำแบบรวมหมู่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมซึ่ง
เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยตรง เพื่อตอบสนองปมสำคัญที่ทำให้เกิดการประท้วงหรือความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ที่ไม่ยุติธรรม

นักทฤษฎีระดมทรัพยากรชี้ให้เห็นว่า เหนือสิ่งอื่นใดของการก่อเกิดศักยภาพในการเคลื่อนไหว
คือการเข้าถึงและการควบคุมเหนือทรัพยากร เขาเห็นว่า การเคลื่อนไหวทางสังคม จำเป็นต้องมี
วัตถุดิบ มนุษย์ การรับรู้ เทคนิค องค์กร ทรัพยากรเหล่านี้จะขยายไปสู่การเคลื่อนไหว นักกิจกรรม
และการมีส่วนร่วมในระบบการเมืองแบบเป็นทางการ ทฤษฎีระดมทรัพยากร (Resource

¹³ Emma Conway Van Susteren, *Going ‘Glocal’ : Toward a New Social Movement
Theory*, Wesleyan University, April 2010, p. 1-15

Mobilization) พัฒนามาจากการพยายามอธิบายการเคลื่อนไหวของชาวอเมริกันฝ่ายซ้ายในช่วงทศวรรษ 1960-1970 และเริ่มนำมาประยุกต์ใช้ในวงกว้างสำหรับการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งรวมถึงตัวแสดงข้ามชาติด้วย

นักทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมนำรูปแบบใหม่ให้เหตุผลใหม่ถึงการกระทำที่มีตรรกะ (logic of action) ซึ่งมีฐานมาจากการเมือง อุดมการณ์ และวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ใหม่ๆ เช่น เรื่องเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ เพศสภาพ ความสัมพันธ์ทางเพศ อายุ และสิ่งที่เรียกว่า “การเคลื่อนไหวทางสังคมนำรูปแบบใหม่” ซึ่งเกิดขึ้นในโลกช่วงทศวรรษ 1960 – 1970 นั้น เน้นให้เห็นถึงบทบาทของอัตลักษณ์ในสิ่งที่เกิดขึ้นและพลังของการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ซึ่งชี้ให้เห็นว่าบางครั้งอัตลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นเชิงโครงสร้างเสมอไป เช่น ท่าเลที่ตั้งของลักษณะทางภูมิศาสตร์ แต่แทนที่ด้วยโครงสร้างทางสังคม

ขณะที่ Hani Shehada ได้วิเคราะห์ถึงการเคลื่อนไหวทางสังคม 2.0 ผ่าน Facebook ในปี 2011¹⁴ มีหลายแนวคิด แนวศึกษาที่ใช้วิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งพัฒนาขึ้นมาในช่วงปลายศตวรรษที่แล้วที่วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ในรูปแบบของการกระทำแบบรวมหมู่ หนึ่งในแนวคิดทฤษฎีเหล่านั้นก็คือ Resource Mobilization ที่กลายเป็นพลวัตที่ครอบงำ เพื่อศึกษาการกระทำแบบรวมหมู่ (collective action) ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งมุ่งไปที่กลไกการเคลื่อนไหวโดยการคัดผู้เข้ามามีส่วนร่วม

ทฤษฎีระดมทรัพยากร (Resource Mobilization) มั่นขึ้นอยู่กับทรัพยากรหลายอย่าง เช่น เวลา เงิน ทักษะทางองค์กร (organizational skills) และโอกาสทางการเมือง โอกาสทางสังคมที่แน่นอน สิ่งสำคัญเหล่านี้จะนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ประสบสำเร็จ

ทฤษฎีระดมทรัพยากร มีแนวทางที่แตกต่างจากทฤษฎีการกระทำรวมหมู่ (collective action) ซึ่งจะพิจารณาการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีลักษณะโดยปกติ มีความเป็นเหตุเป็นผล มีกิจกรรมที่เป็นรากของความเป็นสถาบัน มีโครงสร้าง มีรูปแบบ ส่วนประกอบสำคัญของทฤษฎีระดมทรัพยากรคือการกระทำที่มีเหตุมีผล มีนิยามชัดเจน มีเป้าหมายที่กำหนดแล้ว มีองค์กรที่เป็นส่วนกลางที่ควบคุมอยู่เหนือทรัพยากรและมีผลลัพธ์ที่ชัดเจนที่สามารถประเมินเงื่อนไขที่จะได้รับ

นักทฤษฎีระดมทรัพยากร เห็นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ขยายผลของการกระทำที่มีลักษณะเป็นสถาบัน และเปลี่ยนแปลง ความพยายามที่จะปรับองค์ประกอบโครงสร้างทางสังคมและกลุ่มที่มี

¹⁴ Hani Shehada, “Social Movement 2.0 An Analysis of Mobilization Through Facebook in the 2011 Egyptian Revolution,” International Institute of Social Studies, November, 2012, p. 13-43

ทั้งมีความเป็นองค์กรและไม่มีความเป็นองค์กรที่จะมีแรงต่อต้านสถาบันชนชั้นนำ ซึ่งเป็นภาพตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มที่อยู่นอกเหนือจากรูปแบบหรือกระบวนการใดๆ อย่างไรก็ตาม นักทฤษฎีระดมทรัพยากรกล่าวว่า พื้นฐานของการวิเคราะห์สมมติฐานที่ไม่ได้สอดคล้องกับโลกแห่งความจริง

โดย Buechler มองว่าตรรกะอื่นๆ ของการกระทำที่มีฐานมาจากการเมือง อุดมการณ์ วัฒนธรรม เป็นรากของการกระทำแบบรวมหมู่ และประเด็นอื่นๆ ก็คืออัตลักษณ์ เช่น เผ่าพันธุ์ เพศสภาพ และลักษณะความสัมพันธ์ทางเพศ เหล่านี้ก็จะนิยามเป็นอัตลักษณ์แบบรวมหมู่

ขณะที่ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements) เน้นให้เห็นถึงบทบาทของการเคลื่อนไหว และกระบวนการทางวัฒนธรรมในการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งทฤษฎีการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่นี้ มีรากมาจากทฤษฎีด้านสังคมในยุโรปกลาง เกิดขึ้นเนื่องจากทฤษฎีมาร์กซิสม์ไม่สามารถวิเคราะห์การกระทำแบบรวมหมู่ได้ (collective action) มาร์กซยังแย้งว่าการกระทำทางสังคมและการเมือง มาจากตรรกะทางเศรษฐกิจในเรื่องการผลิตแบบทุนนิยมและตรรกะทางสังคมเป็นลำดับต่อมา ที่ช่วยทำให้เกิดรูปแบบการกระทำเช่นนั้น เขายังเห็นว่าตัวแสดงทางสังคมทั้งหมด ช่วยจำกัดนิยามความสัมพันธ์ทางชนชั้น (class relationship) ที่เป็นรากกระบวนการผลิต และทั้งหมดนั้นก็ป็นอัตลักษณ์ทางสังคม ซึ่งถือเป็นสาเหตุในลำดับถัดมาของการกระทำรวมหมู่

ขณะที่ผู้ที่คิดค้นทฤษฎีการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ เห็นว่ามีตรรกะอื่นๆ ของการกระทำที่มาจากการเมือง อุดมการณ์และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรากของการกระทำแบบรวมหมู่ และมองว่าอาจจะมาจากอัตลักษณ์อื่นๆ อีกด้วย อาทิ เผ่าพันธุ์ เพศสภาพ และรูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศ ซึ่งเป็นที่มาของนิยามว่าด้วยอัตลักษณ์แบบรวมหมู่ (collective identity) ซึ่งมันเป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้เห็นว่า ความหลากหลายของทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ พวกเขาพยายามจะตอบคำถามว่า ทำไมการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเกิดขึ้นในบริบทพิเศษ ซึ่งทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization) เป็นส่วนหนึ่งของการพยายามตอบคำถามว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวข้องกับผู้ให้การสนับสนุนกระบวนการที่เป็นการกระทำแบบรวมหมู่อย่างไร

ทฤษฎีการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่นี้ ทำให้เกิดข้อถกเถียงว่ามีลักษณะเป็นแบบฝ่ายก้าวหน้าหรือมีลักษณะตอบสนอง ลักษณะก้าวหน้าในแง่ที่ว่าเป็นการกระทำที่มีผลต่อวิสัยทัศน์ทางสังคม แต่การเคลื่อนไหวที่มีลักษณะ reactive คือเป็นการตอบสนองต่อปัจจัยต่างๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจหรือเป็นข้อขัดแย้งทางการเมือง

ในกรณีของอียิปต์ จากการตั้งสถานะทาง Facebook ทำให้วิเคราะห์ว่าเป็นได้ทั้งสองอย่าง คือเป็นการตอบสนองที่เป็น reactive เมื่อตำรวจเป็นสาเหตุที่ทำให้ Khaled Said (คาอิด ซาอิด) เสียชีวิต แต่สมาชิกก็ยังมีแนวคิดที่หลากหลายในวงกว้างและแตกต่างกัน ขณะเดียวกันก็ยังสะท้อนถึงความต้องการประชาธิปไตย เสรีภาพ และศักดิ์ศรี โดยพวกเขาได้วิพากษ์วิจารณ์ถึงสถาบันต่างๆ ที่ดำรงอยู่ ทั้งตำรวจ รัฐบาล และระบบความยุติธรรม การถกเถียงต่างๆ ได้จบลงด้วยการเคลื่อนไหว

ทางสังคม วัฒนธรรม หรือการเมือง ซึ่งในอียิปต์นั้น Facebook Group ทำให้เห็นบริบททางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงการสนับสนุนค่านิยมที่สำคัญ อาทิ เสรีภาพ ประชาธิปไตย และความยุติธรรมในสังคม การเมือง ที่นำไปสู่การผลักดัน เรียกร้องให้ مباركลงจากตำแหน่ง รวมถึงล้มล้างระบอบเก่าทั้งหมด

2.3 การเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองในอียิปต์

Ziad Munson พูดถึงการเคลื่อนไหวอิสลาม ผ่านทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวอียิปต์ภราดรภาพมุสลิมในงานเขียน Islamic Mobilization: Social Movement Theory and the Egyptian Muslim Brotherhood ไว้ว่า¹⁵ เขาวิเคราะห์การเกิดขึ้นและการเติบโตของกลุ่มภราดรภาพมุสลิม (Muslim Brotherhood) ในอียิปต์ตั้งแต่ทศวรรษ 1930 ถึง 1950 โดย

(1) นำทฤษฎีอิสลามการเมือง (Political Islam) มาวิเคราะห์อุดมการณ์ของกลุ่มภราดรภาพมุสลิม กลุ่มองค์กร และกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งความเป็นอยู่ของชาวอียิปต์ เพื่อทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยอาศัยการวิเคราะห์จากฐานความคิดหรืออุดมการณ์ขององค์กรมาอุปถัมภ์กัน

(2) นำแนวคิดโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) ซึ่งอยู่ภายใต้ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมมาใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งเขาได้พยายามวิเคราะห์และทำความเข้าใจขบวนการภราดรภาพมุสลิมและการสนับสนุนจากสาธารณชนในช่วงปี 1932-1954 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

เขาพบว่ากลุ่มภราดรภาพมุสลิมนั้นมีฐานคิดจากอุดมการณ์อิสลามการเมือง (Political Islam) ที่มีความกังวลว่าอียิปต์จะถูกครอบงำโดยมหาอำนาจจากต่างประเทศ และชีวิตการดำรงอยู่ของชาวอียิปต์มีสภาพยากจนและมีระดับศีลธรรมคุณธรรมที่เสื่อมถอย โดยเห็นว่าการแก้ปัญหาเหล่านี้คือการสอนการให้ความรู้ตามหลักการอิสลาม และทำความเข้าใจกลุ่มมุสลิมต่างๆที่มาอยู่ร่วมกันในชุมชนเดียวกันและได้รับอิทธิพลมาจากชาติตะวันตกทำให้มีค่านิยมทางศีลธรรมที่ผิดไปจากเดิม ซึ่งอุดมการณ์อิสลามการเมืองนี้ผูกพันกับปัญหาที่หลากหลาย ทั้งชาวมุสลิมที่นับถืออิสลามแล้วเสื่อมถอยลงเพราะมีวิถีชีวิตแบบโลกวิสัยนิยม (secularist) เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ผิดศีลธรรม มีความยากจนและถูกครอบงำ

เขาเห็นว่าขบวนการภราดรภาพมุสลิมนี้ไม่ใช่กลุ่มก่อการร้าย หรือกลุ่มต่อต้านที่มีความคิดสุดโต่ง เอกสารที่กลุ่มนี้นำมาเผยแพร่สอดคล้องกับอุดมการณ์อิสลามการเมืองที่ตระหนักถึงปัญหา

¹⁵ Ziad Munson, "Islamic Mobilization: Social Movement Theory and the Egyptian Muslim Brotherhood," *The Sociological Quarterly*, 42 (January 2002): 1-44

การเมืองที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปมากกว่า เช่น ปัญหาการคอร์รัปชันของรัฐบาล ความต้องการคลินิกหรือสถานอนามัยเพื่อให้การรักษาทางการแพทย์ที่เพิ่มมากขึ้น และมีลักษณะเป็นแนวคิดร่วมทางการเมืองของชาวอียิปต์ที่ต้องการปฏิรูปการเมืองและสังคม การเคลื่อนไหวของกลุ่มภราดรภาพมุสลิมนี้สามารถทำได้เพราะ

(1) เป็นโครงสร้างที่ปรับจากการพยายามเข้ามากำกับควบคุมของรัฐ เป็นอุดมการณ์ในภาคปฏิบัติที่สามารถทำให้ปัจเจกเข้าร่วมได้

(2) เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงความเชื่อที่หลากหลายมีความเข้มแข็ง ยากต่อการทำลาย หรือลบล้างไปด้วยอำนาจของรัฐ มีแรงดึงดูด มีผู้ให้การสนับสนุนที่มีศรัทธา

(3) ข้อความหรือสัญญาณที่เป็นโครงสร้างของกลุ่มนี้มีรากมาจากการสร้างฐานะที่ดีขึ้นของชาวอียิปต์ ซึ่งเป็นลักษณะที่ชาวอียิปต์สามารถเข้าถึงได้ กล่าวโดยสรุปคืองานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มภราดรภาพมุสลิมมีความเป็นมาอย่างไรทำให้มีอำนาจที่แข็งแกร่ง และสรุปยอดความคิดของอุดมการณ์ว่าเป็นการเชื่อมโยงองค์การและความเชื่อให้ไปด้วยกันได้อย่างไร ซึ่งอุดมการณ์นั้นจะต้องมีการพิจารณาให้เป็นระบบ เพื่อมีผลต่อความสัมพันธ์ของกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม

Cihan Tugal พุดถึงทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมและนักนิยามหลักการอิสลามว่า¹⁶ ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นั้น ในงานเขียนของนักวิชาการชาวยุโรป โดยเฉพาะ Jean Cohen (1985) Jurgen Habermas (1987) Melucci (1989) และ Alain Touraine (1981) ล้วนชี้ให้เห็นว่าในช่วงสิ้นสุดศตวรรษที่ 20 นั้น การเคลื่อนไหวได้มีเป้าหมายที่ปรับเปลี่ยนจากรัฐไปยังสังคมและชีวิตประจำวัน การเคลื่อนไหวนั้นไม่ได้มุ่งเป้าไปที่เรื่องเศรษฐกิจ และสถาบันทางการเมืองอีกต่อไป แต่เป็นการยื่นหยัดต่อสู้ เพื่อการพัฒนาภายในประชาสังคมนั้นๆ ซึ่งการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเก่ายังเป็นลักษณะการต่อต้านรัฐโดยตรงหรือเป็นการเรียกร้องอำนาจรัฐ (Offe, 1985) ขณะที่การเคลื่อนไหวทางสังคม ไม่ได้ทำเพื่อบริบททางการเมืองอีกต่อไป เขาพบว่าเส้นทางเดิมนั้นมันเชื่อมโยงกับบุคคล ชาติ และโลกโดยผ่านการเห็นชอบของรัฐ

ใจกลางของเป้าหมายในการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น กลับกลายเป็นการทำเพื่อสร้างอัตลักษณ์ นักวิชาการนิยามว่าเป็นการนิยามโดยตนเอง ด้วยกลุ่มที่ยืนหยัดเพื่อต่อสู้เอง และเพื่อเลือกตัวแสดงด้วยตัวพวกเขาเอง ในการขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวนี้ แนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นแข็งแกร่งในแง่ที่ว่า มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ เป็นประเด็นที่ห่างไกลจากรัฐ เศรษฐกิจ แต่มุ่งไป

¹⁶ Cihan Tugal, "Transforming everyday life: Islamism and social movement theory", Springer, Volume 38, Issue 5, September 2009: 423-458

ยังส่วนของประชาสังคม และอัตลักษณ์ทางการเมืองแทน อย่างไรก็ตาม เขาเห็นว่าเพราะโลกาภิวัตน์นั้นเป็นกรอบของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

Robert Bowker พยายามจะสำรวจว่าปัจจัยใดที่ขับเคลื่อนสังคมและการเมืองให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตะวันออกกลาง¹⁷ Robert มองความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้โดยใช้แนวคิดกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) มาอธิบายการศึกษา เขามองว่าการแทรกแซงในตะวันออกกลางนั้นเกิดขึ้นซ้ำอีกครั้ง เหมือนกับที่เคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ และนี่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเปลี่ยนรูปแบบของภูมิภาคนี้ให้มีสังคมที่มีลักษณะร่วมสมัยมากขึ้น

การมองผ่านกรอบคิดของ Robert นั้น เขามองว่า กระแสโลกาภิวัตน์นี้มีลักษณะเป็นกระบวนการของการพึ่งพากันระหว่างประเทศในระดับที่เพิ่มขึ้นสูงมากอย่างรวดเร็ว ทั้งยังเอื้อให้เทคโนโลยีพัฒนาอย่างรวดเร็ว โลกสอดประสานเข้าด้วยกันทำให้ระยะห่างระหว่างกันนั้นแคบและหดสั้นลง มีการเชื่อมโยงที่เป็นความสัมพันธ์กันทั้งด้านการค้า การครอบงำของอาณานิคม มีแนวโน้มที่ประเทศจะหันมาให้ความสำคัญในลักษณะ 2 ฝ่ายมากขึ้นหรือเน้นการดำเนินความสัมพันธ์แบบทวิภาคี การเปลี่ยนรูปแบบในมิติทางประวัติศาสตร์ ยุทธศาสตร์ หรือแม้กระทั่งสมาคมทางการเมือง

Robert วิเคราะห์ว่าการปฏิรูปทางการเมืองในอียิปต์นี้มี 3 ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ก็คือ

(1) การเพิ่มขึ้นของอัตราชนชั้นผู้ประกอบการหรือชนชั้นนายทุน (entrepreneurial class) รวมทั้งกระบวนการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ

(2) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากร และ

(3) การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่มีทั้งการใช้ชีวิตแบบอิสลามการเมือง (Political Islam) และแบบโลกวิสัยนิยม (secularist: การแยกศาสนาออกจากการเมือง) ตลอดจนการเกี่ยวพันกับพรรคการเมืองภายนอกที่มีปฏิสัมพันธ์กันในระดับรัฐบาลและมีกิจกรรมทางธุรกิจร่วมกัน

2.4 ข้อแตกต่างของงานทบทวนวรรณกรรมกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

การทบทวนวรรณกรรมหรือวรรณกรรมปริทัศน์แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนแรกจะทบทวนเกี่ยวกับทฤษฎี แนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ว่า มีความเป็นมาอย่างไร มีลักษณะเด่นอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่ใช้ในการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ขณะที่ในส่วนที่สองเป็นการทบทวนในส่วนของทฤษฎี แนวคิดการระดมทรัพยากรว่ามีการนำไปใช้เพื่อวิเคราะห์ควบคู่กับ

¹⁷ Robert Bowker, *Egypt and the Politics of Change in the Arab Middle East*, Edward Elgar, UK: Edward Elgar Publishing, Middle East, 2010: 17-158

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เช่นใด ในส่วนที่สามของวรรณกรรมปริทัศน์คือ การสำรวจการใช้ทฤษฎีหรือแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวอิสลาม หรือการเคลื่อนไหวในอียิปต์นั้นมีลักษณะเช่นใดและแตกต่างจากเนื้อหาที่ผู้วิจัยทำอย่างไร

สำหรับนักวิเคราะห์รายแรก Ziad Munson เขาได้ทำการศึกษาการเคลื่อนไหวอิสลามผ่านทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมและวิเคราะห์บทบาทของภราดรภาพมุสลิม (Muslim Brotherhood) โดยศึกษาการเคลื่อนไหวตั้งแต่ยุคแรกเริ่มของภราดรภาพมุสลิมและนำทฤษฎีอิสลามการเมืองมาใช้เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน สอดคล้องกัน เขาวิเคราะห์โดยมองผ่านสภาพสังคมอียิปต์ที่ยากไร้ และมองว่าการเคลื่อนไหวของภราดรภาพมุสลิมนั้นเป็นโอกาสทางการเมืองที่ทำให้การเคลื่อนไหวค่อยๆ เพิ่มบทบาทความสำคัญ โดย Ziad พยายามวิเคราะห์สภาพการขึ้นมาที่มีบทบาทสำคัญของกลุ่มว่ามีวิวัฒนาการอย่างไร และสาเหตุใดจึงมีความสำคัญขึ้นมาได้

ขณะที่นักวิเคราะห์รายที่สอง Cihn Tugal พุดถึงการเคลื่อนไหวทางสังคมและนักนิยมหลักการอิสลามโดยมองผ่านกรอบคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ เขาเห็นว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าวเริ่มมีลักษณะที่ย้อนกลับไปสู่การเปลี่ยนแปลงชีวิตประจำวันมากกว่าการปรับเปลี่ยนจากรัฐไปยังสังคม เขามองว่าการเคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้ดังกล่าวของนักนิยมอิสลามก็เพื่อพัฒนาสังคมและสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

ด้าน Robert Bowker นักวิชาการรายที่สามที่วิเคราะห์การขับเคลื่อนทางสังคมในตะวันออกกลาง เขามองผ่านกรอบคิดว่าด้วยเรื่องกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเห็นว่าเป็นการเปลี่ยนผ่านตามยุคสมัยเริ่มมีการพึ่งพากันระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น ยิ่งเป็นปัจจัยที่เอื้อโอกาสให้เกิดการขับเคลื่อนได้รวดเร็วยิ่งขึ้น เขามองว่าเรื่องชนชั้นมีส่วนสำคัญในการปฏิรูป ตลอดจนโครงสร้างทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางประชากร และการเปลี่ยนแปลงของแต่ละยุคที่มีการใช้ชีวิตแบบอิสลามการเมืองที่มีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้น เหล่านี้ล้วนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่ได้นำแนวคิดอิสลามการเมืองมาเป็นกรอบวิเคราะห์ในการเคลื่อนไหวเหมือนทั้ง 3 รายดังที่กล่าวไปข้างต้น และไม่ได้วิเคราะห์บทบาทของกลุ่มภราดรภาพมุสลิม (Muslim Brotherhood) ให้เป็นตัวแสดงหลักในการทำวิจัย แต่ผู้วิจัยนำเสนอบทวิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในอียิปต์ที่เกิดขึ้นผ่านบทบาทของตัวแสดงที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมซึ่งมาจากภาคประชาชนรวมตัวกันทั้งในรูปแบบของขบวนการศิฟายาหรือขบวนการเยาวชน 6 เมษายน โดยมองผ่านกรอบคิด ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ และการระดมทรัพยากร โดยมีการใช้สื่อใหม่ในโลกออนไลน์เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการปฏิวัติระบอบการเมืองเก่าให้ล่มสลายได้

ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาดำเนินนโยบายของผู้นำทั้งสามยุคก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ Arab Spring และนำไปสู่การโค่นล้มอำนาจผู้นำในอียิปต์ เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลของการดำเนินนโยบายของผู้นำในแต่ละยุคว่ามีความสำเร็จและประสบผลล้มเหลวอย่างไรจากการ

ดำเนินนโยบายนั้นๆ จึงทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจนนำไปสู่การเปลี่ยนผ่านอำนาจของผู้นำได้ เนื่องจากการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงนั้น จำเป็นต้องอาศัยสภาพบรรยากาศบ้านเมืองที่ทำให้ประชาชนรู้สึกคับข้องใจ มีความเป็นอยู่ที่ยากไร้ ตลอดจนการลิดรอนสิทธิเสรีภาพต่างๆ ที่มากเกินไปกว่าจะรับได้ จึงนำไปสู่การรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนของผู้คนที่มีความหลากหลายทางชนชั้นของสังคมและผู้คนที่มีความแตกต่างในสาขาอาชีพ ปัจจัยเหล่านี้รวมทั้งตัวแสดงที่หลากหลายนั้นล้วนสะท้อนให้เห็นถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้ต้องมีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างอำนาจในการเจรจาต่อรองกับชนชั้นผู้นำที่มีอำนาจในการตัดสินใจกำหนดนโยบายให้เปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงสภาพที่เป็นอยู่ให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน เมื่อประชาชนอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถต่อรองกับกลุ่มผู้นำได้ การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้อง ต่อต้าน ผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงก็เป็นพื้นเพองที่สำคัญส่วนหนึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้

บทที่ 3

การดำเนินนโยบายของผู้นำอียิปต์ก่อนปรากฏการณ์ Arab Spring

การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในอียิปต์นั้น จำเป็นต้องศึกษาปัจจัยหลายๆ ด้าน ประกอบกันเพื่อทำการวิเคราะห์ โดยการดำเนินนโยบายของผู้นำอียิปต์ในแต่ละยุคมีความสำคัญ น่าสนใจในการหยิบยกนำมาศึกษาเพื่อวิเคราะห์ว่า สาเหตุใดจึงนำไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อสร้าง ขบวนการเคลื่อนไหวในการต่อต้านผู้นำ หรือระบอบการปกครองนั้นๆ ได้ มีการดำเนินนโยบายที่ สำเร็จหรือล้มเหลวมากน้อยเพียงใดที่นำไปสู่การต่อต้านในหมู่ประชาชนทั้งหลายและนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงได้ การลำดับข้อมูลในการนำเสนอพร้อมทั้งการวิเคราะห์ในบทนี้นั้น จะเรียงลำดับการ นำเสนอตามยุคสมัยผู้นำทั้งสามยุค โดยเริ่มจากการปกครองภายใต้ประธานาธิบดีกามัล อับเดล นัซ เซอร์ ตามด้วยผู้นำในยุคต่อมาคือประธานาธิบดีอันวาร์ ซาดัต และปิดท้ายด้วยการดำเนินนโยบาย ภายใต้การนำของประธานาธิบดีฮุสเนี มุบารัค

“ก่อนที่อียิปต์จะได้รับเอกราช รอดพ้นจากการยึดครองของอังกฤษที่ปกครองมาตั้งแต่ปี 1883 และสามารถปกครองตัวเองได้ในปี 1952 อียิปต์ผ่านพบประสบการณ์อะไรมาบ้าง สาเหตุใดที่ นำไปสู่การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคนกลุ่มเล็กๆ ที่มาจากเหล่าทหารหนุ่มวัยฉกรรจ์ ทำไม สถาบันกษัตริย์ในอียิปต์จึงล่มสลาย”

3.1 การเข้าสู่อำนาจของกามัล อับเดล นัซเซอร์: ล้มสถาบันกษัตริย์ ยึดอำนาจบริหารประเทศ

การเปลี่ยนแปลงครั้งแรกของอียิปต์ภายใต้การนำของกามัล อับเดล นัซเซอร์ (Gamal Abdel Nasser) นั้น (ดำรงตำแหน่งปี 1956 – 1970: 14 ปี 97 วัน) ปมสำคัญส่วนหนึ่งมาจากรัฐธรรมนูญของ อียิปต์ที่ได้รับการลงนามให้ใช้งานได้ในปี 1923 ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกในศตวรรษที่ 20 อัน นำไปสู่การขยายอำนาจของระบอบการเมืองในอียิปต์ช่วงปี 1923-1936 ทำให้อียิปต์มีปัญหา ค่อนข้างมาก มีการจัดให้มีการเลือกตั้งในเดือนมกราคม ปี 1924 โดยพรรควฟด์ (Wafd Party) ได้รับ ชัยชนะจากสัดส่วนที่นั่งในสภาเป็นจำนวนมาก โดยมีซาดัต ซากุล (Saad Zaghloul) เป็น นายกรัฐมนตรี ผลกระทบจากรัฐธรรมนูญดังกล่าวสร้างปัญหาทางการเมืองสองประการ

ประการแรกคือ ปัจจัยที่เกิดจากการเมืองภายในอันเนื่องมาจากอำนาจของกษัตริย์ที่ถูกขยาย ขอบเขตมากเกินไป โดยรัฐธรรมนูญให้อำนาจกษัตริย์สามารถแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีได้ และกษัตริย์ยัง ต้องการมีสิทธิที่จะสามารถยุบสภาได้ เป็นเหตุให้ฝ่ายการเมืองรู้สึกว่าการเมืองของตนถูกลดทอนโดย

บทบาทของกษัตริย์ ทำให้เกิดปัญหาต่อพรรควิปต์และนายกรัฐมนตรีนูรีซึ่งถือว่าตนเองขาดเสถียรภาพ อำนาจไม่มั่นคง

ประการที่สองคือ ปัจจัยที่เกิดจากการเมืองภายนอกที่ฝ่ายการเมืองไม่ต้องการให้อังกฤษซึ่งเป็นรัฐเจ้าอาณานิคมเข้ามาแทรกแซงการปกครองของตนเอง เพราะอังกฤษมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในอียิปต์อย่างมาก ปัญหาดังกล่าวจึงยืดเยื้อต่อไปอีกจนถึงปี 1936

ช่วงระหว่างปี 1936 – 1952 ปัญหาความต้องการเป็นอิสระจากการยึดครองของอังกฤษเกิดขึ้นอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทางฝ่ายอังกฤษเองก็รับรู้ได้ถึงความไม่พอใจนั้นๆ จึงได้ทำสนธิสัญญากับอียิปต์ เพื่อให้อียิปต์มีอิสระและได้รับเอกราชอย่างเต็มภาคภูมิ โดยสนธิสัญญาดังกล่าวฉบับที่ 1 ทำขึ้นในปี 1936 เรียกว่า Anglo-Egyptian Treaty อังกฤษให้การรับรองว่าอียิปต์มีเอกราช และได้ถอนกองทัพออกจากบริเวณคลองสุเอซกลับไป ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการทำความตกลงด้านความมั่นคง โดยที่อียิปต์ก็ได้รับการยอมรับให้เข้าสู่ สันนิบาตแห่งชาติ (League of Nations)

ปี 1942 เอกอัครราชทูตอังกฤษประจำอียิปต์ออกคำสั่งให้กษัตริย์ฟารูก (King Farouk) ปลดนายกรัฐมนตรีนานซี มาเฮอร์ ปาชา (Ahmed Mahir Pasha) ออก และแต่งตั้งมุสตาฟา อัล นาฮาส (Mustafa el-Nahhas) ขึ้นแทน เพราะเป็นฝ่ายสนับสนุนการยึดครองอียิปต์ของอังกฤษ จากนั้นทูตอังกฤษจึงนำกองทัพมาล้อมวังและจับกุมกษัตริย์ไว้ การกระทำดังกล่าวของอังกฤษ สร้างความเคลือบแคลงใจและเกิดกระแสต่อต้านอังกฤษกับท่าทีดังกล่าวในอียิปต์อย่างมาก สำหรับความคิดของนัซเซอร์ เขาเห็นว่าการกระทำเช่นนี้ เป็นการสร้างความรุนแรงและเป็นการคุกคามอำนาจอธิปไตยของอียิปต์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างความรู้สึกเลวร้ายให้แก่กองทัพอียิปต์อย่างมากที่ไม่สามารถปกป้องกษัตริย์ได้ นัซเซอร์กล่าวว่า **“เขารู้สึกอับอายอย่างมากที่กองทัพไม่สามารถตอบโต้ใดๆ ต่อการโจมตีครั้งนี้ได้เลย”** ทั้งนัซเซอร์และเจ้าหน้าที่ชาวอียิปต์ รวมทั้งเพื่อนสนิทของเขาที่เรียนโรงเรียนทหารมาด้วยกัน ก็รู้สึกไม่แตกต่างไปจากเขา และจุดนี้เองคือจุดเริ่มต้นของการก่อตัวกลุ่มทหารอิสระ (the Free Officer's Corps หรือ the Free Officers Movement) ขึ้น

ปี 1942-1948 นัซเซอร์เข้าศึกษาต่อในโรงเรียนทหาร ช่วงเวลาดังกล่าวนั้นนัซเซอร์กลายเป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมืองในอียิปต์มากขึ้น เขาได้เชื่อมโยงกับกลุ่มภราดรภาพมุสลิมหรือกลุ่มอิสลามที่ก่อตั้งขึ้นในอียิปต์มาตั้งแต่ปี 1928 เขาเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง และกลุ่มของเขาแข็งแกร่งมากขึ้นเรื่อยๆ เขาต่อต้านการครอบครองอียิปต์ของอังกฤษ และต้องการให้อียิปต์มีอิสรภาพเต็ม เขาเริ่มคัดเลือกคนที่เป็นเจ้าหน้าที่ทหารอียิปต์ เพื่อมาร่วมกันต่อต้านอังกฤษ โดยนัซเซอร์เข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมืองมากขึ้นในปี 1947 เขาเริ่มถูกตั้งคำถามมากขึ้นถึงเรื่องความจงรักภักดีที่มีต่อกษัตริย์

ปี 1948 นัซเซอร์ เริ่มมีความบาดหมางทางจิตใจและไม่พอใจกษัตริย์ฟารูกและอังกฤษในช่วงที่มีสงครามอียิปต์ เนื่องจากรัฐบาลอียิปต์ตัดสินใจส่งกองทัพเข้าร่วมสงครามเพื่อช่วยปาเลสไตน์ ทั้งที่

กองทัพยังมีการฝึกและการเตรียมพร้อมที่ไม่แข็งแกร่งดีพอ และยังสะท้อนให้เห็นว่าอังกฤษต้องการหาผลประโยชน์จากประเทศอียิปต์อย่างเดียว จนในที่สุดอียิปต์ก็พ่ายแพ้ต่อสงครามครั้งนั้น

ปี 1949 นัซเซอร์เกิดแรงจูงใจที่สำคัญที่นำไปสู่การก่อตั้งกลุ่มทหารอิสระขึ้น เหตุการณ์แรกเกิดขึ้นเมื่อเขาต้องทำงานเป็นตัวแทนในการทำให้หยุดยั้งกับอัสราเอลนั้น สร้างความละอายแก่เขาอย่างมากเพราะเขาไม่เห็นด้วย จากนั้น เหตุการณ์ที่สอง เขาพบเห็นเรื่องราวที่กองทัพซีเรียโค่นล้มรัฐบาลในซีเรียและเห็นแรงหนุนจากประชาชนชาวซีเรียจำนวนมาก สิ่งนี้สร้างความประทับใจและเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ นัซเซอร์อย่างมาก และเหตุการณ์สุดท้ายก็คือการถูกซักถามสอบสวนโดยนายกรัฐมนตรีอียิปต์ ในเรื่องการเคลื่อนไหวทางการเมืองของเขา หลังจากเขาถูกซักถาม / ไต่สวน เขาสลายกลุ่มเพื่อนของเขาทันที และหันมาจัดตั้งสมาคมขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยตั้งชื่อกลุ่มว่า สมาคมกลุ่มทหารอิสระ (the Association of Free Officers) สมาชิกในกลุ่มมีมติเป็นเอกฉันท์เลือก นัซเซอร์เป็นประธานกลุ่ม กลุ่มทหารอิสระเริ่มต้นจากองค์กรเล็กๆ แต่สมาชิกกลุ่มขยายตัวอย่างรวดเร็วเป็น 100 รายในระยะเวลาอันสั้น นอกจากนี้ยังมีหนังสือใต้ดินที่พูดถึงประเด็นสำคัญ 2 เรื่องที่เป็นข้อกังวลร่วมของกลุ่มคือ (1) การครอบงำของอังกฤษในอียิปต์ และ (2) การคอร์รัปชันในรัฐบาล

ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในเดือนมกราคม 1952 โดยกองกำลังอังกฤษที่อยู่ในบริเวณคลองสุเอซได้สั่งให้ตำรวจที่อยู่ประจำในเขตอิสมาเลีย (Ismailia) ยอมจำนน เพราะเห็นว่าบริเวณดังกล่าวมีกลุ่มต้านอังกฤษอยู่ เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ยอมจำนนต่อคำสั่ง กองกำลังอังกฤษได้ทำการสังหารตำรวจชาวอียิปต์ถึง 40 ราย บาดเจ็บอีก 70 ราย การกระทำดังกล่าวของอังกฤษแสดงถึงความโหดร้าย ทารุณกรรม ชาวอียิปต์จึงลุกขึ้นประท้วงและเผากิจการของต่างประเทศในกรุงไคโร รัฐบาลอียิปต์ไม่ได้ยับยั้งการประท้วงดังกล่าว ซ้ำยังเข้าทำร้ายฝ่ายต่อต้านอังกฤษอีกด้วย

ในเดือนกรกฎาคม ปี 1952 นัซเซอร์ และพวกกว่า 100 ราย รวมกลุ่มในนามกลุ่มทหารอิสระ (the Free Officers' movement) ทำการปฏิวัติโค่นล้มกษัตริย์ฟารุก (Faruk) พวกเขาเข้ายึดเมืองควบคุมรัฐบาล และนัซเซอร์ยังส่งชาติตและสมาชิกเข้าสั่งการต่อกษัตริย์ฟารุกให้สละอำนาจเสีย จากนั้น กลุ่มทหารอิสระก็สามารถปฏิวัติได้สำเร็จโดยปราศจากการสูญเสียเลือดเนื้อ (bloodless coup) และหลังจากนั้นไม่กี่ปี กองทัพอังกฤษก็ค่อยๆ ถอนตัวออกจากประเทศ นัซเซอร์ได้รับแรงสนับสนุนจากหลายฝ่าย ชนิดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบอบโดยกลุ่มทหารอิสระ (Free Officers' movement) ในนามของคณะมนตรีบัญชาการแห่งการปฏิวัติ (The Revolutionary Command Council: RCC) เคลื่อนไหวเพื่อขับไล่กษัตริย์

นัซเซอร์ ขึ้นเป็นประธานาธิบดีลำดับที่ 2 ต่อจากมุฮัมหมัด นาจีบ (Muhammad Naguib) ซึ่งตามจริงแล้ว นัซเซอร์เป็นแกนนำกลุ่มทหารอิสระแต่มีเสียงวิจารณ์ว่า สาเหตุที่ Naguib ได้ขึ้นเป็นประธานาธิบดีคนแรกเพราะอาวุโสกว่า แต่เขาก็ดำรงตำแหน่งเพียง 1 ปีก็ลาออก จากนั้น นัซเซอร์ก็

ขึ้นปกครองประเทศในฐานะประธานของคณะมนตรีบัญชาการแห่งการปฏิวัติ (Revolutionary Command Council: RCC) ในช่วงปี 1954-1956 และดำรงตำแหน่งประมุขประเทศในวัย 38 ปี ในฐานะประธานาธิบดีช่วงปี 1956-1970 รวมระยะเวลา 14 ปี 97 วัน (ก่อนจะถึงแก่อสัญกรรมเพราะโรคหัวใจล้มเหลว)

หลังจากนั้นนัซเซอร์ขึ้นมาใช้อำนาจ เขาเริ่มดำเนินนโยบายทางสังคมด้วยการแบนพรรคการเมืองต่างๆ รวมถึงกลุ่มทางสังคมต่างๆ ที่มีความคิดสุดโต่ง และมีท่าทีไม่สนับสนุนเขาหรือรัฐบาล จากนั้นไม่นาน เขาก็เริ่มปฏิรูปประเทศให้มีความเป็นเสรีมากขึ้น โดยการปล่อยตัวนักโทษการเมือง ทำโทษคนที่คอร์รัปชัน และยกเลิกระบบเซ็นเซอร์ทั้งหลาย ยกเลิกตำรวจลับ และให้คำมั่นสัญญาตามรัฐธรรมนูญ มีการปฏิวัติเกิดขึ้นทั้งด้านการเมืองและสังคม ระบอบเผด็จการทหาร (military junta) ค่อยๆ ถูกลดบทบาทลง และพยายามผลักดันให้เศรษฐกิจดีขึ้น ขณะเดียวกันก็ฟื้นฟูในมิติด้านการเมืองไปด้วย

อย่างไรก็ตาม นัซเซอร์ ให้ความสำคัญที่จะทำให้ประเทศเกิดเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยค่อนข้างน้อย อาจเรียกได้ว่ามีลักษณะเป็นสังคมนิยมมากกว่าประชาธิปไตย เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิวัติ ที่สุดท้ายแล้วในช่วงปลายทศวรรษ เขาได้ใช้กำลังเข้าปราบปรามพลเรือน และจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมือง สถาบันกษัตริย์ถูกทำลาย พรรคการเมืองถูกถอดถอนไปพร้อมกับการเกิดขึ้นของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในปี 1953¹⁸

3.1.1 การดำเนินนโยบายการเมือง สังคม และเศรษฐกิจในสมัยนัซเซอร์

เขาดำเนินนโยบายรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ประธานาธิบดี โดยในปี 1962 นัซเซอร์ ตั้งพรรคการเมือง (1st mass political party) ในอียิปต์ครั้งแรก ที่เรียกว่าสหภาพสังคมนิยมอาหรับ (Arab Socialist Union: ASU) พรรคนี้พยายามขยายชนชั้นในการปกครองและต่อมาก็กลายเป็นพรรคประชาธิปไตยแห่งชาติ (National Democratic Party: NDP) ซึ่งพรรค NDP นี้เป็นพรรคการเมืองที่ปกครองอียิปต์มาโดยตลอด ทั้ง อันวาร์ ซาดัต และฮุสเนี มุบารัค ก็เป็นสมาชิกพรรคนี้เช่นกัน

นัซเซอร์ เริ่มดำเนินนโยบายกำจัดศัตรูชั่วคราวข้ามก่อน เขาประสบความสำเร็จในการกำจัดพรรคชั่วคราวหรือกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต่อต้านพวกเขา ซึ่งเขาเห็นว่าเป็นภัยคุกคามต่อวิสัยทัศน์ของเขาในแง่ที่จะสร้างให้สังคมอียิปต์มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในช่วง 3 ปีแรก เขาพยายามจะแสดงสปิริตในการเป็นผู้นำ ด้วยความอดทนอดกลั้น ร่วมมือกับภราดรภาพ

¹⁸ Ellen Lust-Okar, *Structuring Conflict in the Arab World : incumbents, opponents, and institutions*, 2005, p. 1-59

มุสลิม ให้ทำงานร่วมกันภายใต้กลุ่มทหารอิสระซึ่งมีเป้าหมายเดียวกันคือให้ชาวอียิปต์เป็นอิสระจากอังกฤษ

จากนั้น เป้าหมายของภราดรภาพมุสลิมและนัซเซอร์ก็เริ่มแตกต่างกัน ไม่สามารถมาบรรจบกันได้อีก จนกระทั่งปี 1954 ฝ่ายภราดรภาพมุสลิมต้องการให้ นัซเซอร์ ปกครองและทำให้ประเทศกลายเป็นรัฐศาสนา (Islamic State) คือมีการปกครองตามหลักศาสนา แต่นัซเซอร์ไม่เห็นด้วย จากนั้น ความร่วมมือของทั้งสองฝ่ายจึงสิ้นสุดลง เริ่มมีความพยายามสังหารนัซเซอร์ โดยมีข่าวเผยแพร่ออกมาว่า ผู้ที่พยายามสังหารคือหนึ่งในสมาชิกจากภราดรภาพมุสลิม¹⁹ ต่อมา นัซเซอร์จึงยุบกลุ่มต่างๆ และจับกุมคุมขังกลุ่มภราดรภาพมุสลิมทั้งที่เป็นระดับผู้นำและสมาชิกกลุ่ม

อาจกล่าวได้ว่า **เครื่องมือที่เป็นรูปธรรมสำหรับการจัดการกับกลุ่มหัวตรงข้ามของรัฐบาลนัซเซอร์คือกฎหมาย** เขาเริ่มให้มีศาลประชาชนขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนพฤศจิกายน 1954 (People's Courts) ภายใต้การนำของ Jamal Salim, Anwar al-Sadat และ Husayn al-Shafili

มีการปฏิรูปสถาบันต่างๆ ภายใต้การรวบอำนาจของนัซเซอร์ เขาทำให้รัฐธรรมนูญใหม่ที่มีการลงประชามติในปี 1956 นั้น มีเนื้อหาสาระสำคัญที่ให้อำนาจประธานาธิบดีไว้อย่างกว้างขวางมาก

ปี 1956 กฎหมายที่ว่าด้วยการใช้สิทธิทางการเมือง เป็นกฎหมายที่ควบคุมการมีส่วนร่วมทางการเมืองทุกรูปแบบ

ปี 1958 กฎหมายมาตรา 162 ประธานาธิบดีมีสิทธิที่จะประกาศภาวะฉุกเฉิน

ปี 1960 มาตรา 156 กฎหมายว่าด้วยสื่อของรัฐ มีผลทำให้จำกัดเสรีภาพของสื่อ

ปี 1963 มีกฎหมายกำหนดให้ผู้นำสหภาพ (union leaders) ต้องเป็นสมาชิกของสหภาพสังคมนิยมอาหรับ (Arab Socialist Union: ASU) วิทยาลัย

ปี 1964 กฎหมายมาตรา 32 อนุญาตให้รัฐบาลขัดขวาง / (ห้าม) องค์กรที่มีลักษณะคุกคาม “คุณธรรม” (morality) และผลประโยชน์ของสาธารณรัฐ

นัซเซอร์ ได้ให้ความสำคัญในการดำเนินนโยบายด้านสังคมมากขึ้น ส่งผลให้เขาได้รับการสนับสนุนทางการเมืองยิ่งขึ้น เขาเริ่มให้ความดูแลด้านสาธารณสุข อาหาร และให้การสนับสนุนด้านเสื้อผ้า การศึกษา การควบคุมดูแลเรื่องการให้อาการบ้านเรือนเพื่อให้เช่าหรือให้ซื้อขายในราคาที่ย่ำ นัซเซอร์ประสบผลสำเร็จอย่างมากในการให้ความสนับสนุนด้านสังคม ทำให้ประชาชนเข้าถึงบริการได้ ขณะที่ช่วงเวลาที่อังกฤษครอบครองอยู่ ชาวอียิปต์ไม่สามารถเข้าถึงได้

นัซเซอร์ตั้งเป้าที่จะทำให้พลเมืองชาวอียิปต์ได้รับบริการจากสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน เขาเพิ่มเงินทุนเข้าไปในระบบสำหรับกระทรวงสาธารณสุข

¹⁹ Ziad Munson, “Islamic Mobilization : Social Movement Theory and the Muslim Egyptian Muslim Brotherhood”, 1-44

ในด้านการศึกษา นัซเซอร์ดำเนินนโยบายการศึกษาเพื่อปฏิรูปสังคมได้สำเร็จ ในขณะที่อียิปต์ถูกอังกฤษครอบครองก็เคยสร้างโรงเรียนในระดับประถมศึกษาไว้ นัซเซอร์ขยายจำนวนโรงเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นับตั้งแต่ปี 1955 – 1964 จำนวนโรงเรียนในระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้นถึง 4,000 แห่ง โดยให้เด็กในวัย 6-12 ปีสามารถเข้ารับการศึกษได้ นัซเซอร์คาดหวังว่าประชากรภายในประเทศจะเข้าสู่การเป็นแรงงาน และทำให้ภาคเศรษฐกิจเติบโตรวดเร็วทันตาได้ จากนั้น นัซเซอร์จึงเพิ่มทุนสำหรับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยและระดับมัธยม ทำให้ผู้คนจากทั่วประเทศทั้งในระดับชนชั้นล่างและชนชั้นกลางได้เข้าสู่ระบบการศึกษาทั้งในระดับมหาวิทยาลัยและมัธยมถึงกว่า 100,000 ราย

นโยบายใหม่ๆ ของนัซเซอร์ ทำให้สังคมแข็งแกร่งขึ้น แต่ก็ใช้งบประมาณจำนวนมากในการอุดหนุนนโยบายดังกล่าว ในช่วงที่นัซเซอร์ขึ้นมามีอำนาจนั้น ประชากรก็ล้มหลาม พอๆ กับพื้นที่ที่มีจำนวนมากมาตั้งแต่สมัยอังกฤษปกครองประเทศแล้ว นโยบายทางสังคมใหม่ไม่ได้แก้ปัญหาได้ตรงจุด นัซเซอร์ยังได้พยายามพึ่งพาเศรษฐกิจภายในประเทศมากขึ้น โดยการเพิ่มรายได้ภายในประเทศมากกว่าจะเน้นพึ่งพาความช่วยเหลือทางการเงินจากภายนอกอย่างเดียว นี่คือนโยบายที่เรียกว่าการผนึกกำลังตามอุดมการณ์อาหรับนิยม (the pan – Arabist ideology) อย่างที่เขาต้องการ

เมื่อวิเคราะห์จากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะสะท้อนให้เห็นชัดเจนถึงการเน้นการดำเนินนโยบายด้านสังคมของนัซเซอร์ เพราะการต่อต้านตะวันตกทำให้เน้นความเป็นชาตินิยมมากขึ้น หรือเน้นความเป็นอาหรับนิยม (Arabism) ยิ่งขึ้น ในด้านความสัมพันธ์ของอียิปต์ภายใต้การนำของนัซเซอร์ที่มีต่อสหรัฐฯ ภายใต้การนำของประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ (Eisenhower) (ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีระหว่างปี 1953-1961) ในช่วงปี 1958 เป็นช่วงที่มีความสัมพันธ์เสื่อมโทรม อุดมการณ์ของอียิปต์ในช่วงนั้นเรียกว่านัซเซอร์นิยม (Nasserism) ซึ่งมีลักษณะค่อนข้างนิยมอาหรับ หรือเรียกว่าชาตินิยมอาหรับ (Arab nationalism) และการผนึกกำลังในอาหรับ (pan-Arabism) ตามที่กล่าวมาข้างต้น

ในช่วงต้นของการก่อตัวความเป็นชาตินิยมของชาติอาหรับ ได้รับอิทธิพลมาจากการพยายามเผยแพร่หรือการขยายอิทธิพลความศิวไลซ์ของชาติตะวันตกมายังตะวันออกกลาง และยังได้รับแรงบันดาลใจมาจากความเป็นชาตินิยมของยุโรปด้วย ซึ่งนโยบายที่เป็นผนึกกำลังอาหรับนิยมนี้ (pan-Arabism) เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของหลักการที่ส่งเสริมความเป็นชาตินิยม นัซเซอร์ เขาได้พัฒนาโยบายดังกล่าวที่ทำให้อียิปต์เป็นมหาอำนาจของโลกอาหรับในตะวันออกกลางด้วย²⁰

²⁰ Cristina Nedelcu, “The Legitimacy of Nasser’s Ideology during Eisenhower Administration,” *Euro-Atlantic Studies*, 2004: 21-25

ปี 1952 – 1967 อียิปต์ได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากสหรัฐฯ การได้รับความช่วยเหลือดังกล่าว ทำให้เป็นที่ถกเถียงกันว่า อาจทำให้มันช์เซอร์เปลี่ยนนโยบายที่มีต่อตะวันตก แต่นซ์เซอร์ไม่ได้ต้องการเช่นนั้น เขาปฏิเสธที่จะทำตามอิทธิพลของชาติตะวันตก และยังคงต้องการรักษาอุดมการณ์อาหรับนิยม (Arabist Ideology) ที่จะไม่ยอมให้ต่างชาติมีอำนาจควบคุมนโยบายของตนเองได้ เขาเข้าใจจุดนี้ดี และต้องการนำรายได้ของประเทศ มาพัฒนาให้กองทัพแข็งแกร่ง ตอบสนองนโยบาย **ด้านความมั่นคงของมันช์เซอร์** ก็เพื่อรักษาประเทศให้มีเสถียรภาพ มีอำนาจทรงพลังต่อชาติตะวันตก ในห้วงเวลาที่เขาเป็นประธานาธิบดี เขาเพิ่มงบประมาณสำหรับกองทัพในจำนวนมหาศาล

ปี 1955 – 1966 อียิปต์และโซเวียตร่วมทำความตกลงด้านอาวุธ มูลค่ารวม 1.19 พันล้านเหรียญสหรัฐ อียิปต์สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีทางทหารที่มีความทันสมัยอย่างมาก ในขณะที่ชาติอาหรับอื่นๆ ในตะวันออกกลางไม่มี การมีกองทัพที่มีอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัยจำนวนมาก ทำให้กองทัพทรงพลังยิ่งขึ้น และกลายเป็นมหาอำนาจแห่งภูมิภาคได้ในที่สุด

ปี 1957 อียิปต์รับรถถังและเครื่องบินเจ็ท MiG-17 รวมทั้งอาวุธของกองทัพจากโซเวียต มูลค่ากว่า 150 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ความตกลงดังกล่าวเล็กน้อยมาก หากเทียบกับปี 1963

ปี 1963 อียิปต์ได้รับความร่วมมือทางทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ มูลค่ารวม 220 ล้านดอลลาร์ฯ ที่มีทั้งเครื่องบินเจ็ท MiG-21 jets และรถถัง T-54/55 รวมทั้งระเบิด TU-16 bomber มิสไซล์ รวมทั้งเรือติดมิสไซล์

ปี 1968 เพิ่มงบประมาณสูงถึง 506.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ อียิปต์ถือเป็นประเทศที่มีค่าใช้จ่ายในด้านความมั่นคงสูงมาก หากเทียบกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกัน อียิปต์พยายามถ่วงดุลอำนาจกับต่างชาติอื่นๆ ได้รับความช่วยเหลือจากตะวันตก แต่ดำเนินนโยบายเป็นกลาง เขาได้รับการช่วยเหลือทางทหารจากกลุ่มโซเวียต และร่วมลงนามหลายฉบับทั้งกับโซเวียตและสาธารณรัฐเชก

จุดยืนของอียิปต์ภายใต้การดูแลของมันช์เซอร์ ถือว่าโดดเด่น เป็นผู้นำของภูมิภาค สาเหตุสำคัญที่ทำให้อียิปต์ทรงพลัง เฟื่องฟูขึ้นมาได้ท่ามกลางกลุ่มประเทศอาหรับตะวันออกกลาง โดยผลสำรวจในปี 1952-1967 พลวัตของแนวคิดหรืออุดมการณ์ในการเป็นผู้นำของมันช์เซอร์ ทำให้อียิปต์มีอำนาจ มีสถานะที่โดดเด่นขึ้นมาในภูมิภาค อียิปต์ขึ้นมามีอำนาจโดดเด่นและมีอิทธิพลในยุคที่มันช์เซอร์รุ่งเรืองคือช่วงปี 1952-1967 จากนั้น สถานะก็ตกต่ำลงในปี 1967-1979²¹

มันช์เซอร์เริ่มหันมาสนใจปฏิรูปการเกษตรและอุตสาหกรรมมากขึ้น โดยการปฏิรูปเศรษฐกิจขั้นที่ 2 ของมันช์เซอร์ เขาเริ่มปฏิรูปกฎหมายการเป็นเจ้าของที่ดิน (the Agrarian Reform Law) ที่เคยมีตั้งแต่ปี 1952 กฎหมายใหม่จะจำกัดการถือครองที่ดินของผู้คน ในระดับปัจเจกชนสามารถถือครอง

²¹ Robert Danielson, *Nasser and Pan-Arabism: Explaining Egypt's Rise in Power*, Naval Postgraduate School, June 2007, p. 1-57

ที่ดินได้เพียงคนละ 200 เอเคอร์ ถ้าใครถือครองที่ดินมากกว่าที่กำหนดไว้ จะต้องขายที่ดินให้แก่ภาครัฐเพื่อทำการประเมินภาษีและรัฐจะขายที่ดินนั้นๆ ในราคาต่ำลงมาให้แก่ผู้ที่ไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง ต่อมา นัซเซอร์ได้ปฏิรูปเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมหนัก ซึ่งเป็นที่มาของแผนพัฒนา 5 ปี (Five-Year Development Plan) โดยในปี 1960 แม้ว่าก่อนหน้าที่จะมีแผนเกิดขึ้น อียิปต์ก็ถือเป็นประเทศอุตสาหกรรมในหมู่อาหรับตะวันออกกลาง เนื่องจากมีอุตสาหกรรมสิ่งทอขนาดใหญ่ มีโครงสร้างธนาคารที่ทันสมัย ทั้งระบบการค้าและการขนส่ง ตลอดจนระบบการติดต่อสื่อสารปี 1952-1959 นั้น ยอดการผลิตทางอุตสาหกรรมของนัซเซอร์ ขยายตัวถึงร้อยละ 47 ในการเพิ่มทุนตามแผน 5 ปี อียิปต์ต้องเพิ่มทุนสูงถึง 1.7 พันล้านปอนด์อียิปต์ โดยคาดว่ารายได้จะเพิ่มขึ้นร้อยละ 40 ในปี 1965 และเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 40 ในปี 1970

นาการajan (Nagarajan) ได้อธิบายถึงสภาพเศรษฐกิจและการเมืองของอียิปต์ในยุคของนัซเซอร์ในช่วงที่เป็นรัฐบาลว่า ช่วงเวลานั้นประเทศอียิปต์ประสบความสับสนอลหม่านกันวุ่นวายในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เพราะเกิดการรวมตัวกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ทหารวัยหนุ่มโดยที่มึนซเซอร์เป็นแกนนำในการโค่นล้มราชบัลลังก์และยึดอำนาจจากกษัตริย์ฟารุก จากนั้นนัซเซอร์ก็เข้ารับอำนาจกลายเป็นผู้นำประเทศ ระบอบนัซเซอร์นั้นได้พยายามเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหลักของสถาบันต่างๆ ในอียิปต์ เขาขึ้นมาใช้อำนาจในช่วงยุคหลังอาณานิคม โดยนัซเซอร์ได้พยายามขยายฐานอำนาจทางการเมือง ด้วยการเพิ่มบทบาทของรัฐและการนำกลุ่มที่เห็นต่างจากหลายๆ กลุ่มมาอยู่ภายใต้ร่มเดียวกัน

ในด้านการเมืองการปกครองเขาเริ่มโครงการที่ทำให้อียิปต์มีความเป็นชาตินิยมยิ่งขึ้น ในด้านเศรษฐกิจได้มีการปฏิรูปที่ดินในปี 1952 และมีการพยายามสิ้นสุดระบบฟิวดัล (Feudal System) หรือระบบศักดินาที่เป็นลักษณะของเศรษฐกิจของอียิปต์ภายใต้ระบอบกษัตริย์ ซึ่งในช่วงสิ้นสุดทศวรรษ 1940 ประชากรร้อยละ 5 ของประเทศถือครองทรัพย์สินถึงร้อยละ 65 ของทั้งหมด ขณะที่ด้านการเกษตรนั้น ประชากรจำนวนร้อยละ 3 ถือครองที่ดินสูงถึงร้อยละ 80

นัซเซอร์ใช้อำนาจล้มล้างระบอบศักดินานั้นด้วยการออกกฎหมายปฏิรูปการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร (the Agrarian Reform Law) ในวันที่ 11 กันยายน 1952 โดยปัจเจกชนสามารถถือครองที่ดินได้ไม่เกินคนละ 200 เอเคอร์ และที่ดินส่วนเกินจะถูกควบคุมโดยรัฐซึ่งกำหนดเงินชดเชยเพื่อจ่ายให้สำหรับผู้เป็นเจ้าของที่ดินไว้แล้ว นอกจากกำหนดเพดานจำนวนที่ดินที่สามารถถือครองได้แล้ว ยังมีการกำหนดภาษีสำหรับผู้เช่าที่ดินและกำหนดค่าจ้างขั้นต่ำสำหรับแรงงานการเกษตรด้วย การปฏิรูปดังกล่าวยังผลประโยชน์ให้แก่ชาวนาอียิปต์อย่างมาก และส่งเสริมให้เกิดรายได้ รวมทั้งยกมาตรฐานชีวิตให้ดีขึ้นอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน จากนั้นเขาได้ดำเนินนโยบายตามแผน 5 ปีออกมาเป็นฉบับแรก (the First Five Year Plan 1960-1965) ซึ่งภาครัฐจะควบคุมทุกภาคส่วนของอียิปต์ และภาคอุตสาหกรรมก็ต้องปฏิบัติตามแผนการดังกล่าว ภาครัฐจะกลายเป็นนายจ้างรายใหญ่

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยระดับอุดมศึกษาก็จะต้องรับประกันว่าจะมีงานให้แก่ผู้ที่ศึกษาอยู่ในภาครัฐ พัฒนาการเหล่านี้นำไปสู่การเกิดขึ้นของชนชั้นกลางที่เป็นชนชั้นนำใหม่ที่แฝงตัวอยู่ในภาครัฐ

3.1.2 ความล้มเหลวของการดำเนินนโยบายภายใต้การนำของนัซเซอร์

การดำเนินนโยบายโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจภายใต้การนำของนัซเซอร์นำไปสู่สถานการณ์ที่ยุ่ยากจากนั้นไม่กี่ปี การบริโภคน้ำมันโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง เงินออมและการลงทุนภายในประเทศล้มเหลว ทำให้เกิดช่องว่างทางการคลังหรือทำให้เกิดช่องว่างของการใช้จ่ายและการออมของภาครัฐบาล ทำให้รัฐต้องพยายามหาแหล่งกู้ยืมจากภายนอกเพื่อควบคุมช่องว่างดังกล่าวให้ได้

ในที่สุดก็นำไปสู่การพังทลายทางเศรษฐกิจและตามด้วยมิติทางการเมือง กล่าวคือเกิดการประท้วงจากกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ โดยที่รัฐตอบสนองท่าทีดังกล่าวด้วยการจับกุมกลุ่มมวลชนที่ออกมาประท้วง ฝ่ายสนับสนุนระบอบการเมืองดังกล่าวเริ่มลดลง ในขณะที่ด้านเศรษฐกิจก็ได้รับผลกระทบจากภาคการเมืองที่ปั่นป่วน อีกทั้งยังมีสงครามอาหรับ-อิสราเอลในปี 1967 อีก ยิ่งทำให้สถานการณ์ยิ่งเลวร้ายมากขึ้น ทหารเสียหน้าเพราะประสบความพ่ายแพ้จากสงคราม ระบอบนัซเซอร์ต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจซบเซา ไม่ไหวติง และยังต้องเผชิญกับความโกลาหลทางการเมืองไปในคราเดียวกัน ทุกกลุ่มต่างออกมาเรียกร้องบนท้องถนนให้ทำตามความต้องการ รัฐตอบสนองด้วยการใช้มาตรการอดทนอดกลั้นเพื่อให้ผู้ประท้วงพ่ายแพ้ไป²²

การประท้วงรัฐบาลเกิดขึ้นครั้งแรกในเดือนสิงหาคม 1965 ผู้ที่ออกมาเรียกร้องมีจำนวน 27,000 คน เป็นผู้สนับสนุนกลุ่มภราดรภาพมุสลิม การเรียกร้องครั้งนี้เกิดขึ้นในช่วงเศรษฐกิจกำลังทรุดตัว อียิปต์ต้องประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามปี 1967 มีตัวแปรที่สำคัญคือ ฝ่ายที่เป็นขั้วตรงข้ามทางการเมือง ยิ่งทำให้สถานการณ์ทุกอย่างยิ่งแย่งแย่ง เศรษฐกิจโดยเฉลี่ยโตในอัตราร้อยละ 6 ต่อปีในช่วงปี 1960-1965 และโตน้อยลงเป็นร้อยละ 1 ในปี 1966-1967 อียิปต์ต้องสูญเสียเงินตราต่างประเทศก่อนหน้าสงคราม 1967 ในส่วนที่เป็นรายได้ที่เคยรับจากการขนส่งผ่านคลองสุเอซ ซึ่งเคยทำรายได้ 164 ล้านดอลลาร์ต่อปี

ฝ่ายที่เป็นขั้วตรงข้ามของรัฐประกอบไปด้วยคนหนุ่มสาวที่เป็นชนชั้นกลางใหม่ (new middle class) ประกอบอาชีพ อาทิ วิศวกร นักวิทยาศาสตร์ และนักศึกษาที่พบว่าความหวังของพวกเขาพังทลาย ความตึงเครียดเพิ่มขึ้นหลังสงครามอิสราเอล-อาหรับเมื่อปี 1967 การเดินขบวนเพื่อเคลื่อนไหวและเรียกร้องทางการเมืองเกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิดมาก่อนภายใต้ระบอบนัซเซอร์ ผู้คน

²² K.V.Nagarajan, "Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime," *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol.3, No.10, (Special Issue-May 2013): 22-

นับล้านออกมาเดินประท้วงบนท้องถนน เมื่ออียิปต์พ่ายแพ้จากสงครามปี 1967 เขาออกมาเรียกร้อง
ก่นด่า อาทิ “ตายเพื่อคนทรยศ!” “ไม่มีสัมพันธมิตรที่ปราศจากเสรีภาพ!”

การจลาจลสิ้นสุดลงหลังจากนั้น 5 วัน มีผู้เสียชีวิต 10 ราย บาดเจ็บ 5 ราย และถูกจับกุมอีก
500 ราย ความโกรธแค้นเกิดจากการดำเนินนโยบายปิด (closed policies) และความล้มเหลวทาง
เศรษฐกิจ ภายใต้ระบอบของนัซเซอร์ ทำให้นำไปสู่การเดินขบวนเพื่อเรียกร้องบนท้องถนน ซึ่งเป็นที่
ชัดเจนว่าต้องการกดดันรัฐบาล เพราะเกิดขึ้นเพียง 2 วันก่อนหน้าที่นัซเซอร์มีแผนจะกล่าวแถลงการณ์
ต่อสาธารณะ ในที่สุด ฝ่ายตรงข้ามก็ถูกจำกัดในเดือนกุมภาพันธ์ 1968 นัซเซอร์ตอบสนองต่อกลุ่ม
เรียกร้องในวันที่ 31 มีนาคม 1968 เขาแถลงการณ์ถึงเจตจำนงในการปฏิรูป ในการขยายกองกำลังให้
มากขึ้นและจะจัดเตรียมร่างรัฐธรรมนูญใหม่ที่จะให้เสรีภาพในการคิด การแสดงออก การเผยแพร่
การแสดงความคิดเห็นของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์และสื่อมวลชนมากขึ้น เพื่อที่จะชักจูงโน้มน้าว
ชนชั้นกลางให้เอียงมาที่ฝ่ายเขามากขึ้น เขายังให้สัญญาว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะปกป้องสิทธิใน
การครอบครองทรัพย์สิน เพิ่มความแข็งแกร่งให้แก่สถาบันของรัฐ ให้อิสระในการพิจารณากฎหมายแก้
ตุลาการ และเป็นไปตามหลักนิติธรรม

จากนั้น มีการปรับคณะรัฐมนตรี มีการขยายกองกำลัง มีการปฏิรูปสมาคม ASU และได้จัดให้
มีการเลือกตั้งในสภาขึ้นใหม่ มีเจ้าหน้าที่ที่กลับเข้าสู่ตำแหน่งเดิมเพียงร้อยละ 27 และนัซเซอร์ก็ปล่อย
ตัวนักโทษที่เป็นกลุ่มภราดรภาพมุสลิมราว 1,000 ราย จากนั้นจึงเกิดการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปอย่าง
ต่อเนื่อง ฝ่ายตรงข้ามนัซเซอร์ออกมาเรียกร้องบนท้องถนนเป็นหนที่สองในเดือนพฤศจิกายน 1968
ทั้งนักศึกษาและคนงาน ในขณะนั้นนัซเซอร์มีสุขภาพที่ย่ำแย่ เขามีอาการเจ็บป่วยจากโรคหัวใจ
ล้มเหลว เขาเดินทางไปรักษาตัวที่สภาพโซเวียต และเขาได้รับแรงกดดันจากสหภาพโซเวียต ให้ฟื้นฟู
อำนาจของสมาคม ASU ให้อยู่เหนือรัฐสภา ในเดือนสิงหาคม 1969 รัฐบาลยุบสภา และสร้างศาลสูง
และสภาสูง โดยให้อำนาจของฝ่ายตุลาการอยู่ภายใต้การควบคุมโดยตรงของประธานาธิบดี²³

ในงานศึกษาของ Ellen Lust-Okar เขาศึกษาเรื่องความขัดแย้งเชิงโครงสร้างในโลกอาหรับ
เขาพบว่าในแอฟริกาตะวันออก ประเทศเกือบครึ่งหนึ่งต้องประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจและมีประสบการณ์การ
เคลื่อนไหวเพื่อประท้วงตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1990 แต่ยังไม่เป็นที่แน่ชัดนักว่า ความไม่สงบที่เกิดขึ้น
เกิดจากการใช้มาตรการรัดเข็มขัดหรือไม่และสาเหตุสำคัญคือ เมื่อใดก็ตามที่ประเทศประสบภาวะ
วิกฤตเศรษฐกิจ ก็จะทำให้ฝ่ายตรงข้ามสั่งสมความต้องการที่จะทำให้เกิดการปฏิรูปทั้งด้านเศรษฐกิจ
และการเมืองได้ และเมื่อระบอบอ่อนแอลง กลุ่มหัวตรงข้ามก็จะเข้มแข็ง ความต้องการทางการเมือง
และศักยภาพในการก่อความไม่สงบจะเพิ่มขึ้น ชนชั้นนำฝ่ายตรงข้ามจะมีความต้องการให้เกิดความ

²³ Ellen Lust-Okar, *Structuring Conflict in the Arab World : incumbents, opponents, and institutions*, p.1-59

เคลื่อนไหว เพื่อก่อให้เกิดความไม่สงบเสมอ และเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งฝ่ายตรงข้ามก็พร้อมเสมอที่จะนำสถานการณ์ที่เป็นวิกฤตทางเศรษฐกิจมาใช้ประโยชน์เพื่อผลักดันมวลชนเคลื่อนไหวเพื่อกดดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

“อันวาร์ ซาดัต ผู้นำคนที่สอง ผู้สืบทอดอำนาจต่อจากประธานาธิบดีกามัล อับเดล นัซเซอร์ คนที่เมื่อขึ้นสู่อำนาจ อียิปต์ก็ถูกพลิกโฉม..อีกครั้ง”

3.2 การเข้าสู่อำนาจของอันวาร์ ซาดัต: พลิกโฉมครั้งใหญ่ก่อนถูกลอบสังหารปลิดชีวิต

Anwar Sadat ขึ้นสู่อำนาจประธานาธิบดี (ดำรงตำแหน่ง 1970 – 1981: 11 ปี 8 วัน) ภายหลังจากนัซเซอร์ ถึงแก่อสัญกรรมด้วยโรคหัวใจล้มเหลวเมื่อวันที่ 28 กันยายน 1970 ซาดัต เป็นหนึ่งในสมาชิกของกลุ่มทหารอิสระเคลื่อนไหวเพื่อโค่นล้มราชบัลลังก์กษัตริย์ในช่วงปี 1952 และได้รับแต่งตั้งให้เป็นรองประธานาธิบดีสืบทอดอำนาจต่อจากนัซเซอร์ ซาดัตได้รับเสียงสนับสนุนเป็นเอกฉันท์จากรัฐสภาให้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีได้ ซึ่งมีคะแนนสนับสนุนสูงถึงร้อยละ 90.4

3.2.1 การดำเนินนโยบายการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในสมัยซาดัต

ซาดัต เริ่มดำเนินแนวทางเสรีนิยมทันทีที่เขาขึ้นมาสู่อำนาจ สุนทรพจน์แรกที่เขาขึ้นมากล่าวในสมัชชาแห่งชาติ เขาประกาศว่าเขาจะ “สถาปนาการเมือง” (political building) จากนั้น เขาก็ได้ปรับคณะรัฐมนตรี แต่งตั้งผู้ว่าการรัฐใหม่ ปลดสมาชิกสมัชชาแห่งชาติให้พ้นจากความรับผิดชอบ 18 ราย ขณะนั้น มีการเดินขบวนเพื่อสนับสนุนเขา เขาปลดตำรวจและหน่วยข่าวกรองออกเขาตั้งเลขาธิการของสหภาพสังคมนิยมอาหรับขึ้นใหม่ (Arab Socialist Union: ASU) เขายุบคณะกรรมการกลางของสหภาพสังคมนิยมอาหรับออก เขาแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดการเลือกตั้งสำหรับสหภาพสังคมนิยมอาหรับ เขาแต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ โดยขนานนามว่าเป็น รัฐธรรมนูญฉบับปฏิวัติให้ถูกต้อง “Corrective Revolution” การแก้ไขเพื่อให้การปฏิวัติมีความถูกต้องนี้ ไม่ได้ทำให้ฝ่ายตรงข้ามหรือศัตรูของซาดัตอ่อนแอลงเท่าไร แต่ยังทำให้เกิดการปฏิรูปที่มีความเสรีมากขึ้น ซาดัตผ่อนคลายการควบคุมสหภาพการค้าลง ปล่อยตัวนักโทษทางการเมือง ฟันคั้นความยุติธรรมโดยให้คืนทรัพย์สิน สมบัติ แก่ข้าราชการที่โดนยึดไป สมัยนัซเซอร์ปกครอง

ซาดัตสร้างความเปลี่ยนแปลงหลายๆ อย่าง ที่ตรงข้ามกับแนวทางของนัซเซอร์ ทั้งการปล่อยตัวนักโทษกลุ่มอิสลาม ซาดัตพยายามแสดงบทบาทเป็น “Believer President” เขาปล่อยตัวสมาชิกของภราดรภาพมุสลิมจากการเป็นนักโทษ ประกาศนิตโทษกรรมเดือนกรกฎาคม 1975 ซึ่งมี

หลายฝ่ายมองว่าการปล่อยตัวนักโทษทางการเมืองที่ถูกจับกุมสมัยประธานาธิบดีนัซเซอร์นั้น ก็เพราะชาติต้องการใช้พวกเขาเหล่านี้เป็นฐานสนับสนุนเขา หรือเป็นฐานที่ตอบโต้ฝ่ายที่ยังนิยมนัซเซอร์อยู่

นโยบายของชาติ มีนัยเพื่อกระจายอำนาจทางการเมืองในอียิปต์ การเป็นเสรีนิยมทำให้ฝ่ายตรงข้ามของเขาอ่อนแอลง ในคณะรัฐมนตรี จะเห็นการเสื่อมถอยของทหารชัดเจน จากเดิม มีทหารอยู่ในอำนาจร้อยละ 26.3 และเพิ่มเป็นร้อยละ 65.5 ในช่วงที่อยู่ภายใต้ระบอบของนัซเซอร์ แต่สัดส่วนก็ลดลงเหลือร้อยละ 10 ในปี 1976 ที่ชาติมีอำนาจอย่างสิ้นเหลือในฐานะประธานาธิบดีของรัฐ²⁴

อันวาร์ ซาดัตไม่ได้ต้องการเป็นผู้นำของภูมิภาค นโยบายใหม่ของเขาขัดแย้งกับนัซเซอร์ และไม่ได้มีอุดมการณ์แบบพนิกกำลังอาหรับนิยมเลย (pan-Arabism) สิ่งที่เขาต้องการคือ ทำให้อียิปต์มีเสถียรภาพและปลอดภัย ชาติต้องการเปลี่ยนระบอบอียิปต์ในทิศทางใหม่ เขาต้องการให้ผู้คนค่อยๆ เสื่อมความจงรักภักดีต่อนัซเซอร์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 1970 อียิปต์ได้พบกับประสบการณ์ “Corrective Revolution” ชาติต้องการปฏิวัตินโยบายที่นัซเซอร์ได้เคยทำล้มเหลวไว้ ชาติจำกัดฝ่ายที่ต้องการล้มระบอบชาติ เขาจัดการองค์กรสหภาพอาหรับนิยมใหม่ โดยประกาศให้มีเลือกตั้งสำหรับสภาขึ้น ชาติยังคงเป็นประธานาธิบดีและมีอำนาจในรัฐบาล แต่การปฏิวัติดังกล่าวของ ชาติทำให้เปลี่ยนแปลงนโยบายภายในประเทศอย่างมาก

ชาติเริ่มเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง เขาเริ่มให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นในเดือนกันยายน 1971 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังให้อำนาจประธานาธิบดีที่ผูกพันกับพระราชกฤษฎีกาได้มากกว่ากฎหมายที่ออกโดยรัฐสภา

ปี 1975 ชาติ ปล่อยให้มีการแสดงออกทางการเมือง โดยกลุ่มทางการเมืองต่างๆ สามารถแสดงความคิดเห็นได้ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายซ้าย ขวา หรือตรงกลาง ชาติต้องการให้กลุ่มการเมืองต่างๆ ผลักดันอียิปต์สู่ทิศทางที่ดีขึ้น

ชาติ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองด้วยการติดต่อกับกลุ่มภราดรภาพมุสลิม ในปี 1974 เขาปล่อยตัวสมาชิกภราดรภาพมุสลิม ที่เคยคุมขังไว้ และปล่อยให้องค์กรต่างๆ ปฏิบัติการได้อย่างเสรี แต่ไม่ยอมปล่อยให้กลายเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับการยอมรับอย่างถูกกฎหมายได้

อย่างไรก็ตาม ในทศวรรษ 1970 สมัยที่ชาติปกครองมีลักษณะพหุนิยม คือมีระบบพรรคการเมืองที่หลากหลาย (multiparty system) ซึ่งเรียกอีกชื่อตามนโยบายของ ชาติว่า Infitah หรือ Open Door Policy อย่างไรก็ตาม การปกครองตามนโยบายดังกล่าว เรียกได้ว่าเป็นการทดลอง ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองอย่างถอนรากถอนโคน มีแค่การเปลี่ยนแปลงเล็กๆ น้อยๆ อาทิ การปล่อยให้เสรีภาพเล็กๆ เช่นการปล่อยตัวนักโทษการเมือง การให้แสดงออกทางความคิดเห็น ด้านการเมือง เป็นต้น แต่รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขใหม่ กลับทำให้เสรีภาพหดแคบลง ปล่อยให้

²⁴ Ibid., 1-59

ประธานาธิบดีอยู่ในตำแหน่งได้โดยไม่จำกัดวาระ อีกทั้งยังมีระบอบที่ไม่มีเสถียรภาพ เพราะเป็นระบบพรรคเดียว หรือถึงแม้จะมีการปฏิรูประบบที่แปลงมาจากพรรคเดียว สหภาพสังคมนิยมอาหรับ (Arab Socialist Union) ก็ยังเป็นระบบที่ได้รับการครอบงำจากพรรค NDP (National Democratic Party) ที่ยังครอบงำพรรคการเมืองอื่นๆ อยู่ ซึ่งพรรคการเมืองอื่นๆ ก็ไม่ได้ทรงอิทธิพล อีกทั้งไม่มีปากมีเสียง เล่นบทเหมือนเครื่องสำอางค์ที่เอาไวโรยหน้าให้ดูดีเท่านั้น²⁵

ชาติ ตัดเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับศัตรูของเขา หลังจากที่เขารับอำนาจในเดือนพฤศจิกายน 1970 แต่ก็ยังเป็นความเสรีที่จำกัด ชาติตัดไม่ปล่อยให้ศัตรูของเขาเข้าสู่ระบอบ เขาต้องเผชิญความท้าทายที่นัซเซอร์เคยทำไว้ก่อนหน้านี้ การปฏิรูปสถาบันต่างๆ ของนัซเซอร์ ทำให้ฝ่ายตรงข้ามเอามาเล่นงานเขา โดยการเรียกร้องให้มีความเป็นเสรีมากขึ้น ชาติตัดพยายามปฏิรูปหลายสิ่งให้เสรีมากขึ้น เพิ่มอำนาจตัวเองให้มากขึ้น และฝ่ายตรงข้ามค่อยๆ อ่อนแอลง เขาให้คำมั่นว่าจะทำให้หลักนิติธรรมแข็งแกร่ง และเขาก็ปฏิรูปสถาบันต่างๆ ในปีต่อมา เขาให้เสรีภาพทางการเมือง เขาปล่อยตัวนักโทษทางการเมือง ฟันฟุระบอบศาล / ตุลาการที่ยุบไป เขาเผาเอกสารที่มีการบันทึกการสนทนาทางโทรศัพท์ส่วนบุคคลสมัยนัซเซอร์ยังเรื่องอำนาจถึง 22,000 ฉบับ เขายกเลิกระบบเซ็นเซอร์ทั้งหลาย การปฏิรูปทั้งหลายช่วยให้เขารวบอำนาจได้ และทำให้เขาต้องเผชิญศัตรูอยู่ภายใน เนื่องจากสร้างแรงกดดันไว้มาก

เขาให้ความสำคัญในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ ประกาศนโยบาย *infitah* หรือ *open door policy* ดำเนินเศรษฐกิจแบบเปิด ลดข้อบังคับสำหรับภาคเอกชน การนำเข้าสินค้าต่างประเทศ และการลงทุนของต่างประเทศ การดำเนินนโยบายลำดับแรก คือออกกฎหมายมาตราที่ 43 ในปี 1974 ขยายมาตรการสนับสนุนกลุ่มนักธุรกิจชาวอียิปต์ **ชาติตัด** ไม่ได้ดำเนินยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่มุ่งขยายบทบาทภาครัฐ แต่หันมาดำเนินเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมมากขึ้นและขยายบทบาทภาคเอกชนมากยิ่งขึ้น ชาติตัด บริหารอำนาจในฐานะประธานาธิบดีด้วยการแต่งตั้งฝ่ายการเมือง ฝ่ายบริหาร และฝ่ายข้าราชการในระดับที่แตกต่างหลากหลาย ในช่วงระยะเวลาปี 1972 – 1973 ไม่ได้มีความเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายมากนัก แม้ว่าประเทศจะประสบความไม่สงบนัก ระบอบชาติตัดนั้นทำให้ลักษณะทางเศรษฐกิจเปลี่ยนสภาพไป นำไปสู่การสร้างหนี้เพิ่มขึ้นสูงทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน เขาดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจตามสมุดปกขาวที่ปล่อยออกมาในช่วงตุลาคม 1974 ซึ่งถือเป็นพิมพ์เขียวยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจเสรีใหม่ เรียกว่า *al-Infatih al-intisadi* ในภาษาอารบิก ซึ่งสามารถสรุปเป็นสูตรได้ดังนี้

²⁵ Hala Mustafa, “A Policy for Promoting Liberal Democracy in Egypt,” *White Paper Series : Voices from the Middle East on Democratization and Reform*, FDD : Foundation for Defense of Democracies, May 2006: 1-11

ทุนอาหรับ + เทคโนโลยีตะวันตก + ทรัพยากรอียิปต์ที่อุดมสมบูรณ์
= พัฒนาการและความก้าวหน้า

แนวคิดนี้เป็นการเปิดประเทศอียิปต์ให้มีการลงทุนจากต่างประเทศและมีการถ่ายโอนเทคโนโลยีเข้าประเทศ ทำให้เข้าสู่ยุครุ่งเรือง แผนดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการดึงดูดทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ สถาบันทางการเงินและมีตลาดแรงงานที่เสรี สามารถเคลื่อนย้ายไปทำงานต่างประเทศ และนำเงินตราต่างประเทศเข้าอียิปต์ได้ โครงการอุตสาหกรรมต่างๆ รวมทั้งปล่อยให้ต่างชาติสามารถเข้าประเทศได้อย่างเสรี ในกรณีของบริษัทต่างๆ ที่อยู่ในภาครัฐ ก็ปล่อยให้มีส่วนถือหุ้นร่วมจากภาคเอกชนได้สูงถึง 49% และบริษัทเหล่านี้ก็ได้รับอิสระจากการควบคุมของรัฐด้วย

ชาติัดให้ความสนใจนโยบายภายในประเทศ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ แต่**เขาไม่ค่อยให้ความสำคัญด้านสังคมเหมือนอย่างนัซเซอร์** นั่นก็เพราะยังประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจอยู่ หนี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วงสงคราม 1967 รัฐมีงานให้ไม่มากพอ มีคนว่างงานจำนวนมาก แต่ผู้คนในอียิปต์ก็ยังได้รับการศึกษาอย่างดี ชาติัดพยายามเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจอียิปต์ให้เป็นเสรีมากขึ้น และเริ่มดำเนินนโยบายตลาดเสรี

เมษายน ปี 1974 ชาติัด ออก “October Working Paper” โดยกล่าวว่าจะให้เศรษฐกิจอียิปต์เปิดกว้างสำหรับการลงทุนจากต่างชาติ และยอมรับความช่วยเหลืออย่างไม่มีเงื่อนไข และกู้เงินจากต่างประเทศเพื่อการพัฒนา

นโยบายเศรษฐกิจของ ชาติัด หรือนโยบายอินฟิตาห์ “Infitah” หรือ “Open Door Policy” ปูทางไปสู่กฎหมายมาตรา 43 ในปี 1974 ที่ทำให้เกิดบริษัทเอกชน สนับสนุนให้เกิดการลงทุนจากต่างประเทศ ยุติการผูกขาดของรัฐในระบบธนาคาร และปล่อยให้มีการร่วมทุนระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐบาล ในอียิปต์ สำหรับ Infitah ทำให้รัฐบาลลดภาษี กระตุ้นการลงทุนด้วยภาษี และรัฐบาลก็ควบคุมภาคอุตสาหกรรมน้อยลง ด้วยนโยบายดังกล่าวนี้เอง ที่ทำให้บริษัทต่างชาติของตะวันตกสามารถมาลงทุนในอียิปต์ได้ นโยบายของชาติัดแยกออกจากอุดมการณ์ฝึ้กกำลังอาหรับนิยม (pan-Arabism) อย่างสิ้นเชิง การลงทุนของชาวตะวันตกนี้ มุ่งไปที่เรื่องยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ และอุตสาหกรรมยา

ขณะที่**นโยบายด้านเศรษฐกิจ**นั้นในช่วงแรกก่อนสงคราม 1967 ถือว่านัซเซอร์ ปฏิรูปได้สำเร็จในแง่ที่ว่าเขาทำให้เกิดการบริโภคที่เพิ่มขึ้น แต่ภาคการผลิตขบเซา แต่่นโยบายอินฟิตาห์ (Infitah policy) ภายใต้การนำของชาติัดทำให้การส่งออกมีสินค้าที่มีความแตกต่างหลากหลายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผ้าฝ้าย ผลไม้ ผัก และน้ำมัน ขณะที่ศักยภาพด้านการส่งออกนั้นไม่สอดคล้องกับภาคการนำเข้า ที่มีทั้งการนำเข้าอาหาร และสินค้าหรูหราที่เพิ่มมากขึ้น รูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

นี้ส่งผลกระทบต่ออย่างมากให้กับภาคการคลัง ที่เพิ่มช่องว่างระหว่างการบริโภคและการผลิตที่จำเป็นต้องมีการกู้ยืมเงิน เพื่อมาถมช่องว่างระหว่างการส่งออกและการนำเข้ดังกล่าว ด้วยการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศอย่างเร่งด่วนในช่วงปี 1976²⁶

GDP ของอียิปต์เพิ่มสูงขึ้น เฉลี่ย 9% ต่อปี ขณะที่การลงทุนจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น 35% ต่อปี และช่วงระหว่างปี 1973 – 1978 หนี้ต่างประเทศเพิ่มขึ้นราว 31% เป็น 66% ของ GNP (ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ)

ชาติต หันหน้าพึ่ง IMF และ World Bank เพื่อกู้เงินทำให้เศรษฐกิจอียิปต์แข็งแกร่งขึ้น ทำให้ดังกล่าวถือว่าค้านกับอุดมการณ์ pan-Arabism ที่เน้นพึ่งพาตัวเอง ภายใต้นโยบายใหม่ดังกล่าว รัฐบาลลดทุนสำหรับการศึกษา สาธารณสุข ลดการควบคุมการให้เช่า และให้การสนับสนุนด้านอาหาร และเสื้อผ้า รวมทั้งหยุดสร้างบ้านราคาต้นทุนต่ำ นโยบายเศรษฐกิจดังกล่าวของนัซเซอร์ สร้างความไม่พอใจอย่างมากในสังคม

ขณะที่นโยบายของนัซเซอร์ ที่ต้องการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม และให้ความสำคัญต่อการทำให้อียิปต์เป็นผู้นำในภูมิภาค แต่การดำเนินนโยบายของ ชาติต ทำให้สังคมแยกส่วนออกจากกัน

ชาติต ปล่อยให้ภราดรภาพมุสลิม เข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ โดยภราดรภาพมุสลิม เชื่อว่ารัฐควรให้บริการทางสังคม แต่เมื่อรัฐไม่สามารถจัดทำให้ประชาชนได้ ทางภราดรภาพมุสลิมจึงได้ดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจคู่ขนานไปกับรัฐ โดยการให้บริการทางสังคม อาทิ สาธารณสุข การศึกษา และการให้บริการโดยมูลนิธิต่างๆ ด้วยการจัดเตรียมอาหาร น้ำ เสื้อผ้า และเงิน สำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบ หลังรัฐไม่ให้การสนับสนุน นับตั้งแต่การสนับสนุนเงินทุนด้านการศึกษาและสาธารณสุขลดลง ภราดรภาพมุสลิมก็ให้ความสนใจที่จะให้บริการทางสังคมด้านนี้มากยิ่งขึ้น โรงเรียนทั้งหมดที่สร้างโดยภราดรภาพมุสลิม เป็นโรงเรียนอิสลาม นักเรียนจะได้รับการสอนโดยคัมภีร์กูรอาน ต้องการทำให้สังคมตั้งอยู่บนรากฐานศาสนาอิสลาม ส่วนการให้บริการทางสาธารณสุข นับตั้งแต่ภราดรภาพมุสลิม เริ่มสร้างขึ้นครั้งแรกในปี 1947 ก็ได้ให้การรักษาผู้คนไปแล้วกว่า 51,000 ราย โดยในปี 1975 หลังจากคนไข้ไม่สามารถเข้าถึงการรักษาโดยสาธารณสุขของรัฐได้ จำนวนคนไข้ที่ได้รับการรักษาโดยโรงพยาบาลของภราดรภาพมุสลิม เพิ่มขึ้นกว่า 1 แสนราย

²⁶ K.V.Nagarajan, “Egypt’s Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime,”:

ชาติต ปล่อยให้ภราดรภาพมุสลิมเปิดธนาคารอิสลามและลงทุนในอียิปต์ได้ ทำให้ ชาวบ้าน / ชาวอียิปต์สามารถกู้ได้โดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ย และด้วยเหตุนี้ทำให้ชาวอียิปต์หันมา ประกอบธุรกิจของตัวเองมากยิ่งขึ้น²⁷

ในภาคการเกษตร ต่างชาติสามารถเข้ามาลงทุนที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและส่งออกผลผลิตได้ เป้าหมายของนโยบายด้านเศรษฐกิจด้านนี้มุ่งหวังให้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ปล่อยให้กลไกตลาดดำเนินไปได้อย่างเสรี และมีการแบ่งสรรทรัพยากรได้อย่างทรงประสิทธิภาพ และ นำไปสู่ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ²⁸

การเมืองระหว่างประเทศ อาเหม็ด มาฮอร์ เอล ซายิด (Ahmed Maher el-Sayed) เขียน บทความเรื่อง “Anwar Sadat and His Vision” ไว้ว่า จุดเปลี่ยนที่ยิ่งใหญ่ของอียิปต์และผู้คน กล่าวขานกันมาก คือวิสัยทัศน์ของชาติตในการดำเนินนโยบายต่างๆ โดยเฉพาะการตัดสินใจที่สำคัญ อย่างการผูกสัมพันธ์กับอิสราเอล เขาก้าวข้ามความรู้สึกและเหตุผลหลากหลายประการ เพื่อเปิดทาง นำไปสู่การปรองดองกัน การกระทำดังกล่าว ทำให้เขาถูกมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของสันติภาพ หลังจากการเจรจาที่เป็นไปอย่างยากลำบากได้เกิดขึ้นหลายครั้งหลายครา ทั้งอียิปต์และอิสราเอลก็ทำ ความตกลงร่วมกันเพื่อยุติข้อพิพาททั้งหลายที่เกิดขึ้น สิ่งนี้ถือเป็นการระงับความขัดแย้งระหว่าง อิสราเอลและอาหรับครั้งประวัติศาสตร์ ความใฝ่ฝันของชาติตคือต้องการตะวันออกกลางใหม่อย่าง แท้จริง ต้องการให้ประชาชนมีอิสระ และดำรงอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ มีเพื่อนบ้านที่ร่วมมือ กันได้ดีทั้งปาเลสไตน์ อิสราเอล อียิปต์ ซีเรีย เลบานอน จอร์แดน²⁹

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของ ชาติต มีลักษณะเป็นกลางมากขึ้น เขาขับไล่ที่ปรึกษา ด้านการทหารของสหภาพโซเวียตที่ประจำการอยู่ในอียิปต์ในปี 1972 กว่า 15,000 ราย ชาติต คาดหวังว่าทำที่ดังกล่าวจะทำให้สหรัฐฯ เห็นว่าอียิปต์ต้องการดำเนินนโยบายที่เน้นสันติมากขึ้น ชาติต ลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพกับสหภาพโซเวียต เพื่อทำให้โซเวียตไม่รู้สึกอับอายที่อียิปต์มี นโยบายที่เปิดกว้างแก่ตะวันตกมากขึ้น ก่อนหน้านั้น มีการยกเลิกนโยบายของ ชาติต “Infitah” ที่ทำให้อียิปต์เปิดกว้างต่อการลงทุนจากต่างประเทศ ทั้งนี้ ก็เพื่อให้เศรษฐกิจของอียิปต์มีเสถียรภาพมาก

²⁷ Robert Danielson, *Nasser and Pan-Arabism: Explaining Egypt's Rise in Power*, p. 1-57

²⁸ K.V.Nagarajan, “Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime,”: 22-37

²⁹ Ahmed Maher e-Saged, “Anwar Sadat and His Vision,” *Sadat and His Legacy | Egypt and the world, 1977 – 1997*, The Washington Institute for Near East Policy, 1998: 1-7

ขึ้น และเพื่อเป็นการชำระหนี้ ชาดัดไม่เหมือนนัซเซอร์ตรงที่เขาเชื่อว่าอียิปต์จะสามารถได้รับผลประโยชน์จากการลงทุนของต่างประเทศและการสานสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐอเมริกา

อียิปต์หันมารื้อฟื้นความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 1974 ชาดัด เห็นว่าความสัมพันธ์ทางการทูตดังกล่าวจะช่วยยุติความขัดแย้งกับอิสราเอลได้ จากนั้นในปี 1974 – 1975 อียิปต์และอิสราเอลลงนามทำความตกลงไม่ข้องเกี่ยวกับกัน (disengagement agreement) หรือที่รู้จักกันในนาม Sinai I และ Sinai II คือสิ่งที่เรียกกันว่าเป็นการยุติความขัดแย้งทางทหารทั้ง 2 ประเทศ

ในเดือนพฤศจิกายน 1977 ชาดัด ปฏิบัติภารกิจสันติภาพ (“peace mission”) กับเยรูซาเล็มเป็นเวลา 2 วัน นี่ถือเป็นการเยือนอิสราเอลครั้งแรกของประเทศในโลกอาหรับ ช่วงที่ชาดัดเยือนและกล่าวสุนทรพจน์ที่ Knesset เขาเสนอให้เกิดสันติภาพอย่างถาวรระหว่างทั้ง 2 ประเทศ และเพื่อให้เกิดความมั่นคงสำหรับประชาชนทุกคนในอิสราเอล สุนทรพจน์ดังกล่าวได้รับการยอมรับในอียิปต์ แต่ก็มีประเทศอาหรับบางแห่งที่ไม่เห็นด้วย

ปี 1978 – 1979 อียิปต์ตกอันดับลงมาจากกาเป็นประเทศผู้นำที่มีอิทธิพลเหนือประเทศอาหรับอื่นๆ ในตะวันออกกลาง โดยในเดือนกันยายน ปี 1979 ชาดัดใช้เวลา 9 วัน สำหรับการเจรจาเพื่อสันติภาพ ร่วมกับประธานาธิบดีคาร์เตอร์และนายกรัฐมนตรี Menachem แห่งอิสราเอล เริ่มขึ้นที่แคมป์เดวิด และสิ้นสุดลงภายใน 9 วัน ชาดัดเริ่มเห็นพ้องกับกรอบการสร้างสันติภาพอย่างถาวรระหว่างอิสราเอลกับอียิปต์

26 มีนาคม 1979 ชาดัดลงนามในอนุสัญญาแคมป์เดวิด (Camp David Accords) ที่ Rose Garden ทำเนียบขาว³⁰

3.2.2 ความล้มเหลวของการดำเนินนโยบายภายใต้การนำของชาดัด

ในเดือนมกราคม ปี 1977 กลุ่มผู้ประท้วงออกมาเดินเรียกร้องต่อต้าน ชาดัดบนท้องถนน ทำให้ชาดัดต้องเผชิญหน้ากับกลุ่มผู้เรียกร้องดังกล่าว และชาดัดมองว่ากลุ่มผู้ประท้วงนี้กำลังคุกคามระบอบเขาที่ผลักดันให้ดำเนินเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือที่เรียกว่า Infitah ยกเลิกทุนสนับสนุนกว่าสองเท่าตัว ทั้งด้านอาหารและน้ำมัน

กลุ่มผู้ประท้วงชาดัดถูกขนานนามว่าเป็น “Bread Riots” หรือ “Food Riots” การยกเลิกการให้การสนับสนุนของรัฐต่อประชาชนในด้านอาหารและด้านอื่นๆ ที่เคยสนับสนุนมานั้น ส่งผลกระทบต่อชีวิตของชาวอียิปต์นับล้านราย ผู้คนออกมาประท้วงจากทุกมุมของทุกเมืองหลวงในจำนวน

³⁰ Robert Danielson, “Nasser and Pan-Arabism: Explaining Egypt’s Rise in Power,” p. 1-51

หลักหมื่น จนในที่สุด ซาดัตถูกเชิญตัวจากกลุ่มทหารให้ขึ้นเฮลิคอปเตอร์ออกไปจากที่พัก ในใจของ ซาดัต เขาคิดว่าเขาถูกควบคุมตัวแน่แล้ว เขาหันไปบอกผู้ที่มาเชิญตัวเขาไปว่า “ให้จดจำไว้ว่า เขาทำอะไรให้บ้านเมืองบ้าง” แต่ผู้ที่มาเชิญตัวเขากลับตอบไปว่า “ซาดัต ยังคงเป็นประธานาธิบดีของพวกเขา เขาอยู่เช่นเดิม แต่จะพาตัวไปยังที่ที่ปลอดภัย จากนั้นชาวอียิปต์ที่ออกมาประท้วงก็ถูกทหารเข้าแทรกแซงและประกาศเคอร์ฟิวทั่วประเทศ ต่อมา ซาดัตได้กล่าวประณามกลุ่มผู้ประท้วงว่าเป็น ‘Thieves Uprising’ เป็นการก่อความไม่สงบของพวกโจร ผู้ร้าย และประกาศว่าจะกลับมาให้การสนับสนุนชาวอียิปต์เช่นเดิม³¹

อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่เกิดจลาจลช่วงปี 1977 สมัยซาดัตนั้น ทำให้ IMF ระบุการให้ความช่วยเหลือเพราะการสนับสนุนการจ่ายเงินเพื่อการอุดหนุนจากรัฐในด้านอาหารยังคงพุ่งขึ้นสูงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ช่วงที่เกิดวิกฤตน้ำมันในทศวรรษ 1980 ทำให้รายได้จากการส่งออกน้ำมันจากคลองสุเอซถูกตัดออกไปอีก จากเดิมที่เคยได้รับค่าธรรมเนียมจากการขนส่งผ่านช่องทางนี้ ขณะเดียวกันประเทศที่เคยให้ความช่วยเหลือทางการเงินจากต่างประเทศในอาหรับก็ถูกระงับไปด้วย

ประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ระดับความยากจนของอียิปต์พุ่งสูงขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากการดำเนินนโยบาย Infitah ที่ริเริ่มขึ้นในสมัยของซาดัต มาตั้งแต่ปี 1974 โดยธนาคารโลกได้เผยแพร่รายงานในปี 1991 และวิเคราะห์ให้เห็นว่าปัญหาความยากจนที่ขยายตัวขึ้นในอียิปต์นั้น ได้ระบุว่าประชากรชาวอียิปต์ราวร้อยละ 20-25 มีความยากจน และอีกร้อยละ 10 – 13 นั้น มีความยากจนอย่างมาก และชี้ให้เห็นว่าระดับความยากจนนั้นพบสูงมากในพื้นที่ชนบทที่ยังได้รับการศึกษาที่น้อย และยังมีบริการสาธารณสุขที่ค่อนข้างต่ำ แม้ว่าจะได้รับประโยชน์จากการให้ความสนับสนุนด้านอาหารจากรัฐก็ตาม แต่ชาวอียิปต์ที่มีฐานะยากจนหลายรายก็ไม่สามารถเข้าถึงได้

ต่อมา อันวาร์ ซาดัตเสียชีวิตหลังถูกลอบสังหาร การสูญเสียผู้นำคนที่สองของอียิปต์ถูกนับรวมอยู่ในกลุ่มเดียวกับ John F. Kennedy หรือ Lord Louis Mountbatten หรือแม้กระทั่ง John Lennon ด้วย เพราะการที่ซาดัตถูกลอบสังหารนั้น เป็นเพราะเขาพยายามช่วยทำให้โลกน่าอยู่ขึ้น โดยอันวาร์ ซาดัตอยู่ในตำแหน่งยาวนานถึง 11 ปี หลังอับเดล นัซเซอร์ถึงแก่อสัญกรรมเพราะโรคหัวใจล้มเหลว ผู้คนส่วนใหญ่คิดว่าซาดัตพยายามทำให้รัฐบาลล่มสลาย และไม่มีใครคาดคิดว่าซาดัตจะเป็นผู้นำที่ดึงดูดใจผู้คนได้อย่างแรงกล้าเช่นนี้

ซาดัต กลายเป็นผู้นำที่พาสันติสุขให้เกิดขึ้นในอาหรับ เขาพยายามแสวงหาสันติภาพที่โลกอาหรับจะอยู่ร่วมกับอิสราเอลได้ เขาโดดเดี่ยวอียิปต์ออกจากเพื่อนบ้าน แต่กลับผลักดันตัวเองสู่ภาวะอันตราย เพียงเพราะเขายินยอมที่จะทำในสิ่งที่เขาเชื่อว่าเขาคิดถูก ซาดัต เป็นผู้นำคนแรกของอียิปต์

³¹ Abdullah Al-Arian, *Egypt: Reduxing the past* [Online]. Available from:

<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/02/20112110358461902.html> [2011, February 1]

ที่เยือนสหรัฐอเมริกา แม้ว่าจะพยายามรักษามิตรภาพนั้นด้วยกองทัพ ความมั่นคง เขาเป็นบุคคลที่ไม่ได้ต้องการสิ่งใดมากไปกว่าการทำให้ประชาชนชาวอียิปต์ดำเนินชีวิตได้โดยปราศจากความกลัว และสิ่งเหล่านี้เองที่พื่อนำไปสู่การคว่ำรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพได้³²

“Hosni Mubarak ผู้นำที่ขาดเสน่ห์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ทำให้เขาถูกผู้คนมองว่าเป็นเพียงทหารอาชีพ เกือบตัว และความแตกต่างจากผู้นำทั้ง 2 คนก่อนหน้าอย่างมากคือ มุบารัคไม่เคยเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองมาก่อน

เขาไม่ใคร่ให้ความสนใจต่อบทบาทการเมืองนักในช่วงที่ยังไม่ได้เข้าสู่อำนาจ นี่อาจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ระบอบของมุบารัคล่มสลายได้โดยง่าย เพราะขาดจิตวิญญาณของความเป็นนักเคลื่อนไหว ทำให้ไร้ความเข้าใจ ความเข้าถึงต่อความต้องการของสังคมที่ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลง”

3.3 การเข้าสู่อำนาจของฮุสนี มุบารัค: ล่มสลายด้วยอำนาจประชาชน

ชาติต ถูกลอบสังหารท่ามกลางทหารของเขา หลังมีคำสั่งให้จับกุมพลเรือน 1,500 ราย เพราะความเชื่อทางการเมือง ฮุสนี มุบารัค (Hosni Mubarak) (ดำรงตำแหน่งปี 1981 - 2011: 29 ปี 120 วัน) เขากลายเป็นผู้สำเร็จราชการแทน เขาถูกแต่งตั้งให้เป็นรองประธานาธิบดีในปี 1975 และขึ้นเป็นประธานาธิบดีในวันที่ 14 ตุลาคม 1981 เพียง 8 วันหลังชาติตถูกลอบสังหาร ด้วยเหตุนี้เพื่อเป็นการลดความตึงเครียด มุบารัคจึงจัดให้มีการเลือกตั้งในสภาปี 1984 ทำให้จำนวนพรรคการเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมายเพิ่มขึ้นเป็น 13 พรรคในช่วงต้นทศวรรษ 1990 อย่างไรก็ตามกฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่บัญญัติขึ้นสมัยชาติต ยังคงดำรงอยู่ กฎดังกล่าว แบนพรรคการเมืองที่ก่อตั้งจากประเด็นเรื่องสิทธิ ชนชั้น ชุมชน ภูมิภาค ศาสนาและศาสนาและความเชื่อ

กลุ่มฝ่ายตรงข้ามขยายตัวมากขึ้นในสมัยของมุบารัค และยิ่งขยายเครือข่ายให้ใหญ่ขึ้นอีกด้วย ในยุคของมุบารัคมีพรรคการเมืองหลายรูปแบบ ทั้งพรรคที่เป็นโลกวิสัยนิยมสายกลาง (moderate secularist) พรรคการเมืองอิสลาม และพรรคที่เป็นโลกวิสัยนิยมแบบสุดโต่ง (radical secularist) แต่เมื่อเปรียบเทียบกับอียิปต์ทั้ง 3 ยุคแล้ว พบว่ามีบรรยากาศของกองกำลังที่คล้ายๆ กัน คือมีทั้งกลุ่มที่ชื่อสัตย์ รักดีคอยสนับสนุน กลุ่มตรงข้ามที่เป็นอิสลาม กลุ่มตรงข้ามที่เป็นโลกวิสัยนิยม (secularist) กลุ่มที่เป็น Loyalist Supporters จะมีความแตกต่างกันมากทั้ง 3 สมัย

นักเซอร์ จะได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหารอิสระ กลุ่มเครือญาติ และสมาคมต่างๆ ที่ใกล้ชิด

³² Darrell – Arthur McCulley, “Anwar Sadat : ‘Lived For Peace, Died For Principles,’” *Rampage*, Vol. 37, No.5, Oct 9, 1981: 1

ขณะที่ **ชาดัต** นั้น ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเปิด (open-door economic) จะได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มชนชั้นนำที่เป็นนักธุรกิจระดับบน (upper class) มากกว่าชนชั้นนำที่เป็นกระฎุมพีหรือเทคโนโลยีที่ร่ำรวยที่เป็นเจ้าหน้าที่ทหาร ตามที่กล่าวไว้ในบทก่อนหน้านั้น กลุ่มทหารถูกกลดสัดส่วนในอำนาจทางการเมืองเหลือเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นในสมัยของชาดัต ซึ่ง**ชาดัตและมูบารัคมีกลุ่มสนับสนุนที่เหมือนกัน** เป็นกลุ่มแบบเดียวกัน

กลุ่มที่เป็น loyalist จะพึ่งพาความสัมพันธ์ทางตรงกับรัฐบาลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของเขา และสนับสนุนนโยบายที่มีลักษณะอนุรักษ์นิยม ไม่ค่อยมีความเป็นประชาธิปไตยนัก รัฐบาลนัซเซอร์ประสบความสำเร็จในการสร้างองค์กรที่เป็น secular หลายองค์กร อาทิ LR, NU, ASU ขณะที่ ชาดัตสร้างพรรคการเมือง National Democratic Party (NDP) หลังทำให้พรรคการเมืองมีลักษณะถูกกฎหมายมากขึ้นในปี 1976

กลุ่มนักนิยมหลักการอิสลาม มีกลุ่มที่ดำเนินสายกลาง เช่น กลุ่มภราดรภาพมุสลิม มีการถกเถียงกันว่า พวกเขาไม่ได้ต้องการโค่นล้มระบอบด้วยความรุนแรง แต่พวกเขาต้องการให้ปฏิบัติตามกฎหมายอิสลาม ความแตกต่างที่เป็นจุดแข็งของกลุ่มการเมืองอิสลามในอียิปต์คือ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาลมากกว่าความขัดแย้ง

Muslim Brotherhood หรือภราดรภาพมุสลิมถูกตั้งขึ้นโดย Hasan al Banna ในปี 1928 และยังเป็นกลุ่มอิสลามที่แข็งแกร่งที่สุดด้วย กลุ่มภราดรภาพมุสลิมนี้สนับสนุนกลุ่มทหารอิสระ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างภราดรภาพมุสลิมและระบอบพังลงในปี 1954 แม้ชาดัตจะประกาศอย่างเป็นทางการว่าเขาเป็น the Believer President และพยายามรักษาความสัมพันธ์กับกลุ่มอิสลามอย่างใกล้ชิด แต่ความสัมพันธ์ก็พังลงไปแล้ว

กลุ่มโลกวิสัยนิยม (Secularist Forces) ภายใต้พรรควafd (Wafd) ได้ก่อตั้งในปี 1919 เป็นกลุ่มใหญ่ที่ต่อต้านการแทรกแซงของอังกฤษ จากนั้นในปี 1952 กลุ่มนี้กลายเป็นสมาคมที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์เป็นชนชั้นกระฎุมพีที่มีลักษณะอนุรักษ์นิยม

มูบารัค อนุญาตให้กลุ่มภราดรภาพมุสลิม มีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง แม้ว่าจะถูกห้ามให้เป็นพรรคการเมืองที่ถูกกฎหมาย อย่างไรก็ตาม บทบาทเช่นนี้ก็ไม่ใช่สิ่งที่ยืนยันว่าจะกลายเป็นพรรคที่เข้าสู่ระบบได้ ทั้งนี้มีการสำรวจความคิดเห็นของสาธารณชนในปี 1994 พบว่า

73% ชาวอียิปต์เชื่อว่าระบบพรรคการเมืองผสม (multiparty system) มีประโยชน์

36% รู้สึกว่า multiparty system มีประโยชน์

ขณะที่ 36% รู้สึกว่าพรรคการเมืองคือตัวแทนของพวกเขา

40% เห็นว่าไม่มีพรรคใดสะท้อนจุดยืนของพวกเขา และ

22% ไม่มีความคิดเห็น

ฝ่ายตรงข้ามของรัฐบาลในอียิปต์นั้น ส่วนใหญ่ต้องการจะเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิ่งที่พวกเขาต้องการ แต่ก็ไม่ได้ต้องการเคลื่อนไหวจนไม่สามารถควบคุมได้³³

Robert ระบุว่า³⁴ การจัดการด้านเศรษฐกิจของ มุบารัค นั้นเป็นการพยายามประนีประนอมระหว่างคนยากจนกับคนร่ำรวย ระหว่างความต้องการของ IMF เพื่อปรับโครงสร้างใหม่และระดับประคองอาการคลั่งแค้นที่เกิดขึ้นจากกลุ่มที่ไม่พอใจจากนโยบายดังกล่าว รวมทั้งการทำสัญญาต่างๆ ระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐ และระหว่างความพอใจเพียงที่ประเทศชาติต้องพึ่งพาตนเองและทางเลือกอื่น รวมทั้งการบูรณาการให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจโลก ผ่านการดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมให้ภาคการส่งออกขยายตัว ซึ่งนักวิชาการจำนวนมากต่างมองว่า มุบารัคไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญทางการเมืองมากนัก ความโกลาหลต่างๆที่เกิดขึ้น ไม่ได้เกิดจากความเชี่ยวชาญของเขาที่พยายามจะปรองดองบรรยากาศภายในประเทศ แต่เป็นเพราะเขาไม่ตัดสินใจดำเนินการในหลายๆ เรื่องจึงทำให้เกิดการก่อความไม่สงบภายในประเทศ

Robert ได้ยกตัวอย่างผู้นำที่ผ่านมา ทั้งนัซเซอร์ ซาดัต พรรควัตต์ หรือแม้แต่กลุ่มภราดรภาพมุสลิมต่างก็มีวิถีในการดำเนินนโยบายที่มีลักษณะโดดเด่นแตกต่างกันไป และมีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง ต่างจากมุบารัค ที่ไม่สามารถนิยามได้ว่าดำเนินนโยบายในลักษณะใดกันแน่ โดยนัซเซอร์ นั้นมีการดำเนินนโยบายที่ยึดความเห็นตัวเองเป็นหลัก มีลักษณะเผด็จการอำนาจนิยมเข้าหาโซเวียต ขณะที่ ซาดัต มีการดำเนินนโยบายที่เปิดประเทศ เสรีนิยม และเข้าหาสหรัฐอเมริกา แต่มุบารัค ดำเนินนโยบายที่ประนีประนอมทั้งต่อโลกตะวันตก เข้าหาทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต แต่การใช้อำนาจนิยมในสมัยมุบารัคที่ทำให้สภาพสังคมถูกปิดกั้น ลิตรอนสิทธิ เสรีภาพอย่างมากต่างหากที่ทำให้ประชาชนรู้สึกเกิดความคับข้องใจ

อย่างไรก็ตามนัซเซอร์ นั้นเผด็จการด้วยการดำเนินนโยบายต่างๆ ทั้งด้านความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจที่ให้มีการลงทุนในภาครัฐที่แม้จะถูกมองว่าเป็นการบริหารจัดการที่ผิดพลาด เกิดคอร์รัปชันมากมายและเปล่าประโยชน์ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นนโยบายของพรรคประชาธิปไตยแห่งชาติ (the National Democratic Party: NDP) ซึ่งขยายอุดมการณ์ดังกล่าวมาจากสหภาพนักสังคมนิยมอาหรับ (the old Arab Socialist Union) ขณะที่ มุบารัคนั้นดำเนินนโยบายที่คล้ายคลึงกับซาดัต เช่น นโยบาย **munfatihum** หรือนโยบายเปิดประตู (open door policy) ที่คล้ายกับนโยบายที่ซาดัตริเริ่มก่อนหน้านี้ โดยเปิดกว้างให้กับผู้นำเข้า พ่อค้าคนกลางระหว่างบริษัทต่างประเทศและรัฐบาล ซึ่ง

³³ Ellen Lust-Okar, *Structuring Conflict in the Arab World : incumbents, opponents, and institutions*, p. 1-59

³⁴ Robert Springborg, *Mubarak's Egypt: fragmentation of the political order*, Westview Press, 1989, p. 19-110

บุคลิกลักษณะของ**มูบารัค** นั้นขาดเสน่ห์ดึงดูดใจผู้คน เขาเป็นเพียงทหารอาชีพที่ทำงานตามคำสั่งหน่วยงานรัฐ ตามสายบังคับบัญชาการปกติทั่วไป เขาอ่อนวัยกว่า**นัซเซอร์**และ**ชาดัต** กว่า 10 ปี

ขณะที่**นัซเซอร์**ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต เขาเป็นผู้นำการปฏิวัติอียิปต์ในปี 1952 เป็นผู้ล้มบัลลังก์กษัตริย์และยึดอำนาจมาเป็นของตัวเอง และดำเนินนโยบายฝึกฝนสหภาพโซเวียต ขณะที่ **อันวาร** **ชาดัต** นั้นก็มีวิถีชีวิตที่ไม่ต่างกันนัก เขาเข้าร่วมกับกลุ่มทหารอิสระและร่วมโค่นล้มบัลลังก์ไปกับ**นัซเซอร์** เขาร่วมทำการปฏิวัติมาด้วยกัน และทั้ง**นัซเซอร์** และ**ชาดัต** ต่างก็ร่วมกิจกรรมทางการเมืองมาโดยตลอด

ด้วยเหตุนี้เอง ทำให้ความแตกต่างระหว่างผู้นำทั้ง 3 รายในยุคหลังโค่นล้มกษัตริย์ฟารุกสำเร็จ ทำให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น โดย**มูบารัค**ขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองมาโดยตลอดทศวรรษที่ 1950-1960 ทำให้เขามีแต่ทักษะความเป็นทหารอาชีพมากกว่าจะมีทักษะ ความคิด หรือความเข้าใจต่อความต้องการของสังคม เมื่อเปรียบเทียบกับ**ชาดัต**และ**นัซเซอร์**แล้ว ทั้ง 2 คนก่อนหน้านี้ต่างมีความปรารถนาที่จะทำให้สังคมอียิปต์พัฒนาก้าวหน้าขึ้น ขณะที่**มูบารัค**นั้นขาดทักษะการอ่านความคิดเห็นของสาธารณะและค่อนข้างจะไม่ให้ความสนใจต่อข้อเรียกร้องของประชาชน

ลักษณะการเป็นชนชั้นนำทางการเมืองของ**นัซเซอร์**นั้น เขาเริ่มมาจากกลุ่มปฏิวัติด้วยสมาชิกส่วนใหญ่ที่แวดล้อมเขาและเป็นกลุ่มทหารอิสระที่ส่วนใหญ่เป็นทหาร และมีพลเรือนในสัดส่วนที่น้อย ขณะที่**ชาดัต**นั้น หลังสืบทอดอำนาจต่อจาก**นัซเซอร์** เขาขยายฐานอำนาจตัวเองและเครือข่ายอุปถัมภ์ที่มีสถานะหลากหลายแวดล้อมเขา มีทั้งผู้ที่มาจากการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ขณะที่ **มูบารัค** นั้นแตกต่างจากทั้ง**นัซเซอร์**และ**ชาดัต** เขาเลือกคนสนิทที่ใกล้ชิดเขาเป็นที่ปรึกษาและยังเป็นคนที่ค่อนข้างเก็บตัว

3.3.1 การดำเนินนโยบายการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในสมัย**มูบารัค**

แม้**มูบารัค**จะถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก แต่เขาก็เป็นคนแรกๆ ที่พยายามทำให้เศรษฐกิจอียิปต์ที่ทรุดตัวอยู่ ค่อยๆ ดีขึ้นตามลำดับ³⁵ ด้วยการกู้ยืมเงินมาบรรเทาสถานะทางเศรษฐกิจที่เสื่อมถอย ในปี 1988 หนี้ของอียิปต์พุ่งสูงถึงร้อยละ 115 ของ GDP เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 26 นับจากปี 1981 การปฏิรูปทำให้ชาวอียิปต์ได้รับผลกระทบอย่างหนัก ทั้งอัตราการเติบโตที่เชิงซ้ำเพียงสัดส่วนร้อยละ 1 เท่านั้นในช่วง 1989-1990 ขณะที่อัตราประชากรเพิ่มสูงกว่า 3 เท่าตัว อัตราการว่างงานสูงถึง 1.46 ล้านราย

³⁵ Ellen Lust-Okar, *Structuring Conflict in the Arab World : incumbents, opponents, and institutions*, p. 1-59

หากอ้างอิงข้อมูลจาก Central Agency for Public Mobilization and Statistics (CAPMAS) จากการสำรวจด้านแรงงานระบุว่ามีคนว่างงานราวร้อยละ 78 ขณะที่เจ้าหน้าที่สถานทูตสหรัฐฯ ระบุว่า ตัวเลขการว่างงานในอียิปต์นั้น (น่าจะ) สูงกว่า 2 เท่าตัว จากตัวเลขของทางการ โดยประเมินว่าในปี 1991 ชาวอียิปต์ว่างงานราว 2.5-3 ล้านราย

กลุ่มประชาสังคมในอียิปต์ภายใต้การนำของ มุบารัค มีพัฒนาการขึ้นมาก และเติบโตมากกว่าในสมัยของนัซเซอร์และชาติต อาสาสมัครจากองค์กรต่างๆ ในอียิปต์เพิ่มขึ้นจาก 800 รายในปี 1950 เป็น 2,000 รายในปี 1970

ขณะที่องค์กรเกี่ยวกับพลเมืองต่างๆ มีอัตราเพิ่มขึ้นจาก 7,593 หน่วยเป็น 10,731 หน่วยในระหว่างปี 1976 – 1981 และเพิ่มเป็น 27,000 ในปี 1998

การดำเนินนโยบายต่อข้อขัดแย้งของฮุสนี มุบารัค ภายหลังจากขึ้นสืบทอดอำนาจต่อจากชาติต และขึ้นเป็นประธานาธิบดีในวันที่ 14 ตุลาคม 1981 ในยุคของมุบารัคนี้ เหมือนเปิดขอบฟ้าใหม่ให้ชาวอียิปต์มีชีวิตที่ดีขึ้น เพราะเขาเผชิญหน้ากับปัญหาด้วยการปล่อยตัวนักโทษทางการเมืองที่มีอยู่ นับพันราย ตามด้วยการผ่อนคลายระบบเซ็นเซอร์แก่สื่อมวลชน และปล่อยให้องค์กรภาคประชาสังคมได้ปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ เราจะสังเกตได้จากข้อมูลข้างต้นที่ระบุถึงจำนวนองค์กรต่างๆ ที่ขยายตัวอย่างมากมายในยุคของมุบารัค

ขณะที่ด้านเศรษฐกิจที่ประสบวิกฤตอยู่นั้น มุบารัคได้พยายามโน้มน้าวให้เกิดการประชุมในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 1982 เพื่อดำเนินเศรษฐกิจแบบปิดมากขึ้นเพราะเห็นว่าการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจแบบ Infitah ของ อันวาร์ ซาตต์ นั้นล้มเหลว หลังจากมุบารัค เปิดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายในเรื่องการดำเนินนโยบาย Infitah แล้ว ในที่สุดเขาก็ก็ได้ทำการปฏิรูปเศรษฐกิจใหม่ด้วยการดำเนินนโยบายเปิดประตู (Open Door Policy: OPD) จากเดิมที่เป็นไปตามระบอบของชาติต ตอนนี้จะเปลี่ยนแปลงไป โดยจะทำให้มีลักษณะที่ให้ภาครัฐมีบทบาทที่มากขึ้น ขณะที่ภาคเอกชนนั้นทำให้หดตัวและอ่อนแอลง มุบารัคพยายามจะรื้อถอนนโยบายนี้อย่างรวดเร็ว โดยการ**ดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่มีลักษณะทำให้ “รัฐบาลริบคินอำนาจทางเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ เช่นที่เคยดำเนินมาก่อนหน้านั้น** และมีการวางแผนทางสังคมเพื่อมุ่งสู่นโยบายเปิดประตู (Open Door Policy) เพื่อนำไปสู่การผลิต” เป็นการดำเนินตามแผน 5 ปี (1982-1987) ซึ่งประกาศออกมาโดยไม่ได้เชื่อมโยงเกี่ยวพันกับแผน 5 ปีของยุคนัซเซอร์ ที่มีขึ้นในทศวรรษ 1960 โดยภาครัฐจะให้การสนับสนุนการลงทุนมากขึ้นด้วยการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมทางอุตสาหกรรม ซึ่งรวมถึงการสร้างกำแพงภาษีเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ การให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำสำหรับการดำเนินอุตสาหกรรมในด้านต่างๆ รวมทั้งการลดภาษีด้วย นโยบายดังกล่าวทำให้อียิปต์ย้อนกลับสู่ยุคแรกเริ่ม แต่ก็ช่วยทำให้อุตสาหกรรมภายในประเทศเติบโต โดยอุตสาหกรรมทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้รับประโยชน์จากรูปแบบในการดำเนินนโยบายแทรกแซงของภาครัฐ

ในที่สุด ระบอบมูบารัค มีแนวโน้มที่ต้องเผชิญกับสภาวะกล้ำกลืนเพราะการสนับสนุนด้านการใช้จ่ายเงินของภาครัฐถูกตัดลง ทำให้มีความเสี่ยงที่อาจจะต้องเผชิญกับการเคลื่อนไหวของมวลชนเพื่อประท้วง ปฏิวัติ อย่างเช่นที่เคยประสบในปี 1977 สมัยชาติตมาก่อน รัฐบาลมูบารัคต้องเผชิญกับภาวะงบประมาณขาดดุล รายได้ลดลง

รายงานจากธนาคารโลกในปี 1991 เน้นให้เห็นถึงสาเหตุของความยากจนในชนบทว่า เกิดจากการเป็นเจ้าของผู้ครอบครองที่ดินที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยผู้ถือครองที่ดินที่ร่ำรวยนั้นมีสูงถึงร้อยละ 20 และอีกกว่าร้อยละ 70 ที่เป็นที่ดินเพื่อการเกษตร โดยในช่วงระหว่างปี 1982 – 1987 ต้นทุนในพื้นที่เมืองเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 216 ขณะที่พื้นที่ชนบทพุ่งสูงถึงร้อยละ 242 นอกจากนี้ ในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึง สิงหาคม ในปี 1989 นั้น ต้นทุนด้านอาหารของคนจนในเมืองพุ่งสูงขึ้นถึงร้อยละ 42

ขณะที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) นั้นระบุว่า มีอัตราการว่างงานในปี 1995 สูงถึงร้อยละ 10 – 22 ขณะที่สัดส่วนคนยากจนในอียิปต์ประเมินอยู่ที่อัตราร้อยละ 7.6 โดยที่อัตราความยากจนนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นอยู่ของชาวอียิปต์มีเงินครองชีพอยู่น้อยกว่า 1 เหรียญสหรัฐต่อวันเท่านั้น นี่ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สัดส่วนของกำลังซื้อที่ตกต่ำลง นอกจากนี้ การเพิ่มขึ้นของอัตราการว่างงานและความยากจนเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้เห็นภาพของความไม่เท่าเทียมในวงกว้างอย่างชัดเจนในช่วงระหว่างปฏิรูป ซึ่งการว่างงานและการมีค่าแรงที่ต่ำนั้น ทำให้เกิดรายได้ที่ไม่เท่าเทียมและก็ยังสัมพันธ์กับความยากจนอีกด้วย³⁶

3.3.2 ความล้มเหลวของการดำเนินนโยบายภายใต้การนำของมูบารัค

การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อประท้วงนั้น เราจะเห็นว่าเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยนซเซอร์แล้ว และยังคงมีอย่างต่อเนื่องในยุคของ ชาดัด ที่ถูกเรียกว่า “the 1977 food riots” สิ่งที่ไม่คิดว่าจะเกิด ก็ได้เกิดขึ้นเช่นกันในสมัยมูบารัค ซึ่งเป็นการสั่งสมความไม่พอใจมาตั้งแต่สมัยยุคของชาดัดแล้ว อย่างไรก็ตามในยุคของมูบารัคนั้น ตั้งแต่ปี 1998 คนงานกว่า 2 ล้านรายเข้ามารวมตัวกันจาก 3,300 โรงงานที่ต่างพากันออกมาประท้วง และมีการกระทำรวมหมู่ร่วมกัน เพื่อประท้วงเรียกร้องการที่พวกเขามีค่าแรงต่ำ ไม่มีการจ่ายโบนัส ไม่มีการสนับสนุนใดๆ ในเรื่องค่าแรง และยังมีเรื่องสวัสดิการทางสังคมที่ล้มเหลวอีก

นอกจากนี้ ยังมีขบวนการเคลื่อนไหวของคนหนุ่มสาวที่มีชื่อว่าขบวนการเยาวชน 6 เมษายน (the April 6 Youth Movement) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 2008 มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาเกี่ยวพันกับการประท้วงมากขึ้นด้วย โดยกลุ่มนี้ได้ให้การสนับสนุนกลุ่มแรงงานเพื่อวางแผนในการออกมา

³⁶ K.V.Nagarajan, “Egypt’s Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime,”:

ประท้วงด้วย การเคลื่อนไหวนี้มีการทำงานอย่างต่อเนื่องจนนำไปสู่การทำให้ระบอบมูบารัคล่มสลาย ในปี 2011 อย่างไรก็ตาม ผู้นำของกลุ่มที่ออกมาป่วนป่วนสังคมและระบอบการเมืองภายใต้การนำของ มูบารัคก็ถูกจับกุม และเว็บไซต์ก็ถูกสอดแนมและรบกวนทำให้ระบบล่มไม่สามารถใช้งานได้ การพยายามเข้าปราบปรามดังกล่าวทำให้เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ถูกนำมาใช้งานนั้นใช้ไม่ได้ผล แต่ก็ถูกนำมาใช้ในวงกว้างสำหรับฝ่ายตรงข้ามกับระบอบ³⁷

นการาจาน (Nagarajan) ได้พยายามอธิบายลักษณะทางเศรษฐศาสตร์การเมืองในอียิปต์ว่า สาเหตุใดที่ทำให้ระบอบมูบารัคล่มสลายในปี 2011 และยังพยายออกไปสำรวจถึงระบอบของนัซเซอร์ และชาติอดีตด้วย เขาพูดถึงการประกาศลาออกของประธานาธิบดีฮุสเนี มูบารัค เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2011 ว่า มูบารัควางมือจากการเป็นรัฐบาล โดยมีทหารสานงานต่อไปในช่วงเปลี่ยนผ่าน ระบอบใหม่นี้ ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาที่สำคัญซึ่งเกิดขึ้นหลังจากตูนิเซียมีการเคลื่อนไหวเพื่อโค่นล้ม ประธานาธิบดีบิน อาลี (Ben Ali) สำเร็จ ซึ่งการออกมาประท้วงบนท้องถนน ณ ขณะนั้นแพร่กระจายไปทั่วโลกแห่งตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือหรือที่เรียกกันว่า MENA (Middle East and North Africa) การเคลื่อนไหวทั้งหมดทั้งหมดที่กล่าวมาถูกขนานนามรู้จักกันโดยทั่วไปว่าเป็นปรากฏการณ์ “Arab Spring” นักวิชาการหลายรายต่างมุ่งเป้าไปที่การเคลื่อนไหวเพื่อประท้วงในมิติการเมืองเสีย เป็นส่วนมาก และเรียกว่าถนนแห่งอาหรับ ณ ขณะนั้นที่กำลังเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากรบอบเผด็จการสู่ระบอบประชาธิปไตย ที่มีการคอร์รัปชันกันอย่างรุนแรง อันนำไปสู่การเกิดความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ และทำให้ราคาอาหารพุ่งขึ้นอย่างรวดเร็ว

ความล้มเหลวจากการดำเนินนโยบายสมัยในสมัยมูบารัคนั้น มีการคอร์รัปชันกันอย่างแพร่หลาย และสภาพทางสังคมของอียิปต์อยู่ในสถานะตกต่ำถึงขีดสุด ผู้คนดำรงชีวิตอยู่อย่างลำบากยากไร้ กอปรกับการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างสม่ำเสมอ และการที่ประชาชนต้องมีชีวิตอยู่อย่างกล้ำกลืนฝืนทนภายใต้การดูแลแบบรัฐตำรวจที่ถูกกดขี่ข่มเหงอยู่บ่อยครั้ง กระทั่งจุดที่เลวร้ายที่สุดหลังการแพร่ภาพถ่ายของเด็กหนุ่มที่เผยแพร่คลิปวิดีโอการคอร์รัปชันของตำรวจ จนทำให้เขาถูกซ้อม ทำร้ายร่างกายจนถึงแก่ชีวิตนี้เองที่นำไปสู่การปลุกกระแสต่อต้านผู้นำประเทศได้

³⁷ Ibid., 22-37

บทที่ 4

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในอียิปต์

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในอียิปต์ประกอบด้วยหลายกลุ่ม หลายฝ่าย หลากหลายสาขาอาชีพและชนชั้น กลุ่มที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีบทบาทขับเคลื่อนประเด็นทั้งทางการเมืองและสังคมจนบรรลุเป้าหมาย ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นกลไกหลักที่ผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนมวลชนให้ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อประท้วงต่อต้าน จนสามารถขยายมวลชนจำนวนมหาศาลและสามารถโค่นล้มรัฐบาลมูบารัคได้สำเร็จภายในระยะเวลา 18 วันท่ามกลางกระแสอาหรับสปริงที่หลายประเทศต่างได้รับแรงบันดาลใจมาจากตูนิเซียและอียิปต์ซึ่งถือเป็นประเทศสำคัญในโลกอาหรับที่ช่วยจุดกระแสให้เกิดก่อการต่อต้านผู้นำที่ใช้อำนาจนิยมในการปกครองประเทศ

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในอียิปต์ที่มีชื่อเสียงถูกกล่าวขานอย่างมาก และได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย อีกทั้งยังมีมวลชนขนาดใหญ่ที่คอยสนับสนุน ได้แก่ ขบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อชาวอียิปต์ (Egyptian Movement for Change) และขบวนการเยาวชน 6 เมษายน (The April 6 Youth Movement) การเคลื่อนไหวของทั้งสองขบวนการ ผู้วิจัยจะนำกรอบทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements: NSMs) มาใช้ควบคู่กับทฤษฎีระดมทรัพยากร (Resource Mobilization) เพื่อวิเคราะห์การเคลื่อนไหวของทั้งสองขบวนการว่ามีเหตุปัจจัยใดที่เป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางการเมืองและสังคมได้ ทั้งสองขบวนการใช้วิธีการระดมทรัพยากรอย่างไรจึงสามารถขับเคลื่อนมวลชนให้ออกมามีส่วนร่วมกับการเคลื่อนไหวได้ ปัจจัยใดที่นำความสำเร็จมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าว

4.1 ขบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อชาวอียิปต์ (Egyptian Movement for Change) หรือ ขบวนการคีฟายา (Kefaya Movement)

ขบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อชาวอียิปต์ มีชื่อเรียกอย่างไม่เป็นทางการในภาษาอาหรับคือ Kefaya หรือ คีฟายา แปลว่า พอ เป็นการรวมตัวของกลุ่มคนชนชั้นรากหญ้า และเป็นอีกขบวนการหนึ่งที่ริเริ่มให้มีการประท้วงในปี 2011 จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์อาหรับสปริงเนื่องจากการประท้วงผู้นำประเทศทั่วโลกอาหรับ โดยมีเป้าหมายเพื่อต่อต้านประธานาธิบดี ฮุสเนี มูบารัค

เนื่องจากเขาพยายามจะถ่ายโอนอำนาจไปยังลูกชาย กามัล มุบารัค (Gamal Mubarak) ซึ่งผู้คนมองว่าเป็นระบอบที่มีแต่การคอร์รัปชัน มีความโหดร้ายและละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่บ่อยครั้ง³⁸

ขบวนการคีฟายา (Kefaya movement) ก่อตั้งขึ้นในปี 2004 โดยผู้ก่อตั้งบางส่วนเคยเป็นนักเคลื่อนไหวที่ช่วยก่อตั้งคณะกรรมการประชาชนชาวอียิปต์เพื่อสนับสนุนขบวนการลุกขึ้นสู้ในปาเลสไตน์ (EPCSPI: Egyptian Popular Committee for the Support of the Palestinian Intifada) ที่ก่อตั้งเมื่อปี 2000 แล้ว ขบวนการคีฟายานี้ มีเป้าหมายในการเคลื่อนไหวเพื่อปฏิรูปการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย และรณรงค์ให้มีการทำประชามติเมื่อต้องแก้ไขรัฐธรรมนูญในปี 2005 ขบวนการคีฟายามีสมาชิกราว 300 ราย ที่จัดให้มีการออกมาเคลื่อนไหวบนท้องถนน³⁹ ก่อนหน้านั้น ขบวนการคีฟายาได้เคลื่อนไหวเพื่อประท้วงต่อต้านประธานาธิบดีฮุสเนอ มุบารัค พวกเขาเริ่มประท้วงมาตั้งแต่สมัยที่มุบารัคขึ้นดำรงตำแหน่งในช่วงแรกๆ อีกด้วย⁴⁰ พวกเขาประกาศจุดยืนว่าจะปฏิรูปอียิปต์จากฐานรากและนำประชาธิปไตยสู่แผ่นดินอียิปต์⁴¹

ในปี 2004 ภายหลังจากที่ทางการออกมาประกาศว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมืองระดับสูงครั้งสำคัญ มีการคาดการณ์ว่าจะมีการปรับคณะรัฐมนตรี ขณะเดียวกัน ลูกชายของฮุสเนอ มุบารัค กำลังจะขึ้นมาสืบทอดอำนาจต่อจากพ่อของเขา กามัล มุบารัค (Gamal Mubarak) ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความหวาดกลัวเริ่มแพร่กระจายในหมู่ประชาชน เมื่อข่าวคราวการสืบทอดอำนาจในอียิปต์แพร่กระจาย เนื่องจากสถานการณ์ก่อนหน้านี้ที่ประเทศซีเรียได้มีการสืบทอดอำนาจเกิดขึ้น หลังจากผู้นำคนใหม่ขึ้นมาครองตำแหน่ง ได้มีการดำเนินการกับนักเคลื่อนไหวชั่วคราวร่วมกับรัฐบาลเป็นภารกิจแรก ด้วยการจับกุมตัวและทำโทษพวกเขาด้วยการช็อตไฟฟ้า ขบวนการคีฟายาลุกฮือสู่ท้องถนนครั้งแรกในประวัติศาสตร์เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม ปี 2004 เพื่อเรียกร้องให้ประธานาธิบดีมุบารัค ลาออกจากตำแหน่ง พวกเขาถูกล้อมด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ขณะที่กำลังเคลื่อนตัวไปยัง

³⁸ Tarek Osman, *Egypt on the Brink: From Nasser to Mubarak*, Yale University Press, 2010, p.136-7

³⁹ Dina Shehata, "Youth Mobilization in Egypt: New Trends and Opportunities," *Background Paper*, Issam Fares Institute for Public Policy and International Affairs, American University of Beirut, May 2010: 5

⁴⁰ Khalil Al-Anany, *Egypt's democratisation: reality or mirage?* [Online]. Available from: https://www.opendemocracy.net/democracy-protest/article_2491.jsp [2005, May 10]

⁴¹ Sarah Korshid, *A Cry of Distress* [Online]. Available from: <http://www.onislam.net/english/politics/africa/410329.html> [2005, August 25]

ศาลสูง⁴² พวกเขาปิดปากตัวเองด้วยเทปกาวที่เขียนคำว่า “พอ” หรือคีฟายา (Kefaya) ในภาษาอาหรับซึ่งมีความหมายว่าต้องการให้ประธานาธิบดีฮอสนี มุบารัคลงจากอำนาจเสีย พวกกันที่ พร้อมกับกับถือป้ายประท้วงใจความว่า “มุบารัคอยู่ต่อเป็นวาระที่ 4 ไม่ได้” และ “ลูกชายของเขาจะต้องไม่ใช่ผู้สำเร็จราชการแทนมุบารัคผู้เป็นพ่อ” การประท้วงดังกล่าวเกิดขึ้นครั้งแรกในอียิปต์⁴³

ขบวนการคีฟายาไม่ได้เหมือนกลุ่มเคลื่อนไหวใดๆ ที่เคยเกิดขึ้นมาก่อนหน้า พวกเขาพร้อมตัวกันขับเคลื่อนการประท้วงโดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้ฮุสนี มุบารัคลงจากตำแหน่ง ยุติการปกครองประเทศ⁴⁴

จากนั้นในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ปี 2005 ประธานาธิบดีมุบารัคก็สร้างความหวั่นวิตกแก่ประชาชนอีก เมื่อเขาประกาศว่าจะแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 76 ที่สามารถทำให้มีผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งได้หลายราย ในการเข้าชิงตำแหน่งประธานาธิบดีโดยตรงเป็นครั้งแรก ภายใต้ระบบเก่าที่มีกระบวนการเลือกตั้งทางอ้อม ผู้สมัครที่ได้เป็นตัวแทนจะได้รับการยืนยันจากสมาชิกประชาชน ที่ถูกควบคุมโดยพรรคประชาธิปไตยแห่งชาติ (National Democratic Party: NDP) ซึ่งก็คือพรรคที่อยู่ภายใต้การนำของประธานาธิบดีฮอสนี มุบารัคนั่นเอง ก่อนที่จะได้รับอนุมัติทั่วประเทศด้วยการทำประชามติโหวตใช่ (Yes) หรือโหวตไม่ (No)⁴⁵

ทันทีที่มีประกาศจากมุบารัค รัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา นางคอนโดลิซซา ไรซ์ ประกาศเลื่อนการเยือนประเทศอียิปต์ เนื่องจากมีเหตุการณ์ประท้วง และจับกุมนักโทษที่เป็นชั่วคราวข้ามทางการเมือง⁴⁶ ยิ่งไปกว่านั้น ประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช ยังกดดันให้ชาติพันธมิตร

⁴²Mona El-Ghobashy, Egypt looks ahead to a portentous year [Online]. Available from: <http://www.merip.org/mero/mero020205> [2005, February 2]

⁴³Ellina Bisgaard Chard, Kefaya protests Mubarak's referendum and re-election, Egypt [Online]. Available from: <http://nvdatabase.swarthmore.edu/content/kefaya-protests-mubaraks-referendum-and-re-election-egypt-2005>: [2005]

⁴⁴Benjamin Rey, Will the Kefaya movement be enough to change Egypt? [Online]. Available from: <http://www.cafebabel.co.uk/article/will-the-kifaya-movement-be-enough-to-change-egypt.html> [2005, March 29]

⁴⁵Jeremy M Sharp, Egypt: 2005 Presidential and Parliamentary Elections [Online]. Available from: <http://fpc.state.gov/documents/organization/54274.pdf> [2005, September 21]

⁴⁶Joshua Muravchik, Among Arab Reformers [Online]. Available from: <https://www.commentarymagazine.com/article/among-arab-reformers/> [2005, September]

เช่น ชาอูดีอาระเบียและอียิปต์เริ่มปฏิรูปการเลือกตั้งและพยายามเผยแพร่หลักการประชาธิปไตยออกไป โดยใช้ชื่อว่า “ยุทธศาสตร์ก้าวไปข้างหน้าเพื่อเสรีภาพ” (forward strategy for freedom)⁴⁷

ทั้งนี้ มีการวิพากษ์วิจารณ์จากสำนักข่าววอชิงตันโพสต์ถึงการกระทำของมูบารัคว่า เขามีแนวโน้มที่จะทำตามแผนการที่สหรัฐฯ กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ แต่ก็ไม่ได้จริงจังต่อการดำเนินการดังกล่าวมาก เขาเพียงแต่ต้องการเบี่ยงเบนความสนใจภายในประเทศและลดแรงกดดันจากต่างชาติ⁴⁸ ขณะเดียวกัน ขบวนการศึฟายาก็ออกมาประณามโดยทันทีว่าเป็นแผนการที่จะเล่นละครตบตาประชาชน เป็นการปฏิรูปที่จอมปลอมเป็นการปกครองในรูปแบบของเผด็จการ⁴⁹ เนื่องจากในช่วงเวลาที่ประธานาธิบดีประกาศแก้ไขรัฐธรรมนูญนั้น เกิดขึ้นไม่กี่สัปดาห์หลังปิดหีบลงทะเลเบียนออกเสียงโหวตที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน - 31 มกราคม ภายใต้กฎหมายใหม่คือ ผู้สมัครต้องได้รับเสียงสนับสนุนจากสภาพอย่างน้อย 250 เสียงอย่างเป็นทางการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น และพวกเขาเหล่านี้จะถูกควบคุมอีกที่ภายใต้พรรค NDP ซึ่งพรรคการเมืองนั้นต้องได้รับใบอนุญาตให้เป็นพรรคการเมืองอย่างถูกกฎหมายมาแล้ว 5 ปี และมีเสียงสนับสนุนในสภาสูงและสภาล่างอย่างน้อยร้อยละ 5

การตั้งเงื่อนไขจำนวนมากดังกล่าวกระทบต่อพรรคการเมืองหลายฝ่ายมาก ทั้งพรรคที่ได้รับการอนุญาตไม่ถึง 5 ปี ทั้งพรรคที่เป็นชั่วคราวข้ามกับรัฐบาล เพราะต้องได้รับเสียงสนับสนุนหลายทาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเสียงสนับสนุนที่มาจากฝ่ายรัฐบาลเอง การออกแบบรัฐธรรมนูญเช่นนี้ สร้างความกดดันอย่างยิ่งแก่พรรคการเมืองที่เป็นชั่วคราวข้ามรัฐบาล โดยฝ่ายที่ถูกจับตามองอย่างยิ่งคือกลุ่มภราดรภาพมุสลิม ขณะเดียวกัน ฝ่ายตรงข้ามต่างวิพากษ์วิจารณ์พรรค NDP อย่างมากมาย โดยเฉพาะฮุสเซน อับเดราเซค (Hussein Abderazek) สังกัดพรรคทากัมมุ (Tagamu Party) ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายซ้าย ประกาศว่า “NDP ไม่เพียงแต่จะเลือกผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งของพวกเขาเองแล้ว พวกเขายังเลือกคู่แข่งของตัวเองด้วย”⁵⁰ ขณะเดียวกัน หลังจากที่ขบวนการศึฟายาได้ออกมาประณามหลังการประกาศแก้ไขรัฐธรรมนูญของมูบารัคแล้ว พวกเขาได้ออกมาเคลื่อนไหวประท้วงให้มีการรณรงค์ทำ

⁴⁷ Youssef M Ibrahim, ‘Kefaya’: A Word, A Movement [Online]. Available from: http://usatoday30.usatoday.com/news/opinion/editorials/2005-03-27-kifaya-edit_x.htm [2005, March 28]

⁴⁸ ‘Kefaya’ in Egypt [Online]. Available from: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A35379-2005Mar14.html> [2005, March 15]

⁴⁹ Benjamin Rey, Will the Kefaya movement be enough to change Egypt? [Online].

⁵⁰ Jeremy M Sharp, Egypt: 2005 Presidential and Parliamentary Elections [Online].

ประชามติก่อนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ และเรียกร้องให้ยกเลิกการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินและกฎหมายที่ให้อำนาจพิเศษต่างๆ ในการจำกัดเสรีภาพประชาชนเสีย⁵¹

การเคลื่อนไหวครั้งสำคัญของขบวนการศิฟายาในช่วงปี 2005 เกิดขึ้น 2 ครั้ง ครั้งแรกเกิดจากพวกเขาต้องการให้ทำประชามติในการแก้ไขรัฐธรรมนูญวันที่ 25 พฤษภาคม 2005 ก่อนมีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ ครั้งที่สอง เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2005 พวกเขาต้องการให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดี โดยการแก้ไขรัฐธรรมนูญนั้น ขบวนการศิฟายาเคลื่อนไหวเพื่อรณรงค์ให้มีการปฏิรูปทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ที่ออกมาประท้วง รัฐบาลให้ความสนใจพวกเขามากขึ้น แผนการที่เขากำหนดในการเดินขบวนคือวันที่ 18 มกราคม แต่หลังจากพวกเขาถูกจับตาโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ พวกเขาจึงถูกห้ามไม่ให้เคลื่อนไหวเสียก่อน⁵² พวกเขาโจมตีรัฐบาลในเรื่องสวัสดิการสังคม รวมทั้งการสร้างงานของรัฐ และการส่งเสริมเรื่องการศึกษาของรัฐ โดยในเดือนเมษายน พวกเขาวางแผนออกมาประท้วงทั้งหมดจาก 13 ตัวเมือง ภายใต้ป้ายประท้วงที่ระบุว่า “**ไม่มีรัฐธรรมนูญใดที่ปราศจากเสรีภาพ**”⁵³ ในขณะที่ออกมาเรียกร้อง ฝ่ายความมั่นคงและตำรวจก็ไม่ได้นิ่งเฉยต่อท่าที่ดังกล่าว พวกเขาเข้าไปก่อกวนขบวนการศิฟายาบ้าง แต่ไม่ได้มีการสลายการชุมนุมอย่างเต็มรูปแบบ⁵⁴

กลุ่มชั่วคราวรวมตัวกันประณามและเรียกร้องให้รัฐมนตรีมหาดไทยลาออกจากราชการจากนั้น ขบวนการศิฟายาก็รวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหวบนท้องถนนทุกวันพุธอย่างต่อเนื่อง ในประเด็นเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองและรณรงค์ให้มีการทำประชามติ⁵⁵ โดยหนึ่งในสมาชิกผู้ก่อตั้งขบวนการศิฟายาได้ประกาศว่า “เราจะทำให้ชาวอียิปต์เห็นว่า เราสามารถท้าทายอำนาจรัฐได้ เราสามารถบอกพวกเขาว่า เราไม่ต้องการพวกเขา แต่นี้ก็เพียงพอแล้ว ให้พวกเขาออกไป เราสามารถทำสิ่งเหล่านี้ได้ในที่สาธารณะ และเราก็กลับบ้านไปพร้อมกับบาดแผลหรืออาการบาดเจ็บเพราะถูกทุบตีบ้าง แต่เราก็กลับบ้าน”⁵⁶ แม้ว่าผลการเลือกตั้งประธานาธิบดีจะสร้างความประหลาดใจบ้างเล็กน้อย กล่าวคือ ประธานาธิบดีมูบารัคได้รับเลือกร้อยละ 88.6 ซึ่งอียิปต์มีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

⁵¹ Joshua Stacher, *Rhetorical Acrobatics and Reputations: Egypt's National Council for Human Rights* [Online]. Available from: <http://www.merip.org/mer/mer235/rhetorical-acrobatics-reputations> [Summer 2005]

⁵² Mona El-Ghobashy, *Egypt looks ahead to a portentous year* [Online].

⁵³ Jeremy M Sharp, *Egypt: 2005 Presidential and Parliamentary Elections* [Online].

⁵⁴ Magdi Abdelhadi, *Winds of Change Blow Through Egypt Politics* [Online]. Available from: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4565411.stm [2005, May 20]

⁵⁵ Mona El-Ghobashy, *Egypt looks ahead to a portentous year* [Online].

⁵⁶ Heba Saleh, *Re-Birth of Egyptian Politics* [Online]. Available from: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4216750.stm [2005, September 5]

จำนวน 32 ล้านราย แต่มีเพียง 7 ล้านรายเท่านั้นที่ไปเลือกตั้ง หมายความว่า 6 ล้านรายเท่านั้นที่เลือกประธานาธิบดีให้อยู่ต่ออีก 6 ปีได้ ขบวนการศึฟายายังเคลื่อนไหวต่อไป พวกเขาเลือกเดินขบวนประท้วงในวันที่ประธานาธิบดีฮุสเนี มุบารัคทำพิธีสาบานตนเพื่อเข้ารับตำแหน่งคือวันที่ 27 กันยายน กลุ่มผู้ประท้วงออกมาชุมนุมพร้อมป้ายผ้าที่มีข้อความโจมตีรัฐบาล **6 ล้านคนโหวต “ใช่” อีก 70 ล้านคนโหวต “ไม่”** จากนั้นขบวนการศึฟายาก็ประกาศว่าจะต่อต้านต่อไป หากมุบารัคยังไม่เลิกล้มแผนการถ่ายโอนอำนาจไปยังลูกชาย⁵⁷

ขบวนการศึฟายาประสบความสำเร็จอย่างมากในช่วงปี 2005 หลังจากพยายามรณรงค์ให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีและรณรงค์ให้มีการทำประชามติเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ ขบวนการศึฟายาแม้จะเกิดขึ้นอย่างจริงจังครั้งแรกในปี 2004 แต่มีความพยายามในการประท้วงทางการเมืองทั่วอียิปต์มาตั้งแต่ปี 2000 แล้ว โดยในปี 2003 หลังจากสหรัฐอเมริกาบุกอิรัก พวกเขาได้ก่อตั้งขบวนการต่อต้านสงครามขึ้น (anti-war movement)⁵⁸

จากนั้น การประท้วงทางการเมืองค่อยๆ เลื่อนหายไปหลังการเลือกตั้งปี 2005 เนื่องจากพวกเขาอมรับว่าล้มเหลวในการสร้างความเปลี่ยนแปลงในช่วงปี 2003 – 2005 ขณะที่ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น กลุ่มประท้วงด้านสังคม – เศรษฐกิจกลับเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในปี 2008 มีคนงานกว่า 400 แห่ง ประมาณ 300,000 – 500,000 ราย ที่มีการกระทำแบบรวมหมู่ เข้ามาร่วมประท้วงด้วยแนวคิดแบบเดียวกัน ต้องการบรรลุเป้าหมายเหมือนกัน เหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดคือการรวมตัวหยุดงานเพื่อประท้วง (strike) ของนักเคลื่อนไหวเยาวชน คนหนุ่มสาวในวันที่ 6 เมษายน⁵⁹

4.2 ขบวนการเยาวชน 6 เมษายน (the April 6 Youth Movement)

พวกเขาถือเป็นกลุ่มที่มีบทบาทหลักในปี 2011 ในการขับเคื่อนเรียกให้มวชนออกมาประท้วงที่จัตุรัสตาสารีรีในเดือนมกราคม จนนำไปสู่การขยายจำนวนมวชนมหาศาลและสามารถโค่นล้มระบอบมุบารัคได้ในที่สุด

ขบวนการเยาวชน 6 เมษายนเริ่มก่อตั้งกลุ่มผ่าน Facebook ในช่วงฤดูร้อน ปี 2008 และพยายามขับเคื่อนให้มีการหยุดงานประท้วงและเปิดอภิปรายในที่สาธารณะเพื่อวิพากษ์วิจารณ์

⁵⁷ Ahmed Fathy and Hamdy Al Hussein, *Egypt's Kefaya Holds "Swear-In"* [Online]. Available from: <http://newsgroups.derkeiler.com/Archive/Soc/soc.culture.egyptian/2005-09/msg00016.html> [2005, September 28]

⁵⁸ Hossam El Hamalawy, *Comrades and Brothers* [Online]. Available from: <http://www.merip.org/mer/mer242/comrades-brothers> [Spring 2007]

⁵⁹ Marina Ottaway and Amr Hamzamy, "Protest Movements and Political Change in the Arab World," January 28 2011, *Policy Outlook*, Carnegie Endowment For International Peace: 1-11

ระบอบอียิปต์ หลังจากราคาอาหารในอียิปต์พุ่งสูงขึ้นอย่างมาก การเคลื่อนไหวของพวกเขาก็เริ่มต้นด้วยการเชื้อชวนให้ผู้คนออกมาร่วมหยุดงานประท้วงผ่านการกระจายข้อมูลจาก Facebook ในเดือนเมษายน ปี 2008 เป็นการหยุดงานประท้วงของแรงงานทอผ้าพร้อมกันเป็นจำนวนมากในวันที่ 6 เมษายน 2008 ณ เมืองอุตสาหกรรมสิ่งทอ เมืองอัล มาฮาลลา อัล กุบรา (al-Mahalla al-Kubra) ที่มีการจ่ายค่าแรงที่ต่ำมาก

จนในที่สุดผู้ก่อตั้งขบวนการเยาวชน 6 เมษายน ทั้ง 2 รายโดนจับกุม อาเหม็ด มาเฮอร์ (Ahmed Maher) และอับเดล ฟัตตาค์ (Abdel Fattah) โดยมาเฮอร์นั้นถูกกล่าวหาและทุบตีทำร้ายร่างกายขณะถูกจับกุม การเคลื่อนไหวเพื่อประท้วงยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2009 ทางขบวนการเยาวชน 6 เมษายน ได้ออกมาต่อต้านการโจมตีทางอากาศของอิสราเอลในฉนวนกาซา และการจับกุมตัวนักข่าวอียิปต์อย่างน้อย 8 รายโดยหน่วยงานด้านความมั่นคง พวกเขาเคลื่อนไหวผ่านกลไกหลักคือเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Twitter, Flickr, blogs และสื่ออื่นๆ เพื่อรายงานข่าวและแจ้งเตือนเครือข่ายพวกเขาเกี่ยวกับกิจกรรมที่ตำรวจกำลังทำ⁶⁰

ในวันที่ 6 เมษายน 2008 นักเคลื่อนไหวนัดแนะตามแผนการที่จะหยุดงานประท้วง (strike) กับผู้ต้องการมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวนี้ พวกเขานัดกันสวมชุดดำและอยู่บ้านในวันที่ต้องการหยุดงานประท้วง โดยบล็อกเกอร์และนักข่าวพลเมือง (citizen journalists) ต่างหันมาใช้ Facebook, Twitter, Flickr, Blogs เพื่อเป็นเครื่องมือหลักในการรายงานสถานการณ์หยุดงานประท้วง และกระจายข้อมูลให้เครือข่ายได้รับรู้เกี่ยวกับกรเคลื่อนไหวของตำรวจ⁶¹ The New York Times ระบุถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม Facebook ในอียิปต์ว่าเป็นขบวนการที่มีพลวัต ในเดือนมกราคม ปี 2009 สมาชิกกว่า 70,000 รายล้วนเป็นผู้มีการศึกษาและมีความตื่นตัวทางการเมืองมาก่อนหน้าแล้ว พวกเขากังวลต่อเสรีภาพในการพูด การเล่นพรรคเล่นพวกในคณะรัฐบาลและภาวะเศรษฐกิจที่ขบเซาของประเทศ การเปิดพื้นที่ของพวกเขาใน Facebook กระตุ้นให้เกิดการถกเถียงตลอดเวลา⁶²

⁶⁰ M. Cherif Bassiouni, **Egypt Update No.13: Legislative and Presidential Election**, March 2012, p. 77

⁶¹ Courtney C. Radsch, Core to Commonplace: The evolution of Egypt's blogsphere [Online]. Availble from: <http://www.arabmediasociety.com/?article=692> [2008, September]

⁶² Samantha M. Shapiro, Revolution, Facebook-Style [Online]. Availble from: http://www.nytimes.com/2009/01/25/magazine/25bloggers-t.html?pagewanted=all&_r=0 [2009, January 22]

ผู้ก่อตั้งขบวนการเยาวชน 6 เมษายน คืออาเหม็ด มาเฮอร์ (Ahmed Maher) เป็นผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมการประท้วงต่อต้านมูบารัคในปี 2011 ด้วย⁶³ ขณะที่โมฮัมหมัด अबเดล (Mohammed Abdel) ผู้ร่วมก่อตั้งขบวนการเยาวชน 6 เมษายน ก็เคยทำงานร่วมกับขบวนการศึฟายามาตั้งแต่ปี 2005 ที่ออกมาประท้วงให้ปฏิรูปการเมือง รณรงค์ทำประชามติเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญ และเรียกร้องให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดี เป็นต้น และเขายังร่วมออกมาเรียกร้องให้มีการหยุดงานประท้วงในวันที่ 6 เมษายน ปี 2008 และเริ่มทำงานคณะกรรมการสื่อในขบวนการเยาวชน 6 เมษายน

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่ออกมาประท้วงต่อต้านผู้นำนั้นมีความแตกต่างหลากหลายมาก ทั้งในลักษณะของความเป็นองค์กรที่เข้ามาเกี่ยวพัน ทั้งกลุ่มแรงงาน กลุ่มเยาวชน กลุ่มบล็อกเกอร์ กลุ่มพรรคการเมือง และกลุ่มผู้นิยมหลักการอิสลาม อีกทั้งเป็นผู้ที่อยู่ในเขตเลือกตั้งที่แตกต่างกัน มีความต้องการที่หลากหลาย เหมือนกันบ้าง แตกต่างกันบ้าง ซึ่งในบางประเทศก็จะมี การยินยอมพร้อมใจเพื่อผลักดันให้เกิดความร่วมมือด้านสังคมและเศรษฐกิจเลย หากมีความต้องการทางการเมืองที่แตกต่างกัน สาเหตุนี้เองที่ทำให้ผู้นำที่มีลักษณะใช้อำนาจนิยมหรือกึ่งอำนาจนิยมยังคง อยู่ในตำแหน่งได้ แม้ไม่ได้รับความพึงพอใจจากประชาชนภายในประเทศอย่างมากก็ตาม

การเคลื่อนไหวเพื่อประท้วงในอียิปต์นั้นประกอบด้วยกลุ่มหยุดงานประท้วง (strike) ของแรงงาน ประท้วงการลงโทษของเจ้าหน้าที่ ประท้วงการที่รัฐควบคุมสภาพแรงงานและสมาคมอาชีพต่างๆ อียิปต์มีประสบการณ์ที่ต้องเผชิญกับการประท้วงมาแล้วมากกว่า 1,000 ครั้ง นับตั้งแต่ปี 1998 ถึงปี 2004 โดยในปี 2004 นี้มีการประท้วงกว่า 250 ครั้ง เพิ่มสูงขึ้นถึง 200% เทียบจากปี 2003 การประท้วงที่เพิ่มสูงขึ้นในปี 2004 นี้มีนัยสำคัญอันเนื่องมาจากการเร่งกระบวนการทำให้เศรษฐกิจเป็น เสริมมากขึ้นไป โดยไม่ปกป้องหรือให้ความดูแลในภาคของสังคมเลย ทำให้หลังจากเลือกตั้งปี 2005 มีการออกมาประท้วงอย่างต่อเนื่อง หนังสือพิมพ์รายวันอียิปต์ อัล-มาร์ซี อัล-ยูม (al-Marsy al-Youm) รายงานว่า มีการหยุดงานประท้วงถึง 222 ครั้ง และมีการออกมาประท้วงในปี 2006 จากนั้นก็มีการประท้วงหยุดงานอย่างต่อเนื่องในปี 2007 ในปีเดียวกันนี้เองที่การประท้วงขยายตัวจากภาคเอกชนไปยังพนักงานของรัฐ รวมทั้งในภาคอสังหาริมทรัพย์ที่มีการเรียกร้องให้มีการจ่ายค่าแรงอย่างเท่าเทียม

การหยุดงานประท้วงขยายตัวจากเมืองหลวง ณ กรุงไคโร ไปยังเมืองอเล็กซานเดรียและหัวเมืองใหญ่ๆ อีกหลายแห่งเช่น เมืองอัล-มาฮาลลา อัล-คุบรา (al-Mahalla al-Kubra) มีกลุ่มหัวตรงข้ามรัฐบาลเข้าร่วมประท้วง ไม่ว่าจะเป็นพรรคนักสังคมนิยม การามา (Nasserist Karama Party) และ พรรควาซัต (Wasat Party) ทั้งสองพรรคนี้ยังไม่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย ขบวนการศึฟายา (Egyptian Movement for Change) และกลุ่มสมาคมวิชาชีพทางกฎหมาย โดยบทบาทนำของการ

⁶³ David Wolman, Did Egypt Detain a Top Facebook Activist? [Online]. Available from: <http://www.wired.com/2011/02/leading-egyptian-facebook-activist-arrested-friends-say/> [2011]

ประท้วงครั้งนี้คือขบวนการเยาวชน 6 เมษายน (April 6 Youth Movement) กลุ่มบล็อกเกอร์ทางการเมือง กลุ่มนักข่าวอิสระ และกลุ่มอาจารย์จากมหาวิทยาลัย

โดยกลุ่มคนงานจากเมืองอัล มาฮาลลา ออกมาประท้วงราว 25,000 ราย แต่ก็ปะทะกับฝ่ายความมั่นคงและถูกสลายการชุมนุมไปด้วย การประท้วงในอียิปต์ไม่ได้เน้นแค่มิติทางการเมืองเท่านั้น ผู้เข้าร่วมประท้วงในวันที่ 6 เมษายน 2008 ประท้วงหยุดงานเพื่อเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ดีขึ้น พวกเขาเรียกร้องให้ปรับค่าแรงให้สูงขึ้น เรียกร้องให้มีการพัฒนาการให้บริการด้านสาธารณสุขและการศึกษา รวมทั้งการให้บริการของขนส่งมวลชน ตลอดจนให้จัดการคอร์ปชั่นในภาครัฐและให้ตำรวจยุติการทรมานประชาชน และหยุดใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการจับกุมคุมขังประชาชน รวมทั้งเรียกร้องให้มีการสร้างระบบพิจารณาคดีที่ยุติธรรมด้วย

ขณะที่การประท้วงด้านสังคม-เศรษฐกิจเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลดำเนินนโยบายตอบสนองกลุ่มผู้ประท้วง ด้วยการเพิ่มเงินเดือนให้พนักงานของรัฐและเพิ่มค่าแรงให้แรงงานในภาคเอกชนหลายครั้งหลายครา แต่ราคาอาหารกลับถูกควบคุมอย่างเข้มงวด ในอียิปต์ มีการประท้วงหยุดงานบ่อยครั้ง เพราะต้องการแสดงให้เห็นถึงภาวะคับข้องใจที่ต้องเผชิญจากสภาวะทางเศรษฐกิจ ขบวนการคีฟายาก็ร่วมสนับสนุนการประท้วงในปี 2005 และปี 2010

การเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวของหนุ่มสาว เยาวชนชาวอาหรับ เป็นปรากฏการณ์สำคัญ โดยใช้การเคลื่อนไหวเข้ามาต่อรอง การเคลื่อนไหวของพวกเขามีลักษณะต้นตัว เป็นเครือข่ายเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการนำพาความเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคม ขบวนการเยาวชน 6 เมษายน (the April 6 Youth Movement) ในอียิปต์ เป็นตัวอย่างที่ดีในการเคลื่อนไหวที่ประสบผลสำเร็จ ในการรวมมวลชนหยุดงานประท้วงในปี 2008 แต่ไม่เคยประสบผลสำเร็จซ้ำ จนกระทั่งพวกเขารวมตัวกันใหม่ในการเลือกตั้งปี 2010 พวกเขามีสมาชิกออนไลน์อยู่ 100,000 ราย ทำให้เกิดการรวมตัวของคนจำนวนมากอย่างไม่คาดหมายมาก่อน แต่เมื่อมีการเชื้อเชิญให้เกิดการรวมตัวกันขึ้นเพื่อประท้วงอีกซ้ำๆ หลายครั้งจนกลายเป็นเรื่องปกติ จำนวนคนเข้ามาเข้าร่วมประท้วงก็ค่อยๆ ลดน้อยลง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในกลุ่มมีการแสดงความรับผิดชอบร่วมกันไม่มากนัก ไม่มีการให้คำมั่นสัญญากันหนักแน่นนัก เป็นการรวมตัวกันหลวมๆ การรวมตัวที่หลากหลายของแต่ละปัจเจกสร้างความโดดเด่นให้กับกลุ่มผู้ประท้วง แต่ขณะเดียวกัน พวกเขาก็พยายามแสวงหาผลประโยชน์ร่วม เพื่อเป็นจุดหมายร่วมในสิ่งที่พวกเขาขาด จนกระทั่งนำมาสู่การพยายามรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน พยายามก่อตั้งเป็นสหภาพ

แรงงานอิสระในอียิปต์ สหภาพผู้เก็บภาษีในปี 2008 และการลุกขึ้นมาประท้วงของกลุ่มแรงงาน ก็มี การเคลื่อนไหวอย่างมีนัยสำคัญ⁶⁴

4.3 สื่อใหม่: กลไกสำคัญในการระดมกำลังเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

อินเทอร์เน็ตเริ่มเข้าสู่อียิปต์ตั้งแต่ปี 1993 ก่อนประเทศอื่นใดในโลกอาหรับ ซึ่งเป็นช่วงที่ เทคโนโลยีเซทเทิลไลท์กำลังรุ่งเรืองในภูมิภาคนี้ โดยในช่วงกลางทศวรรษ 1990 เป็นยุคที่ชาวอียิปต์ ได้ค้นพบว่า ข้อมูลข่าวสารนั้นอยู่แค่เพียงปลายนิ้ว อินเทอร์เน็ตเป็นตัวแทนประชาธิปไตยใหม่ใน ภูมิภาค อินเทอร์เน็ตกระจายอำนาจของข้อมูลข่าวสารให้เผยแพร่ออกไป เป็นพื้นที่สาธารณะระดับ ใหม่ในอียิปต์ ทำให้สามารถเข้าถึงเว็บไซต์ของสำนักข่าวต่างประเทศได้ ทั้ง CNN, BBC, Reuters และ อื่นๆ อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีดังกล่าวทำให้ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต กลายเป็นผู้จัดเตรียมข้อมูลแหล่ง ใหม่ของเขาหรือเธอผ่านโลกออนไลน์ เช่น Blogs เป็นต้น

การปฏิวัติเมื่อ 25 มกราคม ในอียิปต์อาจกล่าวได้ว่านั่นไม่ใช่จุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหว ขณะเดียวกันก็ไม่ใช่จุดจบเช่นกัน แนวคิดของกลุ่มเคลื่อนไหวทางอินเทอร์เน็ตในอียิปต์เกิดขึ้นตั้งแต่ ยุคแรกที่อินเทอร์เน็ตเริ่มเข้ามาอียิปต์ และเริ่มเข้าสู่เทคโนโลยีเว็บ 2.0 (Web 2.0) กล่าวคือในยุคแรก ของการทำงานเว็บจะเป็น Web 1.0 ลักษณะการทำงานคือการสื่อสารทางเดียว ผู้บริโภค หรือ ผู้ใช้งาน (users) จะเป็นเพียงผู้เสพข้อมูลฝ่ายเดียว ต่อมาพัฒนาการของเทคโนโลยีเว็บเข้าสู่ยุค เว็บ 2.0 (Web 2.0) คือยุคที่การนำเสนอข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต สามารถสื่อสารได้สองทาง ผู้บริโภค หรือผู้ใช้งาน (users) จากเดิมที่เคยสื่อสารทางเดียว (Web 1.0) ปัจจุบันผู้ใช้งานสามารถแปรเปลี่ยน เป็นผู้ผลิตเนื้อหาและนำเสนอข้อมูลข่าวสารได้เอง และยังสามารถมีปฏิสัมพันธ์สองทางได้กลายเป็น สังคมออนไลน์อย่างที่เห็นในปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็ยังสามารถเข้าถึงเว็บไซต์ได้จากอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์ที่หลากหลายทั้ง Notebook, Desktop, Smart Phone, Tablet และ iPad เป็นต้น

ในช่วงปี 2005 นั้น วัฒนธรรมบล็อกออนไลน์ จะให้ความสนใจหรือมุ่งเป้าไปที่ประเด็น ทางการเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่ บล็อกเกอร์จำนวนหนึ่งในอียิปต์กลายเป็นเยาวชนที่โดดเด่น มีชื่อเสียง อย่างมากในโลกออนไลน์ เพราะหัวข้อที่ผู้เขียนบล็อก หรือบล็อกเกอร์ (Blogger) นั้น หยิบยกหรือ นำเสนอ ต้องใช้ความกล้าอย่างมากที่จะเขียนและวิพากษ์วิจารณ์ บล็อกเกอร์ด้านการเมืองในอียิปต์ ส่วนใหญ่จะใช้ชื่อจริง นามสกุลจริง ไม่ใช่นามแฝงในการเผยแพร่ข้อมูล ส่วนหนึ่งเพื่อสร้างความ น่าเชื่อถือต่อบล็อกเกอร์ด้วย แม้ว่ารัฐบาลจะไม่เคยสกัดกั้นการเข้าถึงบล็อกหรือเซ็นเซอร์ข้อมูลบน

⁶⁴ Marina Ottaway and Amr Hamzamy, "Protest Movements and Political Change in the Arab World," 1-11

บล็อกนั้น แต่บล็อกเกอร์บางรายที่โดนจับกุมตัว หรืออย่างน้อยถูกสอบสวนจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงของรัฐ ก็สะท้อนให้เห็นว่า ข้อมูลของพวกเขาสร้างผลกระทบต่อรัฐบาล

ขบวนการศึพายาก็ร่วมประท้วงผ่านอินเทอร์เน็ตเช่นกัน พวกเขาเผยแพร่ข้อมูลผ่านทาง blogs และ YouTube ซึ่งทำให้ชาวอียิปต์จำนวนมากเริ่มได้ยิววลีที่ว่า “เอาฮุสนี มุบารัคลงจากอำนาจ” เป็นครั้งแรก บล็อกเกอร์หลายรายก็เผยแพร่คลิปวิดีโอผ่าน YouTube ซึ่งอับเดล ฟัตตาห์ (Abdel Fattah), ฮาซซาน (Hassan), อับบาส (Abbas), มาเลค (Malek) และมุस्ताฟา (Mostafa) เป็นบล็อกเกอร์ที่มีชื่อเสียงอย่างมาก และมีผู้ติดตามเป็นจำนวนมาก พวกเขา มักจะเผยแพร่คลิปวิดีโอ นักร้องๆ ขึ้นผ่านการอัปโหลดลง YouTube ส่วนใหญ่เป็นภาพการทารุณกรรมที่โหดร้ายของตำรวจ การโง่เลาะก่อกอง การคุกคามทางเพศขณะประท้วง และคลิปที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน พลเมือง และสิทธิทางการเมืองอีกเป็นจำนวนมาก

นี่ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมออนไลน์ส่วนหนึ่งที่อียิปต์เป็นกัน และการที่คายิด ซาอิดจะเผยแพร่คลิปที่เขาพบเห็นกำลังทำการคอร์ปชันอยู่นั้นจึงเป็นเรื่องปกติ เมื่อครอบครัวของซาอิดนำรูปของเขามาเผยแพร่หลังจากเขาเสียชีวิต ทำให้ผู้คนรู้สึกสลดใจ หดหู่กับภาพที่ได้พบเห็น การเผยแพร่ภาพของคายิด ซาอิด ปลุกความโกรธแค้น เกือบชั่งแก้อับบาสจำนวนมาก ใน Facebook “พวกเราคือคายิด ซาอิด” (We are all Khaled Said) มีการชกถามจำนวนมากถึงการนัดหมายเพื่อเข้าร่วมประท้วง มีการนัดแนะสถานที่ และวันเวลาที่เริ่มเคลื่อนมวลชนเพื่อประท้วงในวันที่ 25 มกราคม ซึ่งเป็นวันตำรวจของอียิปต์

ในการนัดแนะผ่าน Facebook นั้น มีการจัดการอย่างเป็นระบบ พวกเขานัดหมายว่าจะประท้วงที่ใด จะใส่ชุดใดในการร่วมประท้วง และควรนำสิ่งของใดเข้าร่วมประท้วง มีวิธีการติดต่อสื่อสารแบบฉุกเฉินกับทุกเขตปกครองที่เข้าร่วมประท้วงอย่างไร พวกเขาเชื่อว่าคนกว่าล้านรายในการเข้าร่วมประท้วงผ่าน Facebook มีคนตอบรับในการเข้าร่วมนับแสนราย

การรายงานข่าวนั้น มีสถานีโทรทัศน์น้อยรายมากในภาคเอกชนที่นำเสนอข่าวสารข้อมูลในช่วงประท้วงเพื่อการปฏิวัตินั้น สำนักข่าวที่ได้รับความนิยมและพยายามจะเข้าไปทำข่าวในสถานที่ที่จัดการประท้วงคือสำนักข่าวอัล จาซีรา (Al Jazeera) สำนักข่าวอัล อราบิยา (Al Arabiya) และ CNN อย่างไรก็ตาม สำนักข่าวอัล จาซีราถูกรัฐบาลสั่งปิดในช่วง 18 วันที่มีการประท้วงเพื่อทำการปฏิวัติ ทำให้บทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารตกเป็นของสื่อออนไลน์ ขณะเดียวกันรัฐบาลได้พยายามจะเซ็นเซอร์และสกัดกั้นการเข้าถึง Twitter ในวันที่ 25 มกราคม เมื่อการให้บริการเพื่อเข้าถึง Twitter ถูกบกพรอน ผู้คนจึงหันมาเคลื่อนไหวผ่าน Facebook กันมากขึ้น โดยใช้งานผ่าน proxy servers และ software ที่ผู้ใช้งานสามารถดาวน์โหลดใช้งานได้ เพื่อหลีกเลี่ยงระบบเซ็นเซอร์ของรัฐ (proxy servers คือเครื่องแม่ข่ายที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างผู้ใช้งานในระดับเครื่องลูกข่ายกับอินเทอร์เน็ต เพื่อสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัย โดย proxy servers นี้ สามารถทำงานร่วมกัน

หรือเป็นส่วนหนึ่งของ gateway server เพื่อแยกระบบเครือข่ายของบริษัทให้แยกออกจากเครือข่ายในอินเทอร์เน็ตและ firewall server เพื่อป้องกันการบุกรุกจากภายนอก)⁶⁵

จากนั้นไม่นาน Facebook ก็ถูกสกัดกั้นการเข้าถึงเพื่อใช้งาน แต่กลุ่มผู้ประท้วงจำนวนมากก็สามารถดาวน์โหลดการเข้าถึงเว็บไซต์ผ่าน proxy servers ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้การใช้งานผ่าน Facebook ยังสามารถดำเนินต่อไป จากนั้นในวันที่ 28 มกราคม รัฐบาลตระหนักว่าการสกัดกั้นการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตต้องตัดการเข้าถึงทุกช่องทาง รวมทั้งสัญญาณโทรศัพท์มือถือและบริการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต สรุปรวมการสกัดกั้นการเข้าถึงสัญญาณโทรศัพท์เป็นเวลา 1 วัน 12 ชั่วโมง และตัดสัญญาณอินเทอร์เน็ตเป็นเวลา 5 วัน⁶⁶

การประท้วงที่เกิดขึ้นทั้งในตูนิเซียและอียิปต์ต่างถูกเรียกขานว่าเป็น “การปฏิวัติทวิตเตอร์” (Twitter revolutions) และ “การปฏิวัติเฟสบุ๊ค” (Facebook Revolution) เนื่องจากการแพร่สะพัดของข้อมูลข่าวสารทั้งจาก Facebook และ Twitter โดยผู้ประท้วง นักเคลื่อนไหว และกลุ่มผู้สนับสนุนการประท้วง โดยผู้ที่ผลิตเนื้อหาผ่านทางอินเทอร์เน็ต ไม่ว่าจะด้วยข้อความ รูปภาพ คลิปวิดีโอ หรือคลิปเสียง พวกเขาต่างนำข้อมูลเหล่านี้มาเผยแพร่บนโลกออนไลน์ พวกเขาไม่ได้รับเงินจากสิ่งที่พวกเขาทำ แต่พวกเขามีความสุขกับสิ่งที่พวกเขาได้ทำและหลงใหลกับสิ่งนั้นๆ ผู้ที่สร้างเนื้อหาและนำมาเผยแพร่บนโลกออนไลน์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการประท้วงในตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือในช่วงที่ผ่านมา พวกเขาผลิตเนื้อหาผ่านทางโทรศัพท์มือถือ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวในการประท้วงนั้น พวกเขารายงานสถานการณ์สดถึงสิ่งที่เกิดขึ้น สิ่งที่พวกเขากำลังเผชิญ พวกเขาเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นผ่านทางโทรศัพท์มือถือ Facebook และ Twitter รวมทั้ง Weblogs ด้วย

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เช่น โทรศัพท์มือถือมีบทบาทหลักต่อประเด็นเรื่องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะในตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนือ สาเหตุที่นำไปสู่การประท้วง เกิดจากสภาวะทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ถูกกละเลย ไม่ได้ได้รับการเอาใจใส่ ความชอบธรรมของรัฐอยู่ในจุดที่ถดถอย และภาวะราคาอาหารที่พุ่งสูงอย่างต่อเนื่อง

ข่าวการฆาตกรรมของบูอาซีซี (Bouazizi) เป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่ปลุกให้ผู้คนลุกขึ้นประท้วงในตูนิเซียและตะวันออกกลางกับแอฟริกาเหนือ อย่างไรก็ตาม สื่อในระดับโลก รวมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ก็หยิบยกเรื่องนี้มานำเสนอ มาเผยแพร่เข้ามา ขณะที่มีสื่อมวลชนภายในตะวันออกกลางและ

⁶⁵ รุ่งธรรม บัวแดง, “Proxy Server,” กรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกลาโหม, เผยแพร่ใน <http://www.dst.d.mil.th/board/index.php?topic=714.0> [25 เมษายน 2013]

⁶⁶ Rasha Abdulla, *Egypt's Media in the Midst of Revolution*, Carnegie Endowment for International Peace, 2014, p. 6-13

แอฟริกาเหนือเอง ก็เสี่ยงที่จะรายงานสถานการณ์ดังกล่าว YouTube ถูกสกัดกั้นการเข้าถึงในตูนิเซีย แต่ Facebook ยังไม่ถูกสกัดกั้นการเข้าถึง ข้อมูลของบูอาซีซีจึงถูกแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว แม้ว่า Twitter จะถูกนำมาใช้งานน้อยมากในตูนิเซีย แต่กลับกลายเป็นเครื่องมือหลักในการแพร่กระจายข้อมูลเพื่อการประท้วงต่อต้าน

ขณะที่ในอียิปต์ Facebook และ Twitter ถูกนำมาใช้เป็นสื่อกลางในการริเริ่มให้เกิดการประท้วงเมื่อ 25 มกราคม 2011 โดยกลุ่ม Facebook ที่ใช้ชื่อ “พวกเราคือคายิด ซาอิด” (We are all Khaled Said) และขบวนการเยาวชน 6 เมษายน (the 6 April Youth Movement) นัดรวมตัวกันประท้วงในวันที่ 25 เมษายน 2011 แผนการและข้อความในการประท้วงถูกแพร่กระจายผ่านปากต่อปาก ผ่านใบปลิว และผ่านอิเล็กทรอนิกส์เมลล์ (email) ในรูปแบบ PDF File เพื่ออธิบายถึงแผนการในการประท้วง

“อินเทอร์เน็ตไม่ใช่แค่เพียงกองกำลังที่เปิดกว้างและโปร่งใส แต่ยังเป็นเครื่องจักรที่เป็นสายลับขนาดใหญ่ที่สุดเท่าที่โลกเคยประสบพบเจอ”

จูเลียน อัสซานจ์ (Julian Assange) แห่งวิกิลีกส์ (Wikileaks)⁶⁷

ปฏิเสธไม่ได้ว่าสื่อใหม่ๆ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในการระดมกำลังของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ภายใต้ปรากฏการณ์ Arab Spring หนุ่มสาวชาวอาหรับต่างหันมาใช้ Facebook, Twitter และ YouTube เพื่อส่งต่อเรื่องราวข่าวสารในการประท้วงของมวลชนแพร่สะพัดไปทั่วโลก ซึ่งสัญลักษณ์สำคัญในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันคือสื่อใหม่และการใช้โทรศัพท์มือถือซึ่งเป็นช่องทางที่คุ้นเคยสำหรับการสื่อสาร ผู้คนก็เลือกที่จะใช้ข้อมูลผ่านช่องทางนั้น เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคม

อย่างไรก็ตาม Asiem El Difraoui พยายามอธิบายคำว่าวัยหนุ่มสาว (Youth) ที่ออกมาปฏิวัติเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น มิใช่เป็นช่วงวัยรุ่นอย่างที่เข้าใจกัน แต่เป็นคนช่วงวัย 25 – 40 ปีขึ้นไปซึ่งส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาผู้ปกครองที่บ้านอยู่ และต่างฝ่ายต่างก็แบ่งปันประสบการณ์ร่วมกันในเรื่องปัญหาของการว่างงานและความยากจนทั้งหลายที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ โดยกลุ่มเคลื่อนไหวที่รู้จักกันดีในโลกอาหรับก็คือขบวนการเยาวชน 6 เมษายน (“the April 6 Youth Movement”) ที่ตั้งกลุ่มใน Facebook เพื่อริเริ่มที่จะระดมกำลังและเคลื่อนไหวเพื่อประท้วง โดยที่มาของกลุ่ม

⁶⁷ Alex Comminos, **Twitter revolutions and cyber crackdowns**, Association for Progressive Communications, June 2011, p.4-11

เหล่านี้เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2008 และส่วนใหญ่พวกเขาได้รับการศึกษา อีกทั้งเป็นนักกิจกรรมที่เป็นชนชั้นกลาง

แต่ก็ยังมีอดีตสมาชิกของการเคลื่อนไหวประชาธิปไตยที่มีชื่อว่า Kefaya (ในภาษาอาหรับแปลว่า “พอ”) ซึ่งขบวนการคีฟายา (Kefaya movement) นี้ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 2005 และเรียกร้องให้มูบารัค ลาออกจากตำแหน่งมาตลอด นอกจากนี้ Facebook We are All Khaled Said ก็สะท้อนได้ดีถึงการขับเคลื่อนเพื่อประท้วงครั้งนี้ เพราะผู้คนไม่พอใจการกระทำจากเจ้าหน้าที่รัฐที่มีลักษณะรังแกประชาชนผ่านการตั้ง status และร่วมแชร์ความคิดเห็นผ่าน Facebook Page ดังกล่าว⁶⁸

“ถ้าคุณอยากให้สังคมมีอิสระ เสรี คุณก็มอบอินเทอร์เน็ตให้พวกเขาใช้สิ” ไม่ผิดจากที่ Wael Ghonim ผู้บริหารฝ่ายการตลาดของ Google ชาวอียิปต์ได้กล่าวไว้ การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในโลกอาหรับนั้น ในหลายประเทศและโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอียิปต์นั้น ได้ใช้เครื่องมือสำคัญคือ อินเทอร์เน็ตเป็นตัวกลางในการสื่อสารและขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวของพวกเขาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักเคลื่อนไหวอีกคนหนึ่งในกรุงไคโรสะท้อนภาพการออกมาเคลื่อนไหวผ่านนวัตกรรมออนไลน์ได้อย่างชัดเจนว่า

“เราใช้ Facebook เพื่อกำหนดช่วงเวลาที่เราจะประท้วง ใช้ Twitter เพื่อประสานความร่วมมือระหว่างกัน และใช้ YouTube เพื่อบอกโลกว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมันเป็นอย่างไรร”

การก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้นข้ามพรมแดนตะวันออกกลางและแอฟริกาเหนืออย่างรวดเร็วในช่วงต้นปี 2011 นั้น นำไปสู่การเลือกตั้งครั้งแรกหลังพยายามขับไล่ประธานาธิบดี Ben Ali แห่งตูนิเซียมากกว่า 10 เดือน และการเลือกตั้งอย่างเสรีครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของอียิปต์หลังขับไล่ประธานาธิบดีฮุสเซน มูบารัคได้สำเร็จในระยะเวลาเพียง 18 วัน อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ Arab Spring สะท้อนภาพชัดเจนถึงนวัตกรรมแห่งการสื่อสารผ่านข้อความ ภาพ เสียง ทั้งจาก Facebook, Twitter, online blogs และวิดีโอต่างๆ ใน YouTube ถือเป็นกระดุมมัทราพยากรในรูปแบบใหม่ที่ได้ผลเพราะสามารถขับเคลื่อนผู้คน ข้อความ ภาพถ่ายความเคลื่อนไหว และความรู้สึกร่วมของผู้คนที่หลั่งไหลออกมารวมกันเรียกร้องขับไล่รัฐบาลอำนาจนิยมให้ลงจากตำแหน่ง

⁶⁸ Asiem El Difraoui, “No ‘Facebook Revolution’ – But an Egyptian Youth We Know Little About”, *Protest, Revolt and Regime Change in the Arab World: Actors, Challenges, Implications and Policy Options*, SWP Research Paper, Stiftung Wissenschaft und Politik, February 2012

การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านโซเชียลมีเดีย ในโลกอาหรับนั้น ได้มีการเก็บสถิติและพบว่า 94% ชาวตูนิเซียรับข้อมูลข่าวสารทางนี้

88% ชาวอียิปต์นั้นติดตามข้อมูลข่าวสารผ่าน Facebook มากกว่าที่จะติดตามจากหนังสือพิมพ์เสียอีก และ Twitter, Facebook, YouTube และ online blogs ก็ถูกนำมาใช้เพื่อสื่อสารจากแหล่งข้อมูลวงในว่าการปฏิบัติดำเนินไปอย่างไรบ้างให้ชาวโลกได้รับรู้

ข้อมูลจาก Arab Social Media Report ระบุไว้ในเดือนเมษายน 2011 ว่า ในโลกอาหรับนั้นมีการใช้งาน social media อยู่ 27.7 ล้านราย ถ้าเพียงแค่อียิปต์มีผู้ใช้งาน Facebook สูงถึง 6.5 ล้านราย ซึ่งเป็นจำนวนที่มากที่สุดหากเทียบกับประเทศอื่นๆ ในโลกอาหรับ และในช่วงระหว่างวันที่ 5 มกราคม ถึง 5 เมษายน ชาวอียิปต์เข้ามาร่วมใช้งานจาก Facebook สูงถึง 2 ล้านราย ถือว่าเป็นจำนวนผู้ใช้งานที่สูงมากที่สุดในโลกอาหรับเช่นกัน โดยจำนวนผู้ใช้ Facebook หากเทียบเป็นอายุแล้วจะอยู่ในช่วงวัย 18-24 ปี ในสัดส่วนร้อยละ 41

นอกจากนี้ Madeline Storck ได้จำกัดคำนิยามของ Social Media โดยได้ยกคำนิยามมาจาก Manuel Castells ไว้ว่า “social media” เป็นเครื่องมือออนไลน์ที่มีคุณประโยชน์ ใช้เพื่อการติดต่อสื่อสาร เผยแพร่ข้อมูล ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างความร่วมมือกันบนโลกออนไลน์ได้” ซึ่งถือเป็นปฏิสัมพันธ์ของผู้ใช้งานและผู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ที่ถือเป็นการสื่อสารทั้ง 2 ทาง⁶⁹

Facebook

เกิดขึ้นในปี 2004 เป็นเครือข่ายทางสังคมที่ผลิตโดยนักศึกษามหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด โดย Facebook เป็นเครื่องมือที่สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้งานด้วยกันในโลกออนไลน์ เพื่อรับรู้ข้อมูลระหว่างกันผ่านสถานะ (status) การพิมพ์ข้อมูล (post) เพื่อสื่อถึงกันบนพื้นที่ของแต่ละฝ่าย (walls) และสามารถส่งข้อความส่วนตัวไปหากันได้ด้วย ในปัจจุบันยังสามารถใช้โทรหากันได้ ถ้าทั้ง 2 ฝ่ายใช้งานออนไลน์ไปพร้อมกัน นอกจากนี้ผู้ใช้งานยังสามารถสร้างกลุ่มที่มีความสนใจในเรื่องราวที่แต่ละฝ่ายต่างชอบเหมือนกัน และมีส่วนร่วมโดยการเข้าไปกด Like เพื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารจาก Page หรือ Group นั้นๆได้

⁶⁹ Madeline Storck, *The Role of Social Media in Political Mobilization: a case study of the January 2011 Egyptian Uprising*, Dissertation, Master Degree, International Relation, University of St. Andrews, Scotland, December 2011, p. 2-51

Twitter

เกิดขึ้นในปี 2006 สร้างขึ้นเพื่อใช้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร (tweet) ให้เครือข่ายได้สามารถเชื่อมโยงถึงกันตามเวลาจริงที่เกิดขึ้นได้ (real time) แต่ Twitter จะจำกัดจำนวนตัวอักษรให้สามารถเผยแพร่ข้อความ (tweet) ได้เพียงครั้งละ 140 ตัวอักษรเท่านั้น ผู้ใช้งานสามารถติดตาม (follow) แหล่งข่าวหรือผู้ใช้งาน Twitter ท่านอื่นๆได้ ผ่านโลกออนไลน์

ขณะเดียวกัน Twitter ก็สามารถใส่ # หรือ hashtags หน้าข้อความที่ต้องการทำให้สามารถรวมกลุ่มข้อความนั้นเป็นเรื่องที่ถูกจัดไว้ในหมวดเดียวกัน เพื่อสะดวกต่อการค้นหาให้ง่ายขึ้นได้ เช่น #revolution ก็จะเชื่อมโยงกลุ่มข้อความที่ผู้ใช้งานใช้เหมือนๆ กันมารวมไว้ในหมวดเดียวกันได้

มีการเก็บสถิติจากผู้ใช้งาน Twitter ในอียิปต์ช่วงเวลา 1 มกราคม – 30 มีนาคม 2011 ว่าผู้ใช้งาน 1.3 แสนรายและ tweet หรือเผยแพร่ข้อมูลโดยเฉลี่ย 24,000 ข้อความต่อวัน จากสถิติระบุว่าในช่วง 18 วันที่มีการประท้วงเพื่อโค่นล้มรัฐบาลนั้น ผู้ใช้งานในกรุงไคโรสร้างข้อความถึง 60,000 คำ รวม 1,500 ข้อความ (tweets)

YouTube

เป็นเว็บไซต์เพื่อใช้เผยแพร่วิดีโอส่วนตัว ยอด YouTube ต่อวันในช่วงปี 2011 จากสถิติพบว่า มีวิดีโอที่เผยแพร่บน YouTube และมีจำนวนมากถึง 3 พันล้านคลิปที่ได้รับการเฝ้าดูจากผู้คน

Weblogs

เป็นเครื่องมือบนโลกออนไลน์ที่ใช้บรรยาย พิมพ์ข้อมูล โดยการใช้เครื่องมือในการจัดการข้อมูลแบบง่ายๆ ต่อการใช้งาน เพื่อเผยแพร่ข้อมูลที่ต้องการสื่อให้ผู้คนรับรู้ มีการสำรวจพบว่า มี blogs ที่ใช้งานในโลกอาหรับปี 2009 ถึง 35,000 บล็อก และขยายตัวเป็น 40,000 บล็อกในปี 2010 และเพิ่มขึ้นอย่างเข้มข้นในปี 2011 ที่เกิดเหตุไม่สงบ ก่อการประท้วงนั้น เพิ่มสูงถึง 600,000 บล็อก

มีงานวิจัย⁷⁰ที่พูดถึงการเคลื่อนไหวของ Social Media ในอียิปต์โดยสำรวจจาก UN Agency for Information and Communication Technologies เขาประเมินผู้ใช้งาน (user) ทางอินเทอร์เน็ตของอียิปต์นั้นมีสูงถึงร้อยละ 20 จากอัตราประชากรทั้งหมด ซึ่งจำนวนผู้ใช้งานนั้นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากที่มีเพียง 450,000 รายเท่านั้นในเดือนธันวาคม ปี 2000 โดยผู้ใช้งานจำนวนมากเข้าถึงอินเทอร์เน็ตผ่านการใช้งานจากที่บ้าน แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่ใช้งานผ่านอินเทอร์เน็ตคาเฟ่

⁷⁰ Jordan Bailly, *The Impact of Social Media on Social Movements: A Case Study of the 2009 Iranian Green Movement and the 2011 Egyptian Revolution*, Research, Washington State University, Spring 2012, p. 10-27

และส่วนมากใช้อินเทอร์เน็ตผ่านโทรศัพท์มือถือซึ่งมีจำนวนสูงมากถึงร้อยละ 80 หรือประมาณ 65.488 ล้านรายในเดือนมกราคม ปี 2011

ขณะเดียวกันก็มีการใช้ online blogs สูงถึง 1.6 แสนรายในช่วงกลางปี 2008 และ bloggers หรือผู้เขียนบล็อกจำนวนมากที่เขียนเกี่ยวกับการปฏิรูปทางการเมือง ซึ่งรวมถึงประเด็นการแสดงความคิดเห็นในมิติสิทธิมนุษยชนที่มักจะโดนฝ่ายรัฐบาลละเมิดบ่อยครั้ง ความน่าสนใจยิ่งกว่านั้นก็คือภราดรภาพมุสลิมก็เป็นสมาชิก online blogs มากถึงร้อยละ 78 และโดยมากมักจะใช้ชื่อนามสกุลจริงในการเผยแพร่ข้อมูล มากกว่าจะใช้นามแฝง หรือรูปอวตาร (คือรูปที่ไม่มีตัวตนอยู่จริง) งานวิจัยดังกล่าวระบุว่า ชาวอียิปต์ที่เป็นบล็อกเกอร์ส่วนใหญ่เกี่ยวพันกับการเมืองเชิงรุก และผู้ทำวิจัยก็ประเมินว่าบล็อกที่เป็นภาษาอาหรับนั้น หากประเมินโดยเปรียบเทียบแล้ว อียิปต์คือหนึ่งในไม่กี่ประเทศที่มีบล็อกออนไลน์ด้านการเมืองขนาดใหญ่พอๆ กับบล็อกออนไลน์ด้านสิ่งแวดล้อมของสหรัฐอเมริกา

อย่างไรก็ตาม มีการประเมินว่าผู้ใช้งาน Facebook ในอียิปต์ช่วงเดือนพฤษภาคม 2011 นั้น มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 5.5 จะเห็นว่ามีจำนวนที่ต่ำมาก แต่ก็ถือว่ามีจำนวนที่สูงหากเทียบจากสัดส่วนประชากรที่มีมากถึง 82 ล้านราย ดังนั้นผู้ใช้งาน Facebook ที่มีร้อยละ 5.5 นั้นก็มีจำนวนผู้ใช้งานสูงราว 4.5 ล้านราย ยิ่งไปกว่านั้นมีการระบุว่า มีการใช้งานเพื่อประท้วงในช่วงต้นปี 2011 ซึ่งมีผู้ใช้งานผ่าน Facebook เพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 12 ในเดือนมกราคม – เมษายน 2010 ขณะที่เดือนมกราคม – เมษายน 2011 สัดส่วนผู้ใช้งานเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 29

ขณะที่ Arab Social Media รายงานว่า ผู้ใช้งาน Twitter ในเดือนมีนาคม 2011 นั้นมียอดสูงร้อยละ 15-20 โดยข้อมูลจากสถิติระบุว่าช่วงระหว่างวันที่ 1 มกราคม – 28 กุมภาพันธ์ 2011 นั้นมีการเผยแพร่ข้อความ (tweet) ถึง 13,500 ข้อความต่อวัน และเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 26,000 ข้อความต่อวัน หรืออย่างต่ำสุดก็คือ 8,000 ข้อความต่อวัน ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่อียิปต์ถูกปิดกั้นจากทางรัฐบาลไม่สามารถใช้งานผ่านอินเทอร์เน็ตได้ระหว่างวันที่ 28 มกราคม – 2 กุมภาพันธ์ และเมื่อชาวอียิปต์สามารถกลับมาใช้งานอินเทอร์เน็ตได้ตามปกติ ยอดข้อความต่อวันที่มีการทวีต เพิ่มสูงขึ้นถึง 34,000 ข้อความในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ นอกจากนี้กระแสการติด # หรือ hashtags หน้าข้อความนั้น มีการจัดลำดับข้อความใน Twitter และสะท้อนให้เห็นว่า ช่วงไตรมาสแรกของปี 2011 นั้น 2 ข้อความที่อ้างถึงอียิปต์ก็คือ

#Egypt มีการอ้างถึง 1.4 ล้านข้อความในช่วงเวลาดังกล่าว

#jan25 มีการอ้างถึง 1.2 ล้านข้อความ

#protest 6.2 แสนข้อความ

อย่างไรก็ตาม รายงานระบุว่า อียิปต์เป็นประเทศในโลกอาหรับที่ใช้ Twitter จำนวนต่ำสุด เนื่องจาก Twitter ไม่ค่อยรองรับภาษาอาหรับ แต่เน้นภาษาอังกฤษเสียมาก และผู้ที่ใช้งาน Twitter

ในอียิปต์นั้น มีการสรุปว่า มีอัตราร้อยละ 51 นั้น เป็น account ที่มาจากกรุงโคโรร้อยละ 51 ขณะที่ account ที่มาจาก เมืองอเล็กซานเดรียมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 8

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการเคลื่อนไหวเพื่อการประท้วง ได้มีการยกตัวอย่างจากการพยายามเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมก็คือ the April 6 Youth Movement เป็นการเคลื่อนไหวของคนหนุ่มสาวที่ออกมาเรียกร้อง แสดงความต้องการที่จะโค่นล้มระบอบ อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิวัตินั้นเริ่มขึ้นในเดือนมกราคม 2011 ที่ประณามรัฐบาลกรณีการทำร้ายร่างกาย Khaled Said ซึ่งตัวอย่างก่อนหน้านั้นในปี 2007 ก็คือมีการจับกุมบล็อกเกอร์ชาวอียิปต์มีโทษจำคุกถึง 4 ปีข้อหาหมิ่นพสกนิกรที่ศรัทธาต่อศาสนาอิสลามและมีการประณาม ก่นด่าประธานาธิบดีในบล็อกของเขา จากนั้นก็มีการจับกุมกลุ่มบรรณาธิการจากบล็อก Matabbat ด้วยข้อหาหมิ่นประมาทสถาบันของรัฐ ทำให้ความมั่นคงของรัฐสั่นคลอน และการวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ ตลอดจนประท้วงผ่านอินเทอร์เน็ตในปี 2008

จากนั้น ก็มีการเผยแพร่วิดีโอผ่าน Facebook Page เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2011 และต่อมา ก็อัปโหลดลง YouTube ซึ่งในปี 2011 มียอดวิวโดยรวมประมาณ 1.4 แสนวิว ในวิดีโอดังกล่าว ปรากฏว่าเป็นภาพของมาห์ฟูซ (Mahfouz) ซึ่งเป็นหนึ่งในอดีตผู้นำขบวนการเยาวชน 6 เมษายน (the April 6 Youth Movement) กล่าวว่าเธอและคนอื่นๆ ต้องการจะออกไปประท้วงที่จัตุรัสตาสีร์ (Tahrir Square) ตามด้วยการจุดไฟเผาตัวเอง 4 รายเพื่อประท้วงระบอบมูบารัค อย่างไรก็ตาม มีคนออกไปร่วมประท้วงกับเธอค่อนข้างน้อย แต่ในที่สุดเธอก็พยายามทำทนายให้คนออกมาประท้วงทำทนายชายหนุ่มให้มีใจที่กล้าพอๆ กับเธอซึ่งเป็นผู้หญิง แต่ถึงแม้ Mahfouz จะไม่ใช่ชนวนทั้งหมดที่ทำให้ผู้คนออกมาเคลื่อนไหว แต่ก็ยังเป็นจุดสำคัญที่คนหันมาให้ความสนใจเพื่อออกมาเคลื่อนไหวในวันที่ 25 มกราคม 2011 มากขึ้น

แม้ Arab Spring จะเริ่มต้นจากตูนิเซีย แต่แน่นอนกระแสที่จุดติดและถูกทำให้เป็นสัญลักษณ์ของเหตุการณ์นี้คืออียิปต์ มูลนิธิ Friedrich Ebert Stiftung ได้แบ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดการประท้วงเมื่อช่วงเดือนมกราคม 2011 ไว้ว่า⁷¹

ประการแรก เกิดจากการปกครองที่มีลักษณะการใช้อำนาจนิยมภายใต้ระบอบมูบารัค ทำให้เสรีภาพทางการเมืองทั้งการแสดงออกทางความคิดเห็นของฝ่ายตรงข้ามและการกระทำในด้านต่างๆ หดแคบลง

เราจะเห็นตามหน้าเว็บข่าวต่างๆ ที่แพร่กระจายข้อมูลขณะที่ มูบารัค มีอำนาจอยู่นั้นบ่อยครั้งที่เกิดเหตุทำทนายอำนาจรัฐด้วยการออกมาเคลื่อนไหวเพื่อประท้วง เรียกร้อง ต่อต้านรัฐบาล

⁷¹ “The Arab Spring: Its Impact on the Region and on the Middle East Conference,” Policy Brief, Friedrich Ebert Stiftung, Academic Peace Orchestra Middle East, , Nos.9/10, August 2012: 2-20

บ่อยครั้งที่ทางการหรือรัฐมักจะหาทางตัดโอกาสทุกช่องทางที่ประชาชนต้องการแสดงออกว่าพวกเขาไม่สามารถอดทนต่อการปกครองภายใต้รัฐบาลมุบารัค พวกเขาจับไม่ได้กับการดำเนินนโยบายดังกล่าว ฝ่ายรัฐจะปิดช่องทางการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นทางอินเทอร์เน็ต ปิดกั้นไม่ให้ผู้ประท้วงสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ บริเวณที่ประท้วงก็ถูกตัดสัญญาณ ไม่สามารถโทรศัพท์หากันได้ สถานีข่าวก็ถูกปิดกั้นสัญญาณไม่ให้สามารถถ่ายทอดข่าวการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ประท้วงเผยแพร่ออกไปได้

การดำเนินนโยบายปิดกั้นทุกช่องทางดังกล่าว รังแต่จะยิ่งทำให้ประชาชนยังมีการกระทำแบบรวมหมู่มากขึ้น (collective action) พวกเขายินดี ยินยอมพร้อมใจที่จะอยู่ในสถานที่ประท้วงต่อไป แม้ไม่สามารถติดต่อกับคนทางบ้าน ครอบครัว หรือเผยแพร่ข่าวใดๆ ได้ ยิ่งเป็นการปลุกให้คนที่ต้องการรับรู้ข้อมูลดังกล่าวต้องออกมาร่วมเคลื่อนไหวสนับสนุนเพิ่มเติมเช่นกัน แทนที่รัฐบาลจะหาทางเจรจา โกล่เกลี่ย กลับแก้ปัญหาด้วยการออกคำสั่งซ้ำแล้วซ้ำเล่า ให้คำสั่งสัญญาว่า มุบารัคจะลงจากอำนาจ แต่ก็ยังยึดอยู่ต่อไป ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ เสื่อมศรัทธา ข้ำการเข้าไปทำร้ายร่างกายประชาชน ยิ่งเป็นการคุกคามและทำให้รัฐไม่สามารถควบคุมประชาชนได้อีกต่อไป

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงอย่างสุดขีดในมิติของประชากร นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 จำนวนประชากรของอียิปต์เพิ่มจาก 21 ล้านคน สู่ 83 ล้านคน ผลจากอัตราการเติบโตของประชากรดังกล่าวทำให้จำนวนการว่างงานก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว โดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่นที่เป็นวัยหนุ่มสาว ส่งผลให้มีสุขภาพที่เสื่อมโทรม และการให้บริการหรือการอำนวยความสะดวกในเรื่องการศึกษาที่รัฐจัดหาให้มันไม่สอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคม

แน่นอนว่าประเด็นประชากรที่ขยายตัวเป็นจำนวนมาก ขณะที่รัฐบาลยังใช้จ่ายงบประมาณสนับสนุนประชาชนต่อไป ทำให้อัตราการขยายตัวที่มีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนทางด้านงบประมาณของรัฐที่มีจำนวนจำกัด อีกทั้ง ความไม่เท่าเทียมทางสังคมที่ขยายวงกว้าง คนตกงาน ว่างงานเป็นจำนวนมาก ไม่เคยได้รับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คนที่มีฐานะยากจนก็จนต่อไป คนที่มีสภาพย่ำแย่อยู่แล้วก็ยิ่งทรุดหนักกว่าเดิม จึงไม่น่าแปลกใจที่สุดท้ายแล้วจะมีการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อต่อต้านรัฐบาลเกิดขึ้นได้

ประการที่สาม ความจริงที่ว่า หลังปฏิรูปเศรษฐกิจให้เป็นเสรีนิยมแบบใหม่ (neoliberal) แล้ว ทำให้รัฐไม่สามารถรับประกันคุณภาพมาตรฐานในการดำรงชีวิตอยู่ของประชาชนได้ เหล่านี้เป็นประเด็นคำถามมากมายในสังคมถึงความชอบธรรมของรัฐบาล

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อประชาชนออกมาเรียกร้องต่อรัฐบาลบนท้องถนน ก็ถูกการใช้กำลังเข้าปราบปรามจากฝ่ายรัฐอีก จึงนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของฝ่ายตรงข้าม ทั้งการใช้เครือข่ายจากสังคมออนไลน์เพื่อขับเคลื่อนการประท้วงดังกล่าว เนื่องจากรัฐเข้าควบคุมทุกอย่างทั้งสำนักข่าว ทีวี และเทคโนโลยีต่างๆ ในการเข้าถึงข้อมูล จนในที่สุด

เมื่อตูนิเซียประสบผลสำเร็จจากการประท้วงก็กลายเป็นชนวนสำคัญที่ทำให้อียิปต์ลุกออกมาประท้วงจนสามารถขับไล่ผู้นำได้สำเร็จด้วยเช่นกัน

การล่มสลายของระบอบมูบารัคภายใต้การเคลื่อนไหวของมวลชนจำนวนมาก โดยเฉพาะกำลังหลักที่ขับเคลื่อนคือเยาวชน คนหนุ่มสาวชาวอียิปต์ ที่เข้ามาเกี่ยวพันเป็นตัวแทนของสังคมในการเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ ภายหลังจากโค่นล้มระบอบมูบารัคสำเร็จ ทหารก็เข้ามารักษาการแทนในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ปี 2011 โดยรัฐมนตรีกลาโหม ฮุสเซน ตันตวี (Hussein TanTawi) การเปลี่ยนผ่านทางทางการเมืองดังกล่าว ได้พยายามแต่งตั้งข้าราชการเข้ามาในคณะรัฐบาลเพิ่มขึ้น มีการปรับคณะรัฐมนตรีหลายครั้งหลายครา มีการพยายามแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อนำไปสู่การเลือกตั้งในปี 2012 ได้

อียิปต์ต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ ขนาดเศรษฐกิจโตน้อยกว่าร้อยละ 2 ในช่วงปี 2011-2012 กลุ่มคนหนุ่มสาวต้องมีตลาดแรงงานที่รองรับพวกเขาได้อย่างเพียงพอ กลุ่มธุรกิจของอียิปต์ในปี 2012 ไม่สามารถกลับมาดำเนินภาคการผลิตได้อย่างปกติ เพราะเผชิญกับการหยุดงานประท้วงในช่วงปี 2011 ที่ผ่านมา การคอร์รัปชันในรัฐบาลลดจนค่าครองชีพที่สูงอย่างมากจึงเป็นแรงผลักดันที่นำไปสู่การก่อความไม่สงบ ซึ่งรายได้จากภาคการลงทุนและการท่องเที่ยวก็หดหาย⁷²

4.4 วิเคราะห์ขบวนการคิฟายาและขบวนการเยาวชน 6 เมษายน

ผู้วิจัยวิเคราะห์ขบวนการทั้งสองผ่านทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movements: NSMs) และทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization: RM) โดยเลือกวิเคราะห์ขบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อชาวอียิปต์ (Egyptian Movement for Change) หรือ **ขบวนการคิฟายา (Kefaya Movement)** เป็นอันดับแรก เนื่องจากเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นก่อนขบวนการเยาวชน 6 เมษายน

ขบวนการคิฟายานั้นเมื่อนำทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมมาวิเคราะห์ผ่านชนชั้นในการขับเคลื่อนมวลชนเพื่อออกมาเรียกร้อง ต่อต้าน ประท้วง จะพบว่าขบวนการคิฟายาเป็นกลุ่มที่มีแรงดึงดูดให้หลายกลุ่มหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมหลากหลายชนชั้นด้วยกัน โดยผู้เข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีทั้งจาก

⁷² Stephan Roll, "Egypt: Complex Challenges of Simultaneous Political and Economic Transformation," Protest, Revolt and Regime Change in the Arab World: Actors, Challenges, Implications and Policy Options, SWP Research Paper, Stiftung Wissenschaft und Politik, February 2012, p.34-35

กลุ่มผู้มีอาชีพที่มาจากฐานรากของสังคม อาทิ ช่างประปา ช่างไม้ ผู้รับจ้างซักรีด ซึ่งรวมถึงกลุ่มคนชนชั้นกลางที่มาจากหลากหลายสาขาอาชีพ อาทิ นักข่าว นักวิจัย นักศึกษา นักธุรกิจ นักบัญชี อาจารย์มหาวิทยาลัย แพทย์ ศิลปิน และยักรวมถึงคนในระดับชนชั้นบน อาทิ นักการเมือง นักการธนาคาร เป็นต้น⁷³

จากนั้น เมื่อเราสำรวจการเคลื่อนไหวของขบวนการคีฟายาแล้ว เราจะพบว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่มีการยกระดับจิตสำนึกของกลุ่ม (Consciousness-raising group) ที่มีลักษณะเป็นการปฏิวัติ (Revolution) เป็นความต้องการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างแท้จริง เราจะพบว่าจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น เน้นในมิติการเมืองอย่างมาก พวกเขาต้องการปฏิรูปการเมืองให้ มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย มีเสรีภาพ มีความเท่าเทียม

เราจะเห็นว่าการเคลื่อนไหวของขบวนการคีฟายาแต่ละครั้งจะมีอุดมการณ์ แนวคิดและจุดยืนสนับสนุนที่ชัดเจนทั้งในการส่งเสริมด้านสันติภาพ ความยุติธรรม ความเท่าเทียม เสรีภาพ และแนวคิดที่เป็นประชาธิปไตย นับตั้งแต่ปี 2003 ที่ร่วมก่อตั้งขบวนการต่อต้านสงคราม (anti-war movement) หลังจากสหรัฐอเมริกาบุกโจมตีอิรัก จากนั้นในปี 2004 ที่มีผู้ก่อตั้งขบวนการส่วนหนึ่งก็เคยเป็นผู้ที่ขับเคื้อนให้มีการก่อตั้งขบวนการลุกขึ้นสู้ในปาเลสไตน์ ตลอดจนเมื่อประเทศตนเองประสบภาวะวิกฤตจากระบอบการปกครองที่เน้นการใช้อำนาจนิยมในปี 2005 ภายหลังมีข่าวรัฐบาลต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในตำแหน่งของบุคคลระดับสูง พร้อมกับแนวโน้มที่ว่าประธานาธิบดีฮุสไน มุบารัคจะถ่ายโอนอำนาจไปยังลูกชาย กามัล มุบารัค ตลอดจนการแก้รัฐธรรมนูญในการออกเสียงโหวตที่เปิดโอกาสให้คนเข้าร่วมรัฐบาลเพื่อปกครองประเทศน้อยมาก อาจเรียกได้ว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่กีดกันบุคคลภายนอกพรรคหรือบุคคลที่จะเป็นนักการเมืองหน้าใหม่อย่างมากนั้น ไม่ว่าจะเป็นการต้องได้รับเสียงสนับสนุนจากสภาน สภาล่าง และยังคงต้องได้รับใบอนุญาตให้เป็นพรรคการเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมายมาแล้ว 5 ปี เหล่านี้ล้วนเป็นเงื่อนไขให้คนเข้ามาบริหารประเทศให้ยากยิ่งขึ้น และนั่นก็เป็นที่มาให้ขบวนการคีฟายามีการกระทำแบบรวมหมู่ (collective action) รวมตัวกันขึ้นเพื่อเคลื่อนไหว เพื่อแก้ปัญหาทางการเมืองที่มีผลกระทบต่อสังคมอย่างยิ่ง ทั้งสร้าง ความไม่ยุติธรรม ไม่ยอมเปลี่ยนผ่านอำนาจอย่างโปร่งใสด้วยการเลือกตั้งที่เป็นเสรีประชาธิปไตย

การระดมทรัพยากรของขบวนการคีฟายานั้นเริ่มลงนามตั้งกลุ่มขึ้นด้วยคนหนุ่มสาวราว 300 คน จากนั้นก็เริ่มมีการเคลื่อนไหวผ่านเครื่องมือสื่อใหม่ พวกเขาระดมกำลังคนส่วนหนึ่งมาจากการเผยแพร่คลิปวิดีโอผ่าน YouTube เพื่อให้ผู้คนที่พบเห็นคลิปดังกล่าวได้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว

⁷³ Nadia Oweidat, Cheryl Benard, Dale Stahl, Walid Kildani, Edward O' Connell and Audra K.Grant, **The Kefaya movement: a case study of a grassroots reform initiative**, RAND, National Defense Research Institute, 2008, p.12

นั้นๆ การเคลื่อนไหวของพวกเขาจะมีเหตุมีผลชัดเจนหนักแน่น ทั้งการเรียกร้องให้มีการทำประชามติ ก่อนแก้ไขรัฐธรรมนูญ หลังจากที่ประธานาธิบดีมูบารัคพยายามจะเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญด้วยการใช้อำนาจนิยม สุดท้ายพวกเขาก็เรียกร้องต่อต้าน เคลื่อนไหวได้สำเร็จอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นการถือป้ายเดินขบวนประท้วงให้มูบารัคลงจากอำนาจ โดยต้องแลกกับการถูกทำร้ายร่างกาย ให้อบอข้ำ บาดเจ็บบ้าง แต่เขาก็ยินยอมที่จะสูญเสียเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และสามารถผลักดันให้เกิดการทำประชามติเพื่อทำรัฐธรรมนูญได้สำเร็จ

ขณะเดียวกันสิ่งที่เขาต้องการในเรื่องการปฏิรูปการเมืองและเรียกร้องให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีนั้น แม้ในช่วงที่พวกเขาเคลื่อนไหวต้องประสบปัญหาในการถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐคอยเพ่งเล็งการกระทำของพวกเขาแล้ว และถูกโต้กลับด้วยการใช้กำลังกลับมาบ้าง สังคมและการเมืองของอียิปต์ก็ค่อยๆ พัฒนาเป็นประชาธิปไตยตามหลักการสากลมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อกระแสการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสามารถประสบผลสำเร็จในขั้นต้นได้กลุ่มหนึ่งแล้ว ก็เริ่มมีกลุ่มก้อน มีขบวนการอื่นเกิดขึ้นตามมา

ขบวนการเยาวชน 6 เมษายน (The April 6 Youth Movement) ถือว่าเป็นขบวนการที่เป็นส่วนสำคัญอย่างมากในการออกมาเคลื่อนไหวเพื่อโค่นล้มรัฐบาลมูบารัคได้สำเร็จเหนือความคาดหมาย โดยในส่วนของชนชั้นของการขับเคลื่อนขบวนการนั้นถือว่าเป็นขบวนการที่มีการรวมกลุ่มกันหลากหลายชนชั้นไม่ต่างจากขบวนการคิฟายา แต่อาจจะมีความซับซ้อนของกลุ่มคนมากขึ้น กล่าวคือขบวนการเยาวชน 6 เมษายนเป็นการรวมตัวกันของชนชั้นแรงงาน ชนชั้นกลาง กลุ่มเยาวชน กลุ่มบล็อกเกอร์ กลุ่มพรรคการเมือง กลุ่มนิยมหลักการอิสลาม

ขบวนการเยาวชน 6 เมษายนนี้มีลักษณะการกระทำแบบรวมหมู่ที่เคลื่อนไหวด้วยการยกระดับจิตสำนึกของกลุ่ม (Consciousness-raising group) หรือเป็นแบบการปฏิวัติ (Revolution) พยายามขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พัฒนาไปสู่จุดที่ดีขึ้น โดยขบวนการมีอุดมการณ์ในการออกมาเคลื่อนไหวคือต้องการความเป็นธรรม พวกเขาออกมาเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมิติสังคมและเศรษฐกิจในเบื้องต้น จากนั้นจึงขยายสู่มิติการเมืองการปกครอง พวกเขาต้องการขจัดการคอร์รัปชัน และต้องการลดทอนอำนาจของตำรวจที่มีพฤติกรรมทำร้ายร่างกายประชาชนอย่างโหดร้ายทารุณ อีกทั้งยังมีอำนาจเหลือล้นในการสั่งจับกุมคุมขังประชาชนตลอดเวลา การทำงานของรัฐบาลก็เป็นสิ่งที่พวกเขารู้สึกว่าล้มเหลวทั้งในการให้บริการด้านสาธารณสุขและการศึกษา อีกทั้งท่าทีของรัฐที่ไม่ตอบสนองต่อภาวะยากไร้ภายในประเทศที่มีจำนวนคนตกงานว่างงานเป็นจำนวนมาก พวกเขาเห็นว่ารัฐบาลมูบารัคดำเนินนโยบายที่ล้มเหลว ผิดพลาด ไม่สนองตอบความต้องการของประชาชน ไม่ทำให้ประชาชนมีสถานะที่กินดีอยู่ดี จนทำให้พวกเขาต้องลุกออกมาเพื่อประท้วงอย่างจริงจัง กล่าวคือ ขบวนการเยาวชน 6 เมษายนนี้มีการกระทำแบบรวมหมู่ มีการจัดการเคลื่อนไหวที่

เป็นระบบ ในช่วงแรกพวกเขาตระดมทรัพยากรในการก่อตั้งขบวนการที่เป็นกลุ่มก้อนอย่างชัดเจน ภายใต้การรวมกลุ่มในโลกออนไลน์คือ Facebook

ขบวนการเยาวชน 6 เมษายนนั้น มีเป้าหมายชัดเจนในการเคลื่อนไหวเมื่อวันที่ 6 เมษายน ปี 2008 พวกเขาขับเคลื่อนด้วยการนัดหมายกันเพื่อหยุดงานประท้วง (strike) การกระทำแบบรวมหมู่ (collective action) ของพวกเขาออกมาในลักษณะนัดหมายกันเพื่อหยุดงานประท้วงพร้อมกัน โดยผู้ที่มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวต้องใส่ชุดดำประท้วงอยู่ที่บ้านของตนเองในวันทีนัดหมายให้หยุดงาน พวกเขาตระดมทรัพยากรจำพวกสื่อออนไลน์ให้มาเป็นเครื่องมือหลักในการติดต่อสื่อสาร เพื่อรายงานสถานการณ์ประท้วงที่เกิดขึ้นและกระจายความเคลื่อนไหวต่างๆ ของตำรวจเพื่อให้นักกลุ่มเครือข่ายระว่างภัยร่วมกัน

จุดมุ่งหมายในการประท้วงวันที่ 6 เมษายนนั้น ต้องการให้รัฐปรับค่าแรงให้สูงขึ้น เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ย่ำแย่ทำให้ประชาชนตกอยู่ในสภาวะลำบาก ยากไร้ การประท้วงเรียกร้องให้รัฐทำตามความมุ่งหมายจึงเป็นหนทางเดียวที่จะเยียวยา แก้ไขปัญหาได้ และการประท้วงนั้นก็ถือว่าประสบความสำเร็จในแง่ที่มีผู้ร่วมประท้วงมากมายหลากหลายสาขา เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความเดือดร้อนที่เป็นอยู่จริงในบุคลากรอาชีพต่างๆ จะเห็นว่าหลังจากที่มีการประท้วงจากกลุ่มอุตสาหกรรมทอผ้าในขั้นแรก จากนั้นการประท้วงเริ่มขยายตัวมายังพนักงานของภาครัฐ

จนในที่สุดรัฐก็ตอบสนองการเรียกร้องดังกล่าว ด้วยการขึ้นค่าแรงให้ทั้งแรงงานในภาคเอกชนและพนักงานของรัฐ ซึ่งความถี่ในการเพิ่มค่าแรงของแต่ละฝ่ายนั้นเกิดขึ้นบ่อยครั้ง เพราะมีการประท้วงอย่างต่อเนื่องยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการดำเนินนโยบายของรัฐในด้านเศรษฐกิจและสังคม เพราะขณะที่ขึ้นค่าแรงเพิ่มให้ทุกภาคส่วน แต่ค่าครองชีพกลับสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งอาหารที่ถูกตรึงราคาในระดับที่แพงเสียจนค่าแรงที่เพิ่มขึ้นก็ไม่สามารถชดเชยแทนกันได้เพียงพอ การประท้วงของขบวนการเยาวชน 6 เมษายนถือว่าประสบความสำเร็จในแง่ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงในเรื่องการยกระดับรายได้ให้สูงขึ้นแม้จะยังไม่เพียงพอต่อความต้องการนัก แต่ก็สร้างความเปลี่ยนแปลงในขั้นต้นได้สำเร็จ

นอกจากนี้แล้ว ภายหลังขบวนการขับเคลื่อนเรื่องค่าแรง ต้องการความเป็นธรรมในสังคมแล้ว หลังจากที่มีการปกครองของอียิปต์มีลักษณะเป็นรัฐตำรวจมานาน มีการปกครองที่ให้อำนาจตำรวจเป็นใหญ่ ประชาชนถูกทุบตีทำร้ายร่างกายและจับกุมคุมขังโดยอำเภอใจอยู่บ่อยครั้ง จนกระทั่งในปี 2010 ที่มีการเผยแพร่ภาพถ่ายของคายิด ซาอิด (Khaled Said) ที่ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายความมั่นคงใช้กำลังเข้าทำร้ายอย่างโหดเหี้ยม ทารุณ ขบวนการเยาวชน 6 เมษายนก็เริ่มหันมาตระดมทรัพยากรในการรวมตัวผู้ต่อต้านระบอบมูบารัคอีกครั้ง ผ่านนวัตกรรมสื่อใหม่ภายใต้ยุค Web 2.0 เช่นเดิม

ในครั้งนี้ พวกเขาได้รับการตอบรับจากผู้คนจำนวนมาก เนื่องจากความขยายตัวของความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวอียิปต์ที่มีความตื่นตัวทางการเมืองมากยิ่งขึ้น อีกทั้งความรู้สึกร่วมจาก

การปกครองภายใต้รัฐตำรวจที่ชาวอียิปต์ถูกทุบตี ทรมาณร่างกาย และจับกุมคุมขังตามอำเภอใจ อยู่บ่อยครั้ง กอปรกับการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตที่เพิ่มมากขึ้นหลังจากที่รัฐสกัดกั้นการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทั้งทางสถานีโทรทัศน์ที่รายงานการประท้วง ทั้งทาง Twitter ประชาชนสามารถรับรู้ข่าวสารผ่านทาง Facebook ได้ รวมทั้งการเข้าร่วมเคลื่อนไหวของขบวนการศึฟายาด้วย ถือว่าเป็นการฉีกกำลังที่สำคัญ ตลอดจนกระแสการประท้วงต่อต้านผู้นำที่สำเร็จในตูนิเซียเป็นประเทศแรกในโลกอาหรับทำให้เกิดแรงบันดาลใจต่อผู้ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านผู้นำมูบารัค

การระดมทรัพยากรเพื่อรวมตัวกันเคลื่อนไหวในปี 2010 จนล่วงเข้าสู่ปี 2011 นั้นมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อประท้วงต่อต้าน และโค่นล้มอำนาจผู้นำประเทศประธานาธิบดีฮุสเนี มูบารัค เนื่องจากประชาชนเริ่มอดทนต่อไปไม่ไหวกับการอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองของมูบารัคที่มีการใช้อำนาจนิยมในการจัดการกับประชาชนอยู่บ่อยครั้ง

พวกเขานัดหมายกันอย่างเป็นระบบผ่านทางอินเทอร์เน็ต โดยช่องทาง Facebook และ Twitter ขณะเดียวกัน ก็มีการเผยแพร่ข้อมูลผ่าน Weblogs ที่ Bloggers ส่วนใหญ่เป็นนักเขียนด้านการเมือง ทำให้การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่รัฐสกัดกั้นการเข้าถึงทำได้ไม่ยากนัก นอกจากนี้ กลุ่มที่เขียน Online Blogs กว่าร้อยละ 70 ที่เป็นกลุ่มการเมืองภราดรภาพมุสลิมก็ร่วมเขียนเนื้อหาในบล็อกด้วยการเผยแพร่ข้อมูลและบทวิเคราะห์ผ่านเว็บบล็อกนั้น บล็อกเกอร์ชาวอียิปต์ส่วนใหญ่เน้นการเขียนถึงเรื่องการเมือง สิทธิ เสรีภาพ นอกจากนั้นการระดมทรัพยากรในแง่ของกลุ่มคนที่มีจำนวนมากมายหลายชนชั้น และมีสาขาอาชีพที่แตกต่างกันแล้ว พวกเขาจัดหาวิธีหลบเลี่ยงการเซ็นเซอร์ของภาครัฐด้วยช่องทางอื่นที่รัฐไม่สามารถเข้าถึงได้ พวกเขาสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่าน Facebook page “พวกเราคือคายิด ซายิด” (We are all Khaled Said) และรวมตัวกันประท้วงทั้งจากทาง Facebook และโทรศัพท์มือถือ ที่น่าสนใจก็คือ มีการระดมทรัพยากรที่เป็นระเบียบแบบแผน พวกเขานัดหมายว่าจะออกมาประท้วงที่ใด และเตรียมตั้งหน่วยกลางในแต่ละเขตปกครองเพื่อให้ความช่วยเหลือในกรณีที่เกิดเหตุฉุกเฉิน

สรุป

การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในอียิปต์นั้น มีขบวนการเคลื่อนไหวที่สำคัญอย่างยิ่งอยู่สองขบวนการ ซึ่งเป็นการรวมตัวของกลุ่มประชาชนจากหลากหลายสาขาอาชีพและมีความแตกต่างกันทางชนชั้นอย่างมากมาย แต่สามารถมารวมกลุ่มกันได้เนื่องจากมีอุดมการณ์เดียวกัน มีลักษณะการกระทำแบบรวมหมู่ และมีเป้าหมายร่วมกัน

ขบวนการศึฟายาและขบวนการเยาวชน 6 เมษายน ต่างมีบทบาทสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน เนื่องจากขบวนการศึฟายาถือเป็นการเคลื่อนไหวที่สำคัญชนิดที่เรียกว่าพลิกประวัติศาสตร์หน้าใหม่ให้กับภาคพลเมืองหรือภาคประชาชนชาวอียิปต์ เพราะเป็นการเคลื่อนไหวอย่างไม่เคยปรากฏ

มาก่อน เป็นการท้าทายอำนาจรัฐที่มีปกครองด้วยอำนาจนิยม จึงมีความเสี่ยงอย่างยิ่งที่อาจจะต้องเผชิญกับการลิดรอนสิทธิเสรีภาพ หรือการถูกทารุณกรรมด้วยการทำร้ายร่างกายอย่างโหดร้าย แต่ขบวนการศึฟายาก็ยินยอมที่จะแลกความเจ็บปวดของพวกเขากับการให้ได้มาซึ่งสิทธิ เสรีภาพ และความเป็นธรรมเหมือนกับที่สมาชิกหนึ่งในผู้ก่อตั้งขบวนการศึฟายาได้พยายามปลุกเร้าประชาชนให้ออกมาเคลื่อนไหวด้วยการบอกให้พวกเขาออกมาต่อต้านระบอบมูบารัคเกิด แม้จะต้องยอมแลกกับความเจ็บปวดเพราะถูกทำร้ายร่างกายด้วยการทุบตีจากเจ้าหน้าที่ของรัฐกลับไปบ้างก็ตาม

ความแตกต่างของการรวมตัวภายใต้ขบวนการทั้งสองก็คือ ขบวนการเยาวชน 6 เมษายนมีกลุ่มคนหนุ่มสาวเข้ามามีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก มีสาขาอาชีพที่สำคัญโดยเฉพาะบล็อกเกอร์เพราะเป็นพื้นที่พียงหลักในการระดมทรัพยากรในโลกออนไลน์เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนการประท้วงต่อต้านดังกล่าว อีกทั้งความสำเร็จที่ได้มาจากการประท้วงในวันที่ 25 มกราคม 2011 จนกระทั่งมูบารัคถูกโค่นลงจากอำนาจนั้น ไม่ใช่เพียงเพราะกระแสการต่อต้านผู้นำที่แพร่มาจากตูนิเซียหรือประเทศต่างๆ ในโลกอาหรับต่างลุกฮือเพื่อประท้วง ไม่ใช่เพียงเพราะการถูกสังเวชีวิตของประชาชนทั้งในตูนิเซีย โดยการจุดไฟเผาตัวเองของบูอาซีซีหรือการถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐทำร้ายร่างกายคาอิด ซาอิดอย่างทรมาณและโหดร้าย ไม่ใช่เพียงเพราะแรงกดดันจากประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาเท่านั้น และไม่ใช่เพียงเพราะโลกออนไลน์ที่เป็นเครื่องมือหลักที่ถูกทำให้เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้เกิดการประท้วง เพราะเหนือสิ่งอื่นใดทั้งหมดทั้งหมดที่ประกอบกันจนนำไปสู่การโค่นล้มมูบารัคได้สำเร็จ ก็มีสาเหตุสำคัญมาจากการดำเนินนโยบายที่ล้มเหลวของผู้นำทั้งสามสมัย ทั้งกามัล อับเดล นัตเซอร์, อันวาร์ ซาดัต, และฮุสเน่ มูบารัค รวมทั้งพลังที่แข็งแกร่งของประชาชนที่มีกำลังใจในการผลักดันจนทำให้การเคลื่อนไหวเพื่อรวมตัวประท้วงต่อต้านสำเร็จได้

บทที่ 5

บทสรุปปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในอียิปต์

การเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในโลกอาหรับ จนนำไปสู่การขับเคื่อนมวลชนเพื่อออกมาประท้วง ต่อต้าน โคนล้มผู้นำประเทศจนกลายเป็นปรากฏการณ์อาหรับสปริง (Arab Spring) ทำให้ผู้นำในหลายประเทศค่อยๆ ทอยลงจากตำแหน่ง ลักษณะของระบอบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมในโลกอาหรับจึงค่อยๆ เกิดการเปลี่ยนผ่านดุจฤดูใบไม้ผลิ

การเปลี่ยนผ่านของประเทศจากการปกครองรูปแบบหนึ่งสู่การปกครองอีกรูปแบบหนึ่ง จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน สำหรับประเทศอียิปต์นั้นมีปัจจัยหลายด้านประกอบกัน ผู้วิจัยใช้การศึกษาวិเคราะห์ เก็บข้อมูลจากการดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมในแต่ละยุค ตั้งแต่สมัยประธานาธิบดีกามัล อับเดล นัซเซอร์ที่มีการปฏิวัติยึดอำนาจ โคนล้มสถาบันกษัตริย์ เปลี่ยนระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่การปกครองแบบสาธารณรัฐในปี 1952 และถึงแก่อสัญกรรมในปี 1970 เพราะโรคหัวใจล้มเหลว ทำให้ผู้สืบทอดอำนาจต่อมาคือ รองประธานาธิบดีอันวาร์ ซาดัต ขึ้นดำรงตำแหน่งในปี 1970 และถูกลอบสังหารในปี 1981 ทำให้ รองประธานาธิบดีฮุสเนี มุบารัคขึ้นสืบทอดอำนาจต่อในปีเดียวกันและการปกครองที่เน้นใช้ระบอบอำนาจนิยมที่ล้นเกินจนในที่สุดก็นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ของขบวนการประชาชนที่ลุกขึ้นมาต่อต้านการปกครองของเขา จนทำให้เขาต้องลงจากตำแหน่งประธานาธิบดีในปี 2011

สาเหตุสำคัญที่จำเป็นต้องศึกษาการดำเนินนโยบายของผู้นำทั้ง 3 สมัย เพื่อเป็นการสำรวจตรวจสอบและวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดขบวนการประชาชนที่ลุกขึ้นมาเพื่อต่อต้านผู้นำประเทศ ประธานาธิบดีทั้งสามยุคนี้มีการดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่มีทิศทางเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ผลจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวสร้างปัญหาหรือประโยชน์ให้ประเทศชาติและประชาชนมากน้อยเพียงใด นโยบายในมิติต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิด การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อต่อต้านผู้นำหรือไม่

ความล้มเหลวจากการดำเนินนโยบายของผู้นำอียิปต์ทั้ง 3 ยุคจนนำไปสู่การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมในอียิปต์

เริ่มจากยุคของผู้นำอียิปต์คนแรกกามัล อับเดล นัซเซอร์ เขาให้ความสำคัญกับมิติทางด้านสังคมอย่างมาก แทบจะพลิกประเทศให้เป็นรัฐสวัสดิการได้เลย เพราะนัซเซอร์พยายามจะพัฒนาและ

ทำให้สังคมแข็งแกร่ง เพื่อที่จะพึ่งพาตนเองได้ มากกว่าจะไปพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก ประเทศซึ่งก็สอดคล้องกับอุดมการณ์ของเขาที่เน้นเรื่องอาหรับนิยม (Arabism) คือเน้นสนับสนุนและส่งเสริมพึ่งพาแต่ในโลกอาหรับเท่านั้น ซึ่งแน่นอนว่าแนวคิดดังกล่าวพัฒนาความเป็นชาตินิยมของอียิปต์และชาตินิยมอาหรับมากขึ้น แต่ก็เป็นเพราะว่าในยุคที่นัซเซอร์เป็นประธานาธิบดีนั้น เป็นยุคที่อียิปต์ตกอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐเจ้าอาณานิคมซึ่งก็คืออังกฤษที่นัซเซอร์มุ่งมั่นจะทำให้อังกฤษหมดอำนาจไปและปล่อยให้อียิปต์ได้รับเอกราช สุดท้ายเขาทำสำเร็จด้วยการเจรจาต่อรองและทำสนธิสัญญาระหว่างกัน

ขณะที่นโยบายในด้านสังคมและเศรษฐกิจภายใต้ระบอบนัซเซอร์นั้น ถือว่าเขาสอบผ่านในแง่การตอบโจทย์ประชาชนหรือได้รับความนิยมนอกจากประชาชนอย่างมาก เพราะนัซเซอร์ดำเนินนโยบายอุดหนุนสังคมทั้งการให้ความดูแลในการเข้าถึงการบริการสาธารณสุขด้านพื้นฐาน การสนับสนุนด้านอาหารแก่ประชาชนผู้ยากไร้ การให้ความสนับสนุนด้านเสื้อผ้า และการให้ความสนับสนุนแม้กระทั่งอาคาร บ้านเช่า นัซเซอร์ก็จัดทำให้ในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาดทั่วไป ตลอดจนการให้ความสนับสนุนในด้านการศึกษา ด้วยการขยายจำนวนโรงเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นับตั้งแต่ปี 1955 – 1964 จำนวนโรงเรียนในระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้นถึง 4,000 แห่ง โดยให้เด็กในวัย 6-12 ปี สามารถเข้ารับการศึกษาคือ

นอกจากนี้นัซเซอร์ยังเพิ่มทุนสำหรับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยและระดับมัธยม ทำให้ผู้คนจากทั่วประเทศทั้งในระดับชนชั้นล่างและชนชั้นกลางได้เข้าสู่ระบบการศึกษาทั้งในระดับมหาวิทยาลัยและมัธยมถึงกว่า 100,000 ราย ส่วนในด้านเศรษฐกิจเขาดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบปิดประเทศ ในด้านการบริโภคนั้นมีขนาดที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่ในด้านสถานะเงินออมกลับร่อยหรอ ขณะที่การใช้จ่ายก็มีจำนวนที่สูงอย่างมากโดยเฉพาะการนำไปอุดหนุนด้านสังคมอย่างมหาศาล ทำให้เกิดช่องว่างทางการคลังหรือทำให้เกิดช่องว่างของการใช้จ่ายและการออมของภาครัฐบาล ทำให้รัฐต้องพยายามหาแหล่งกู้ยืมจากภายนอกเพื่อควบคุมช่องว่างดังกล่าวให้ได้ในที่สุดก็นำไปสู่การพังทลายทางเศรษฐกิจ

ขณะเดียวกัน แนวคิดที่ต่อต้านตะวันตกและเน้นเข้าหาสหภาพโซเวียต รวมทั้งนิยมการฝึกกำลังในโลกรับให้เป็นปีกแผ่น อีกทั้งนัซเซอร์ยังต้องการเป็นประเทศผู้นำในโลกรับด้วยแล้ว ทำให้เขาทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากต่อนโยบายด้านความมั่นคงในด้านการส่งเสริมกำลังกองทัพสำหรับอาวุธยุทโธปกรณ์ซึ่งมีราคาค่อนข้างสูง จึงนำไปสู่การทำสนธิสัญญาซื้อขายอาวุธกับสหภาพโซเวียตระหว่างปี 1955- 1966 มูลค่าสูงถึง 1.19 พันล้านเหรียญสหรัฐ เขาทุ่มงบประมาณซื้อทั้งรถถังและเครื่องบินเจ็ท MiG-17 เครื่องบินเจ็ท MiG-21 jets รถถัง T-54/55 รวมทั้งระเบิด TU-16 bomber มิสไซล์ รวมทั้งเรือดำน้ำมิสไซล์

ในยุคของนัซเซอร์นั้น หลังจากที่เขารับตำแหน่งประธานาธิบดี นัซเซอร์ดำเนินนโยบายด้านการเมืองที่มีลักษณะขจัดข้าวมืดตรงข้ามที่เขาถือว่าเป็นศัตรูต่อระบอบการปกครองของเขา มีการบริหารประเทศที่มีรูปแบบการใช้อำนาจนิยม เขาใช้ความรุนแรงกำจัดฝ่ายที่มีวิสัยทัศน์และทำที่ในการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านเขา ทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคผู้นำคนแรกของอียิปต์นั้น มีลักษณะที่ดำเนินการเป็นขบวนการใต้ดินเสียมากกว่า และหลีกเลี่ยงที่จะปรากฏตัวเพื่อต่อต้านนัซเซอร์อย่างชัดเจน ทำให้ภาพของการเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคของนัซเซอร์ไม่ได้มีให้เห็นเป็นตัวแสดงที่ชัดเจน

ขณะที่การดำเนินนโยบายของ **อันวาร์ ซาดัต** มีการดำเนินนโยบายที่สวนทางจากผู้ที่เขาสืบทอดอำนาจมา หรือแตกต่างจากนโยบายของนัซเซอร์อย่างสิ้นเชิง เขาละทิ้งอุดมการณ์ผืนิกกำลังอาหรับ (pan of Arabism) ที่เคยครอบงำนโยบายภายในประเทศ และยังหันมาดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบเปิด เพื่อสานสัมพันธ์ภาพระหว่างอียิปต์และอิสราเอล และยังเปิดทางให้เกิดการสร้างความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์อันมีนัยสำคัญทางเศรษฐกิจระหว่างอียิปต์และสหรัฐอเมริกา

ซาดัตเห็นว่านโยบายนัซเซอร์นั้นล้มเหลว แต่ในการดำเนินนโยบายด้านการเมืองและการขจัดข้าวมืดตรงข้าม การหาทางใช้ประโยชน์จากฝ่ายตรงข้าม โดยเปิดโอกาสให้ภราดรภาพมุสลิมที่ถูกกีดขวางมาตลอดและถูกใช้ความรุนแรงและใช้อำนาจกฎหมายจับกุมคุมขังในสมัยของนัซเซอร์ แต่ซาดัตปล่อยให้ภราดรภาพมุสลิมใช้ศักยภาพตนเองในการพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ เพราะซาดัตเห็นว่ารัฐรับภาระหนักพอแล้ว เพราะต้องใช้งบประมาณสนับสนุนหลายอย่าง จึงเป็นการดีกว่าที่ภาคเอกชนจะมารับหน้าที่เสียเอง ขณะเดียวกันก็เพื่อให้เป็นฐานกำลังของตัวเองในการจัดการกับฝ่ายสนับสนุนนัซเซอร์ก่อนหน้านี้

นโยบายทางด้านเศรษฐกิจที่ซาดัตเน้นมุ่งไปในทิศทางแบบเสรีนิยมนั้น ทำให้เกิดการขยายตัวของจำนวนกลุ่มผู้บริโภคนิยมที่เพิ่มมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันในด้านของภาคการผลิตกับซบเซาแตกต่างกัน ซาดัตใช้นโยบายเปิดประตู (Open Door Policy) หรือนโยบายอินฟิตาห์ (Infitah) ทำให้การส่งออกมีลักษณะสินค้าที่หลากหลายมากขึ้น แต่การนำเข้าก็กลายเป็นสินค้านำเข้าแพงกว่า ทำให้การค้าไม่สมดุล จนสุดท้ายก็นำไปสู่การกู้ยืมเงิน เพื่อมาถมช่องว่างระหว่างการส่งออกและการนำเข้าดังกล่าว⁷⁴

การที่ซาดัตให้ความสำคัญอย่างมากกับการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่มีลักษณะเปิด หรือมีความเป็นเสรีนิยมมากขึ้นนั้น เขาคิดว่าผลลัพธ์จากการดำเนินนโยบายเช่นนี้จะช่วยประคับประคองประเทศที่มีลักษณะหนี้ท่วมให้ค่อยๆ บรรเทาลงได้ ทั้งการสนับสนุนภาคเอกชนทั้งในประเทศและจากต่างประเทศให้เข้ามาลงทุนและทำการค้าระหว่างกันมากขึ้นด้วยการออกกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อ

⁷⁴ K.V.Nagarajan, Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime, 22-37

การดำเนินนโยบายดังกล่าวนั้นได้ผลลัพธ์ที่ไม่ตรงกับความต้องการ อันเนื่องมาจาก สภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กับภาระหนี้ของประเทศที่ไม่มีที่ท่าว่าจะลดลงนั้น กลับยิ่งทำให้หนี้เพิ่มสูงขึ้นที่จากเดิมในสมัยของนัซเซอร์ ภาระหนี้ตกเป็นของภาครัฐบาลเพราะมีบทบาทนำในการดำเนินการด้านเศรษฐกิจ แต่เมื่อชาติดำเนินการเปิดประเทศด้วยนโยบายเศรษฐกิจก็กลับกลายเป็นว่ามีภาระหนี้เพิ่มขึ้นทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐพร้อมๆ กัน

การระบุสถานะด้านความยากจนขององค์การระหว่างประเทศเช่น ธนาคารโลกนั้นสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาความยากจนของอียิปต์กำลังขยายตัวอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1970 เรื่อยมาจนถึงทศวรรษที่ 1990 พบว่าความยากจนของประชาชนชาวอียิปต์นั้นไม่ได้ลดน้อยถอยลงเลย แต่จะกลับเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ความยากจนดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างกระจายตัวโดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นชนบทและยังเข้าถึงการให้บริการด้านการศึกษาได้น้อยอีกด้วย ปัจจัยเหล่านี้ยิ่งทำให้ชาวอียิปต์ที่ยากจน ยากไร้ยังต้องเผชิญความทุกข์ยากต่อไปเพราะไม่สามารถเข้าถึงโอกาสในการพัฒนาตัวเองได้เลย ทำให้นโยบายเศรษฐกิจแบบเปิดประตูของชาติต้นนั้น ถูกวิจารณ์ในแง่ที่ว่านโยบายดังกล่าวเปิดโอกาสให้คนรวยได้รวยยิ่งขึ้นอย่างกระจุกตัว ขณะที่คนจนก็ยังอยู่อย่างยากจนข้นแค้นต่อไปอย่างกระจายตัว คำกล่าวเช่นนี้สะท้อนภาพที่ทำให้เห็นว่าคนที่มีฐานะร่ำรวยในอียิปต์นั้นมีจำนวนน้อยเพียงหยิบมือ แต่คนจน คนยากไร้ในอียิปต์นั้นกลับมีจำนวนมหาศาล และประชาชนคนจนจำนวนมากในอียิปต์ก็ไม่สามารถเข้าถึงโอกาสในการดำเนินนโยบายการอุดหนุนอาหารของรัฐได้

การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรีจนเกิดภาวะหนี้ท่วมนี้เองที่ทำให้การกู้ยืมเงินจากต่างประเทศของรัฐบาลภายใต้การนำของชาติตกถูกจับตา และนำไปสู่การออกคำสั่งให้รัฐบาลดำเนินมาตรการรัดเข็มขัด ต้องลดนโยบายที่ให้การสนับสนุนสังคมในหลายด้าน ทั้งการให้การสนับสนุนเสื้อผ้า การศึกษา อาหาร ฯลฯ จนในที่สุดการดำเนินตามมาตรการรัดเข็มขัดดังกล่าวก็นำไปสู่การออกมาเคลื่อนไหวเพื่อประท้วงต่อต้านนโยบายของชาติ กลุ่มที่ออกมาต่อต้านนี้ถูกขนานนามว่าเป็นกลุ่มก่อจลาจลเพื่ออาหาร (Food Riots) กลุ่มก่อจลาจลเพื่อขนมปัง (Bread Riots) กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของชาติต้นนั้น มีจำนวนมากจนผู้คนต้องออกมาเรียกร้องต่อต้านแทบจะทุกมุมเมืองของอียิปต์ เนื่องจากผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการสนับสนุนด้านอาหารดังกล่าวมีอยู่ทั่วประเทศอียิปต์ ตามที่กล่าวข้างต้นว่าจำนวนคนจนในอียิปต์นั้นมีอยู่มากนับล้านราย จึงไม่เป็นการยากเลยที่จะทำให้พวกเขาต้องออกมาต่อต้านเพื่อรักษาสิทธิในการดำรงอยู่ จากนั้น ชาติต้นจึงไม่กล้าที่จะดำเนินมาตรการรัดเข็มขัดอีก เขายินยอมที่จะผ่อนปรนต่อผู้ประท้วงเพื่อแลกกับการทำให้ประเทศอยู่อย่างสงบท่ามกลางกองหนี่ที่มีจำนวนมหาศาลต่อไป

ความสัมพันธ์ของชาติต้น กับต่างประเทศมีลักษณะที่เป็นมิตร เขาแสวงหาประโยชน์จากมิตรต่างประเทศในการเชื่อเชิญให้เข้ามาลงทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจแบบเปิดอย่างที่เขาต้องการและเห็นว่าการดำเนินเศรษฐกิจแบบเสรีจะทำให้ประเทศอยู่ได้ในสถานะที่ดีขึ้น แต่ด้วยภาระหนี้เก่าที่จำเป็นต้อง

สะสางสมัยที่นัซเซอร์อยู่ในอำนาจ ทำให้การดำเนินเศรษฐกิจแบบเปิด ส่งเสริมให้ต่างชาติเข้ามาลงทุน ทำการค้ากับต่างประเทศตะวันตกซึ่งต่างจากสมัยที่นัซเซอร์ปกครองที่เน้นการพึ่งพาภายในโลก อาหรับ แต่การดำเนินนโยบายเปิดประเทศดังกล่าว เอื้อผลประโยชน์ให้กับกลุ่มคนจำนวนน้อย ส่งผลให้ประชาชนชาวอียิปต์ถือว่าประสพภาวะทุกข์ยากจากสภาพเศรษฐกิจที่ย่ำแย่อยู่มาก และเมื่อชาติใดให้ความสำคัญกับนโยบาย IMF หลังการกู้เงินจากต่างประเทศแล้ว ยังต้องทำให้ประชาชนเผชิญกับภาวะทุกข์ยากจากการดำเนินมาตรการรัดเข็มขัด ด้วยความที่ประเทศดำเนินลักษณะอาหรับนิยม (Arabism) มานาน อาจเป็นไปได้ว่า การสังหารชาติตั้นั้น มาจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของเขาที่กระทบจิตใจผู้คนที่ไม่ต้องการให้เปิดประเทศเช่นนี้ ไม่ว่าจะเป็นการสานสัมพันธ์กับอิสราเอล หรือการเปิดความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐฯ และปล่อยให้ต่างชาติมาลงทุนจำนวนมาก เหล่านี้อาจทำให้นำไปสู่การถูกลอบสังหารพลิตชีวิตลงในที่สุด

หลังจากประธานาธิบดีอันวาร ชาติตั้นถูกลอบสังหารก็ถึงคิวผู้สืบทอดอำนาจรายต่อไปคือ ฮุสนี มุบารัค เขาถูกมองว่าเป็นเพียงทหารอาชีพ ไม่ให้ความสำคัญกับสังคม และยังไม่สนใจด้านการเมืองอีกด้วย แต่หลังจากเขาเข้าสู่อำนาจแล้ว เขากลับกลายเป็นผู้หลงยึดติดอยู่กับอำนาจอย่างถอนตัวไม่ขึ้น เขาขึ้นเป็นประธานาธิบดีในหลายสมัย จนยุคที่สะท้อนให้เห็นถึงความหลงใหลในอำนาจอย่างที่สุดคือช่วงปี 2005 ที่เขาพยายามจะถ่ายโอนอำนาจไปยังลูกชาย ผู้วิจัยไม่อาจคาดการณ์ได้ว่า ผู้นำก่อนหน้านี้ไม่ว่าจะเป็น กามัล อับเดล นัซเซอร์ หรือ อันวาร ชาติตั้นนั้นถ้าหากยังมีชีวิตอยู่ ไม่เจ็บป่วยจนถึงแก่สัจธรรมหรือไม่ถูกลอบสังหารไปเสียก่อน ทั้งสองท่านก่อนหน้าจะหลงในอำนาจเช่นเดียวกับประธานาธิบดี มุบารัคหรือไม่ แต่หากประเมินจากการครองอำนาจอย่างยาวนานโดยไม่เปิดทางให้มีการเลือกตั้งได้อย่างเป็นประชาธิปไตยและเสรีเลยนั้น เป็นไปได้ว่า ทั้งสองท่านก่อนหน้าก็อาจครองอำนาจจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม ในยุคของมุบารัคนั้นถือว่ามี การปกครองที่ความเป็นเสรีนิยมอยู่บ้างและอาจจะมากกว่านัซเซอร์และชาติตั้นอีกด้วย เพราะเขาปล่อยให้มีการปกครองเมืองต่างๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งรวมกลุ่มภราดรภาพมุสลิมอยู่ด้วย ขณะเดียวกัน เขาก็ปล่อยให้ห้องค์กรทางสังคมเติบโตขยายตัวอย่างกว้างขวาง แม้ว่าเขาจะพยายามเยียวยาและรักษาสุขภาพทางเศรษฐกิจ แต่รากของปัญหาสั่งสมมาตั้งแต่สมัยระบอบการปกครองภายใต้กษัตริย์แล้ว ทำให้ความไม่เท่าเทียมหยั่งรากลึกในสังคมอียิปต์มานาน อีกทั้งการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดซ้ำซ้อนมาตั้งแต่สมัยนัซเซอร์ที่ดำเนินนโยบายให้การอุดหนุนสังคมแบบล้นเกินทำให้เกิดภาวะหนี้ท่วม ขณะที่หนี้ท่วมจนล้นเกินความสามารถในการจัดหาเงินมาเพื่อบรรเทาภาวะความเป็นหนี้ยังไม่ทันได้ถูกสะสาง อียิปต์ก็ต้องเผชิญกับภาวะหนี้ท่วมซ้ำซ้อนแบบที่ยากจะหาใครที่มีความสามารถเพียงพอจะจัดหาเงินมาชำระหนี้ได้ เนื่องจากนโยบายชาติตั้นที่เปิดโอกาสให้มีการลงทุนและการค้ากับต่างประเทศ ตลอดจนบทบาทเอกชนนำภาครัฐในด้านเศรษฐกิจและการ

ดำเนินธุรกิจ ทำให้หนี้ที่มีอยู่เดิมตกเป็นภาระของภาครัฐอยู่แล้ว กลับกลายเป็นว่าภาคเอกชนที่มีโอกาสเข้ามาทำธุรกิจก็ต้องแบกภาระหนี้คู่ขนานกัน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมในสมัยสุสณี มุบารัคมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับนโยบายของผู้มาก่อนหน้า หรืออันวาร ซาดัต คือดำเนินแนวทางเศรษฐกิจเปิดเช่นกัน ทำให้ภาระหนี้ยังท่วมเหมือนเดิม แต่การดำเนินนโยบายสมัยมุบารัคก็นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในยุคของ มุบารัค ถือว่าขยายตัวขึ้นมากกว่าในสองยุคก่อนหน้า อันเนื่องมาจากสภาวะหนี้ที่อยู่ในยุคที่สามของผู้นำอียิปต์นั้นอยู่ในสถานะถดถอย การเติบโตทางเศรษฐกิจก็อยู่ในสถานะตกต่ำ การว่างงานมีจำนวนสูงมากกว่าในยุคของซาดัตถึงสองเท่าตัว

จากการศึกษาการดำเนินนโยบายในมิติต่างๆ ของผู้นำทั้งสามยุคทั้งในยุคแรกภายใต้การนำของประธานาธิบดีกามัล อับเดล นัซเซอร์ หรือในยุคที่สองที่ผู้นำอันวาร ซาดัตขึ้นมา ตลอดจนในการปกครองภายใต้ยุคผู้นำรุ่นที่สาม ประธานาธิบดีสุสณี มุบารัคนี้ เราจะเห็นว่าในแง่การดำเนินนโยบายในทั้งสามยุคมีความสำเร็จและล้มเหลวคละกัน สำเร็จในแง่ที่ว่าสามารถระคับประคองให้สถานะประชาชนมีความกินอยู่ที่ดีขึ้นหลังรัฐใช้นโยบายอุดหนุนสังคม แต่ด้วยความไม่สมดุลในการดำเนินนโยบายจึงนำไปสู่ภาวะหนี้ท่วมและทำให้เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียม ความรวยกระจุกตัว ความจนกระจายเกิดขึ้นทั่วประเทศอียิปต์ก่อกองกับนโยบายด้านการเมืองและสังคมในสมัยผู้นำในยุคที่สาม ภายใต้การนำของสุสณี มุบารัคนี้เองทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมค่อยๆ เติบโตและขยายตัวขึ้นจนสามารถล้มล้างระบอบมุบารัคได้

การขยายตัวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองในยุคสุสณี มุบารัคนี้ มีปัจจัยประกอบกันหลายประการ เริ่มตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1990 การปกครองภายใต้ระบอบมุบารัคมีลักษณะเข้มงวดต่อประชาชนตลอดเวลา มีการเซ็นเซอร์ข้อมูลข่าวสาร มีลักษณะการดูแลประชาชนในรูปแบบรัฐตำรวจ มีการสอดส่องจับผิดและยึดข้อหาให้ประชาชนอยู่บ่อยครั้ง ความเป็นอยู่อย่างยากไร้จากสภาวะไร้งานทำ จากสถานะเศรษฐกิจที่ทรุดโทรม จากการปกครองที่ไร้เสรีภาพและประชาชนมีชีวิตแขวนอยู่บนเส้นค้ำมันสัญญาที่มุบารัคสัญญาว่าจะให้แต่ไม่เคยให้และไม่เคยแสดงให้เห็นว่าจะให้เลยนั่นคือ สิทธิ เสรีภาพ และการปกครองที่เป็นไปตามครรลองประชาธิปไตย

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในอียิปต์ค่อยๆ เติบโตขึ้นอย่างช้าๆ ภายใต้สังคมที่มีสถานะถูกลิดรอนสิทธิ เสรีภาพอยู่ตลอดเวลา ในช่วงกลางทศวรรษ 2000 หรือในปี 2005 นี้เองที่นำไปสู่การปรากฏตัวของขบวนการเคลื่อนไหวคิฟายา (Kefaya Movement) ผู้พลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ของประชาชนที่เข้ามาข้องเกี่ยวกับเสรีภาพและสิทธิทางการเมือง พวกเขาไม่สามารถถดถอยต่อความพยายามสืบทอดอำนาจของประธานาธิบดีสุสณี มุบารัคได้ ภายหลักรัฐประภาคจะมีการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างผู้นำระดับสูงในรัฐบาลมุบารัค และการประกาศแก้ไขรัฐธรรมนูญของเขา ทำให้

ประชาชนหลายภาคส่วนระดมทรัพยากรรวมตัวกันเป็นขบวนการคีฟายาออกมาเรียกร้องต่อต้านไม่เห็นด้วยจากคำประกาศดังกล่าว พวกเขาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้มีการทำประชามติทันทีหากจะมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ตลอดจนเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมือง ให้มีการเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตย ความสำเร็จของพวกเขาแลกมากับอาการบาดเจ็บสาหัสของกลุ่มผู้ร่วมขบวนเพราะรัฐใช้ความรุนแรงเข้าปะทะ แต่พวกเขาก็อดทนต่อเป้าหมายและอุดมการณ์ จึงทำให้การเคลื่อนไหวครั้งนั้นประสบความสำเร็จ

ขณะที่ขบวนการคีฟายาเปิดทางให้ประชาชนคนอื่นๆ ในสังคมได้สังเกตเห็นว่า พวกเขาสามารถออกมาเรียกร้องต่อต้านบนท้องถนนได้ แม้ว่าจะต้องแลกมาด้วยอาการบาดเจ็บสาหัสหรือแม้กระทั่งชีวิตก็ตาม ก็ทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เกิดขึ้นภายใต้ชื่อขบวนการเยาวชน 6 เมษายน ที่เกิดขึ้นในปี 2008 พวกเขาออกมารวมตัวกันด้วยกลุ่มคนหลากหลายชนชั้นและสาขาอาชีพเพื่อเรียกร้องให้ขึ้นค่าแรงแก่แรงงานในเมืองอุตสาหกรรมสิ่งทอ การระดมทรัพยากรของพวกเขาแตกต่างจากขบวนการแรกในแง่ที่ว่าเขานำนวัตกรรมสื่อใหม่ในโลกออนไลน์มาใช้ในการขับเคลื่อนการรวมตัวแต่ละครั้ง และการเคลื่อนไหวของพวกเขา ก็ประสบความสำเร็จอย่างมาก เนื่องจากมีการขยายตัวของขบวนการ จากเดิมที่เป็นแรงงานในภาคเอกชน ก็ขยายไปสู่พนักงานของภาครัฐที่มาร่วมขับเคลื่อนการประท้วงด้วย จนในที่สุดผู้คนจำนวนมากที่พยายามออกมาต่อต้านด้วยการหยุดงานประท้วงส่งผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรมและธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้ยูสนี มุบารัคต้องแก้ไขปัญหาด้วยการขึ้นค่าแรงให้ทั้งแรงงานภาคเอกชนและพนักงานของรัฐซ้ำแล้วซ้ำเล่า

หลังจากนั้นเพียงสองปีการระดมทรัพยากรผ่านสื่อออนไลน์เพื่อประท้วงผู้นำของรัฐก็เกิดขึ้นอีก หลังจากที่มีการเผยแพร่ภาพชายหนุ่มที่อัปโหลดคลิปวิดีโอผ่าน YouTube เพื่อเปิดเผยการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีลักษณะคอร์รัปชันจนนำไปสู่การถูกทำร้ายร่างกาย ทบตีอย่างโหดร้ายโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงของรัฐ จนกระทั่งชายหนุ่มผู้นั้นเสียชีวิตและครอบครัวนำภาพถ่ายร่างที่ถูกทรมาณของเขามาเผยแพร่ ก็จุดกระแสให้ผู้คนออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านการกระทำดังกล่าวขึ้น กอปรกับกระแสการโค่นล้มผู้นำที่สำเร็จในตูนีเซียทำให้เกิดแรงบันดาลใจสะพัดทั่วประเทศในโลกอาหรับมากยิ่งขึ้น จนนำไปสู่การเคลื่อนไหวของขบวนการเยาวชน 6 เมษายนอีกครั้ง แต่ครั้งนี้พวกเขาผนึกกำลังร่วมกับขบวนการคีฟายาและกลุ่มคนหนุ่มสาวในการออกมาขับเคลื่อนความต้องการผ่านการประท้วงต่อต้าน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีอุดมการณ์ที่สอดคล้องกัน และระดมทรัพยากรจากเครือข่ายออนไลน์ทั้งทาง Facebook, Twitter, YouTube และ Weblogs ช่วยให้การเคลื่อนไหวเพื่อการเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพประสบผลสำเร็จ และเรียกร้องให้ประธานาธิบดียูสนี มุบารัคลงจากตำแหน่งได้ในที่สุด

Arab Spring เริ่มจากอำนาจรัฐที่มากล้น จบลงด้วยอำนาจประชาชน

ผู้ศึกษาวิจัยมองว่า โลกาภิวัตน์เป็นตัวสนับสนุนสำคัญที่ทำให้ผลักดันปัจจัยในการขับเคลื่อน การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่มากขึ้น เราจะเห็นว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมในโลกปัจจุบันนั้น ขยายภาพชัดเจนมากกว่าในอดีตยิ่งนัก ในโลกอาหรับ โลกตะวันออกกลาง โลกแห่งแอฟริกาเหนือ ที่มี ผู้นำที่นิยมใช้อำนาจในการปกครองประเทศมาเป็นระยะเวลายาวนานหลายทศวรรษ กลับถูกโค่นล้ม อำนาจด้วยการเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ จากประเทศตุนิเซีย ที่เป็นแม่แบบของการเริ่ม การเคลื่อนไหวทางสังคม หลังจากเด็กหนุ่มที่ขายผลไม้จุดไฟเผาตัวเองเพื่อเป็นการประท้วงรัฐบาลที่มีการปกครองแบบเผด็จการ และมีระดับเศรษฐกิจของประเทศที่มีความเป็นอยู่อย่างขัดสน เมื่อเด็กหนุ่มจุดไฟเผาตัวเองเพียงคนเดียว หลังจากนั้นการเคลื่อนไหวทางสังคมก็เกิดขึ้น และสามารถโค่นล้มผู้นำได้ในระยะเวลาราว 1 เดือน

จากปรากฏการณ์ตุนิเซียที่เป็นภาพสะท้อนความปั่นป่วนในสังคมเผยแพร่ไปทั่วโลก ประเทศ ในโลกอาหรับก็เหมือนไฟลุกลามที่มีคนมาจุดแรงบันดาลใจให้ทำตามตัวแบบ เพราะประชาชนเริ่ม อดทนไม่ไหวอีกต่อไปจากการกดขี่ให้อยู่ในสภาพที่แร้นแค้นและไม่สามารถแสดงออกได้อย่างเสรี การ โค่นล้มผู้นำตุนิเซียผ่านไปได้ไม่เท่าไร ข้อมูลข่าวสารของตุนิเซียฉายภาพผู้นำที่ใช้อำนาจนิยมในการ ปกครองประเทศได้ไม่นาน อียิปต์ก็เป็นอีกประเทศที่ลุกฮือขึ้นมาประท้วงและต่อต้านรัฐบาลเป็น ระยะเวลาไม่ถึงเดือนหรือราว 18 วันก็สามารถโค่นล้มผู้นำประเทศได้สำเร็จ สถานการณ์ลุกลามจาก ตุนิเซีย ไปอียิปต์ ลิเบีย โมร็อกโก ซีเรีย อิหร่าน บาห์เรน ซาอุดีอาระเบีย เหล่านี้ล้วนเป็นประเทศใน โลกอาหรับที่มักเป็นประเทศที่มีการปกครองด้วยอำนาจนิยมมาอย่างยาวนาน เพราะประชาชนต้อง เผชิญกับการกดขี่ ทุกข์ทรมานจากการมีชีวิตที่ยากไร้ ไม่เท่าเทียม และนำไปสู่การรวมตัวกันเพื่อให้ เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคม นำไปสู่การปฏิวัติได้สำเร็จบ้างในบางประเทศ อีกหลายประเทศยังไม่ ประสบผลสำเร็จนัก

เราเรียนรู้อะไรบ้างจากกระแสโลกาภิวัตน์กับการเคลื่อนไหวทางสังคม เราได้เรียนรู้ว่า ความ ขัดแย้ง และสาเหตุของปมปัญหาสามารถเกิดขึ้นได้ทุกกรณี ทุกประเด็น หากเกิดความไม่เท่าเทียม ความไม่เสมอภาคในการจัดการกับปัญหา การปกครองประเทศด้วยอำนาจนิยม การบริหารของ ภาครัฐที่ไม่โปร่งใส การคอร์รัปชัน การใช้ชีวิตของประชาชนภายในประเทศที่อยู่ในสภาวะยากไร้ จนไม่ สามารถหาทางออกได้ เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาสำคัญ ในขณะที่อีกหลายประเทศที่มีสภาวะเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ดี มีเสรีภาพ มีความเท่าเทียมในการดำรงชีวิตอยู่นั้น กลับมีปัญหาน้อยมากที่ ต้องเผชิญกับขบวนการเพื่อการเคลื่อนไหวดังกล่าว หรืออย่างน้อยหากผู้นำประเทศได้เปิดโอกาสให้ ประชาชนได้แสดงออกทางความคิดเห็นทางการเมืองผ่านการเคลื่อนไหวทางสังคมได้อย่างเสรีเพื่อให้

รัฐบาลรับฟังข้อเรียกร้องจากประชาชน สถานการณ์ก็อาจจะไม่นำไปสู่การสลายการชุมนุมที่ทำให้ประชาชนต้องบาดเจ็บล้มตายกับนับร้อยนับพันเช่นในลิเบียหรือซีเรีย หรือทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องถูกคุมขัง ผู้นำประเทศและกลุ่มผู้นำจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ว่ากระบวนการโลกาภิวัตน์ที่มีการขับเคลื่อนข้อมูลข่าวสารอย่างไรพร้อมแดนแพร่สะพัดอย่างรวดเร็ว มีการไปมาหาสู่ระหว่างกันอย่างสะดวกมากขึ้น จำเป็นต้องเรียนรู้บทเรียนและข้อผิดพลาด ความบกพร่องจากรัฐบาลในประเทศอื่น และนำมาปรับใช้เพื่อให้เกิดความสมดุลในการบริหารประเทศ และนำพาประเทศก้าวเดินไปข้างหน้าอย่างยุติธรรม โปร่งใส และเท่าเทียม เสมอภาคกัน เพื่อจะไม่ให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมเช่นในประเทศอื่นที่นำมาซึ่งความสูญเสีย หากจะมีการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศ ก็ควรแก้ไขปัญหาด้วยความชอบธรรม และให้โอกาสสังคม ให้โอกาสประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ได้เสนอความต้องการ เพราะรัฐบาลเป็นผู้ปกครองประเทศ ควรรับฟังทุกเสียงของประชาชน ต้องหาทางแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ต้องใช้แบบอย่างจากประเทศอื่นมาเป็นบทเรียนเพื่อไม่ให้ประเทศของตนก้าวไปถึงจุดนั้น หรืออย่างน้อยหากก้าวไปถึงจุดนั้นก็สามารถเยียวยาแก้ไขปัญหาได้

การเรียนรู้การเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งแบบใหม่และแบบเก่า ทำให้เราเข้าใจความเป็นมาที่มาและที่ไปของปัญหาในการรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวทางสังคมมากขึ้น ทำให้เข้าใจได้ว่าปัจจัยใดที่สำคัญในการขับเคลื่อนให้ประชาชนลุกฮือขึ้นมาเคลื่อนไหวทางสังคม ขณะเดียวกัน การเคลื่อนไหวทางสังคมดังกล่าว ช่วยเปิดโลกทัศน์ของรัฐบาลได้ในแง่ที่ว่าทำให้เข้าใจว่าตนบริหารประเทศอย่างไร สาเหตุใดจึงเกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมขึ้นและเรียนรู้วิธีการที่จะอยู่ร่วมกับประชาชนอย่างสันติ เพื่อให้บ้านเมืองสงบสุข ด้วยการพูดคุยกับประชาชนให้มากขึ้น เข้าหาประชาชนให้มากขึ้น รักษาสัญญาที่ให้คำมั่นในการจะพัฒนาประเทศ ไม่ปกครองแบบใช้อำนาจนิยม ให้ความยุติธรรม ให้ความเสมอภาคและเท่าเทียมกับทุกกลุ่ม ทุกคน ทุกชนชั้น เพื่อประเทศชาติจะได้สงบสุขร่มเย็นและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

สำหรับประเทศอียิปต์นั้น เราจะเห็นว่าการปกครองก็ยุคก็สมัยนับตั้งแต่โค่นล้มอำนาจจัสซีร์ลงได้ นับตั้งแต่สมัยกามัล อับเดล นัซเซอร์ หรืออันวาร์ ซาดัต หรือฮุสเนี มุบารัค ต่างก็ใช้หลักการที่มีลักษณะอำนาจนิยมในการปกครองประเทศ ใช้กำลังและความรุนแรงเข้าปะทะกับประชาชน

การเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นทั้งแบบเดิมและแบบใหม่ รวมทั้งการระดมทรัพยากรเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันเพราะเอื้ออำนวยให้การเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นๆ ประสบความสำเร็จ ผู้นำประเทศจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ดังกล่าวของสังคม เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อความต้องการของประชาชน และสนองตอบได้ในเชิงบวก แก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ไม่ใช่แค่เพียงแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอย่างไม่ยั่งยืนด้วยการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา หรือใช้อำนาจในการกดทับเสียงของประชาชนทุกครั้ง หรือใช้กฎหมายบีบบังคับให้ประชาชนเดินตามกรอบที่ผู้นำประเทศต้องการแต่เพียงฝ่ายเดียว เหล่านี้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน ซ้ำยังช่วยทำให้เกิดคลื่นใต้น้ำได้โดยง่าย

อีกทั้งการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด ล้มเหลวซ้ำไปซ้ำมาหลายครั้ง โดยเฉพาะนโยบายในด้านเศรษฐกิจที่มักจะเอื้อโอกาสให้ชนชั้นนายทุนอยู่เสมอจนทำให้เกิดช่องว่างทางโอกาส สังคมความไม่เท่าเทียมและกระจายความยากไร้ในสังคมให้เพิ่มมากขึ้น เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อต่อต้านความอยุติธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหลายรูปแบบ ทั้งการจำกัดเสรีภาพ ทั้งการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ตลอดจนปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ รวมถึงการเคลื่อนไหวแบบเก่าที่มีการเรียกร้องให้เพิ่มค่าแรง ปรับโครงสร้างรายได้แรงงานเหล่านี้ เป็นปัญหาที่สร้างความทุกข์ยากให้แก่ประชาชนและสร้างเงื่อนไขที่ทำให้ประชาชนต้องออกมาเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รัฐบาลจำเป็นต้องยึดหลักประนีประนอมในการแก้ปัญหา เพื่อที่จะสามารถเจรจาไกล่เกลี่ยให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ และสามารถบรรลุเป้าหมายต่างๆ ร่วมกันได้

การนำทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมนิเวศนิยมและทฤษฎีการระดมทรัพยากรมาใช้ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในโลกอาหรับ โดยเน้นศึกษาประเทศอียิปต์นี้ ทำให้ผู้ศึกษาวิจัยเข้าใจและเห็นภาพอย่างชัดเจนถึงสาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคม ที่มักจะเกิดจากความคับข้องใจ ความไม่พอใจ ความรู้สึกไม่ยุติธรรมต่อการเลือกปฏิบัติสังคมฝังรากลึกในจิตใจของประชาชนจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลนั้น ทำให้เรารู้ว่าพวกเขามีการกระทำรวมหมู่อย่างไรที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวร่วมกันเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกันก็ทำให้เข้าใจว่าการระดมทรัพยากรที่หลากหลายนั้น สามารถทำให้การเคลื่อนไหวนั้นประสบความสำเร็จได้

ปรากฏการณ์ Arab Spring นี้ ใช้การระดมทรัพยากรทั้งคนที่เป็นกำลังหลักในการเคลื่อนไหว และยังอาศัยการระดมทรัพยากรที่เป็นนวัตกรรมสื่อใหม่คือ social media ทั้ง Facebook, Twitter, YouTube และ Weblogs ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจาก user หรือผู้ใช้งานอยู่ในวัยที่เรียนรู้เทคโนโลยีใหม่เหล่านี้ สามารถใช้งานสิ่งเหล่านี้เพื่อรวมตัวกัน จุดกระแสให้ผู้คนให้ความสนใจ จนนำไปสู่การปลุกเร้ากันด้วยการให้ข้อมูลผ่านช่องทาง social media อยู่อย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอจนในที่สุดการเคลื่อนไหวทางสังคมนิเวศนิยมก็สามารถขับเคลื่อนความต้องการของมวลชนออกมาเรียกร้อง ต่อต้านรัฐบาลบนท้องถนนได้ และยังมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ถือว่าประสบความสำเร็จในระดับกว้างในแง่ที่สามารถระดมทรัพยากรมนุษย์ที่ร่วมขับเคลื่อนต่อเนื่องยาวนาน มีลักษณะการรวมตัวที่เป็นขบวนการอย่างชัดเจน

ขณะเดียวกัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวก็สะท้อนให้โลกได้พบว่า ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่โลกหมุนเร็วจนข้อมูลข่าวสารนั้นส่งผ่านถึงกันได้ในระยะเวลานับวินาที สามารถขับเคลื่อนสิ่งที่ไม่คาดคิดว่า จะเกิดให้เกิดขึ้นได้ สิ่งที่ไม่คาดคิดว่าจะสำเร็จก็สามารถบรรลุเป้าหมายได้ เช่นการออกมาเคลื่อนไหวของหนุ่มสาวในโลกอาหรับจนสามารถโค่นล้มระบอบอำนาจนิยมไปได้ในหลายประเทศ

ข้อจำกัดของการวิจัย

การทำงานวิจัยชิ้นนี้มีหลายปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้บรรยากาศในการทำงาน เต็มไปด้วยความยากลำบากและสร้างความกดดันไม่น้อย เนื่องจากการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในโลกอาหรับ เป็นสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ในหลายประเทศที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองทั้งในลักษณะให้มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำ หรือให้มีการเปลี่ยนผ่านระบอบการปกครองจากอำนาจนิยมสู่ประชาธิปไตยอย่างเสรี ฯลฯ เป้าหมายเหล่านี้ ล้วนจำเป็นต้องทำการศึกษาในหลายด้านที่เป็นทั้งเงื่อนไขของโครงสร้างทางสังคม ศึกษาทั้งปัจจัยภายในและภายนอกที่มีผลต่อการสร้างความสำเร็จหรือล้มเหลวของการเคลื่อนไหวนั้น หากจะต้องจำแนกออกให้เห็นข้อจำกัดอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น สามารถสรุปได้ดังนี้

ประการแรก เนื่องจากประเด็นที่นำมาศึกษาเป็นสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในโลกอาหรับ อีกทั้งยังเป็นประเด็นร่วมสมัย เป็นสถานการณ์ที่ยังไม่นิ่ง ทำให้ต้องจับตาดูการเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ที่มีสถานการณ์พลิกผันอยู่ตลอดเวลา สร้างความยากลำบากต่อการวิเคราะห์ เพราะเมื่อผู้วิจัยจับประเด็นและวิเคราะห์ผ่านกรอบทฤษฎีได้ชุดหนึ่งแล้ว แต่ปรากฏว่าเมื่อเวลาเปลี่ยนผ่านในระยสั้นๆ นั้น เหตุการณ์กลับพลิกตาลปัตร จนทำให้ต้องมีการเปลี่ยนประเด็นหรือเนื้อหาในการวิเคราะห์อยู่บ่อยครั้ง

ประการที่สอง เนื่องจากเป็นเนื้อหาที่ร่วมสมัยอย่างมาก ทำให้แหล่งข้อมูลมีจำกัด เพราะนักวิชาการ นักวิเคราะห์ทั้งที่อยู่ในโลกอาหรับ ทั้งในตะวันตก และในหลายๆด้านทั่วโลก ต้องรอให้สถานการณ์นิ่ง ก่อนจะสรุปทเรียนหรือวิเคราะห์ได้ ความยากลำบากของการวิเคราะห์และสืบค้นข้อมูลจึงตกอยู่ที่การเลือกประเด็นศึกษาที่อยู่ท่ามกลางความพลิกผันของสถานการณ์เป็นสำคัญ

ประการที่สาม ข้อจำกัดของการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นแหล่งต้นตำรับตำราของประเทศในโลกอาหรับเป็นไปอย่างยากลำบาก เนื่องจาก หลากหลายชุดข้อมูลที่มีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้า มักใช้ภาษาอาหรับซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงได้

ประการที่สี่ สภาพสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของประเทศในโลกอาหรับ โดยเฉพาะประเทศแม่แบบอย่างอียิปต์มีความซับซ้อนสูง มีปัจจัยเชื่อมโยงมากมายภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่หลากหลาย ทำให้ออกจากจะต้องทำความเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งมีความยากลำบากต่อการวิเคราะห์แล้ว ยังต้องทำความเข้าใจผ่านกรอบคิดทฤษฎีที่ค่อนข้างยาก และยังต้องเข้าใจบริบททาง

สังคม วัฒนธรรม และจารีตต่างๆที่เกี่ยวข้องกันอย่างสลับซับซ้อนอีกด้วย ทำให้ต้องใช้เวลามาก ในการตกผลึกทางความคิดต่างๆ ผ่านชุดข้อมูลหลายๆ ด้าน

ประการที่ห้า การเข้าถึงข้อมูลนั้น ผู้วิจัยพยายามศึกษาในหลายๆ มุมคิดของนักวิชาการ นักวิเคราะห์ท่ามกลางสถานการณ์ที่พลิกผัน เพื่อหลีกเลี่ยงทัศนคติที่ไม่เป็นกลาง และพยายามใช้ แนวคิดทฤษฎีเป็นแกนหลักเพื่อไม่ให้เกิดความเอนเอียงของเนื้อหา ดังนั้น แม้หากสำรวจจาก แหล่งข้อมูลที่น่ามาหยิบใช้อ้างอิง อาจเข้าใจหรือตีความได้ว่าเป็นการวิเคราะห์ผ่านชุดความคิดของ นักวิชาการตะวันตก หรือตะวันออก หรือเอนเอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่ง จึงทำให้ผู้วิจัยต้องพยายาม สสำรวจ วิเคราะห์ความต้องการหรือแรงปรารถนาของประชาชนภายในประเทศผ่านสถานการณ์ที่ บีบเค้นอันนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ภายใต้การวิเคราะห์ตามหลักทฤษฎี เพื่อ รักษาทิศทางการวิเคราะห์ไม่ให้มีความสุดโต่งไปในทางใดทางหนึ่ง รวมทั้งการศึกษาและการให้ คำปรึกษา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การให้ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญในโลกมุสลิม อิสลามที่ เป็นคณะกรรมการและที่ปรึกษาหลักของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนคำแนะนำหรือข้อคิดเห็นจาก ผู้เชี่ยวชาญด้านทฤษฎี หรือแนวคิดที่เกี่ยวข้องนั้น ทำให้เป็นไปได้ว่าชุดข้อมูลที่ผู้วิจัยหยิบยกมา นำเสนอและวิเคราะห์ น่าจะมีทิศทางที่สมดุลมากกว่าจะเอนเอียงไปในด้านใดด้านหนึ่งไม่มากนัก

รายการอ้างอิง

- Abdullah Al-Arian, Egypt: Reduxing the past [Online]. Available from:
<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/02/20112110358461902.html>
[2011, February 1]
- Ahmed Fathy and Hamdy Al Hussein, Egypt's Kefaya Holds "Swear-In [Online].
Available from: <http://newsgroups.derkeiler.com/Archive/Soc/soc.culture.egyptian/2005-09/msg00016.html> [2005, September 28]
- Ahmed Maher e-Saged, "Anwar Sadat and His Vision," Sadat and His Legacy | Egypt and the world, 1977 – 1997, The Washington Institute for Near East Policy,
Alex Comminos, **Twitter revolutions and cyber crackdowns**, Association for
Progressive Communications, June 2011, p.4-11
- Alfred G.Cuzan, "Resource Mobilization and Political Opportunity in the Nicaraguan Revolution: The Theory," The American Journal of Economics and Sociology, Vol.49, No.4, October, 1990: 401-410
- Andre Gunder Frank, Marta Fuentes, "Nine Theses on Social Movements," Economic and Political Weekly, August 29, 1987: 1503-1510
- Asiem El Difraoui, "No 'Facebook Revolution' – But an Egyptian Youth We Know Little About", Protest, Revolt and Regime Change in the Arab World: Actors, Challenges, Implications and Policy Options," SWP Research Paper, Stiftung Wissenschaft und Politik, February 2012
1998: 1-7
- Benjamin Rey, Will the Kefaya movement be enough to change Egypt? [Online]. Available from: <http://www.cafebabel.co.uk/article/will-the-kifaya-movement-be-enough-to-change-egypt.html> [2005, March 29]
- Cihan Tugal, "Transforming everyday life: Islamism and social movement theory", Springer, September 2009, Volume 38, Issue 5: 423-458
- Courtney C. Radsch, Core to Commonplace: The evolution of Egypt's blogsphere [Online]. Available from: <http://www.arabmediasociety.com/?article=692> [2008, September]
- Cristina Nedelcu, "The Legitimacy of Nasser's Ideology during Eisenhower Administration," Euro-Atlantic Studies, 2004: 21-25

- Darrell – Arthur McCulley, “Anwar Sadat: ‘Lived For Peace, Died For Principles,’” Rampage, Vol. 37, No.5, Oct 9, 1981: 1
- David Wolman, Did Egypt Detain a Top Facebook Activist? [Online]. Available from: <http://www.wired.com/2011/02/leading-egyptian-facebook-activist-arrested-friends-say/> [2011]
- Dina Shehata, “Youth Mobilization in Egypt: New Trends and Opportunities,” Background Paper, Issam Fares Institute for Public Policy and International Affairs, American University of Beirut, May 2010: 5
- Ellen Lust-Okar, **Structuring Conflict in the Arab World: incumbents, opponents, and institutions**, 2005, p. 1-59
- Ellina Bisgaard Chard, Kefaya protests Mubarak’s referendum and re-election, Egypt [Online]. Available from: <http://nvdatabase.swarthmore.edu/content/kefaya-protests-mubaraks-referendum-and-re-election-egypt-2005>: [2005]
- Emma Conway Van Susteren, **Going ‘Glocal’: Toward a New Social Movement Theory**, Wesleyan University, April 2010, p. 1-15
- Francesca Polletta, James M. Jasper, “Collective Identity and Social Movements,” Annual Review, 2001: 283-305
- Hala Mustafa, “A Policy for Promoting Liberal Democracy in Egypt,” White Paper Series: Voices from the Middle East on Democratization and Reform, FDD: Foundation for Defense of Democracies, May 2006: 1-11
- Hani Shehada, **Social Movement 2.0 An Analysis of Mobilization Through Facebook in the 2011 Egyptian Revolution**, International Institute of Social Studies, November, 2012, p. 13-43
- Heba Saleh, Re-Birth of Egyptian Politics [Online]. Available from: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4216750.stm [2005, September 5]
- Hossam El Hamalawy, Comrades and Brothers [Online]. Available from: <http://www.merip.org/mer/mer242/comrades-brothers> [2007]
- Jeremy M Sharp, Egypt: 2005 Presidential and Parliamentary Elections [Online]. Available from: <http://fpc.state.gov/documents/organization/54274.pdf> [2005, September 21]

- John D. McCarthy, Reinvigorating ZMRM: ZALD/MCCARTHY Resource Mobilization [Online]. Available from: <http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/2027.42/51351/1/587.pdf> [1999, September 18]
- John-Henry Harter, New Social Movements, Class, and the Environment: A Case Study of Greenpeace Canada [Online]. Available from: <http://deepblue.lib.umich.edu/zbitstream/2027.42/51351/1/587.pdf> [1999, September 18]
- Jordan Bailly, **The Impact of Social Media on Social Movements: A Case Study of the 2009 Iranian Green Movement and the 2011 Egyptian Revolution**, Research, Washington State University, Spring 2012, p. 10-27
- Joshua Muravchik, Among Arab Reformers [Online]. Available from: <https://www.commentarymagazine.com/article/among-arab-reformers/> [2005, September]
- Joshua Stacher, Rhetorical Acrobatics and Reputations: Egypt's National Council for Human Rights [Online]. Available from: <http://www.merip.org/mer/mer235/rhetorical-acrobatics-reputations> [2005]
- 'Kefaya' in Egypt [Online]. Available from: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A35379-2005Mar14.html> [2005, March 15]
- Khalil Al-Anany, Egypt's democratisation: reality or mirage? [Online]. Available from: https://www.opendemocracy.net/democracy-protest/article_2491.jsp [2005, May 10]
- K.V.Nagarajan, "Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime," International Journal of Humanities and Social Science, Vol.3, No.10, (Special Issue-May 2013): 22-37
- Lee Salter, "Democracy, New Social Movements, and the Internet A Habermasian Analysis," Cyberactivism Online Activism in Theory and Practice," Routledge, February 23, 2003: 117-141
- Leo d' Anjou and John Van Male, "Between Old and New: Social Movements and Cultural Change," Mobilization: An International Journal, 1998, 3 (2): 207-226

- Lorna Weir, "Limitations of New Social movement Analysis," Studies in Political Economy 40, Spring 1993: 73-98
- Madeline Storck, **The Role of Social Media in Political Mobilization: a case study of the January 2011 Egyptian Uprising**, Dissertation, Master Degree, International Relation, University of St. Andrews, Scotland, December 2011, p. 2-51
- Magdi Abdelhadi, Winds of Change Blow Through Egypt Politics [Online]. Available from: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4565411.stm [2005, May 20]
- Marina Ottaway and Amr Hamzamy, "Protest Movements and Political Change in the Arab World," January 28 2011, Policy Outlook, Carnegie Endowment For International Peace: 1-11
- M. Cherif Bassiouni, "Egypt Update No.13: Legislative and Presidential Election," March 2012, p. 77
- Michael Wieviorka, "After New Social Movements," Social Movement Studies, Vol.4, No. 1, 1-19, May 2005, Routledge: 1-17
- Mona El-Ghobashy, Egypt looks ahead to a portentous year [Online]. Available from: <http://www.merip.org/mero/mero020205> [2005, February 2]
- Nadia Oweidat, Cheryl Benard, Dale Stahl, Walid Kildani, Edward O' Connell and Audra K.Grant, **The Kefaya movement: a case study of a grassroots reform initiative**, RAND, National Defense Research Institute, 2008, p.12
- Rasha Abdulla, **Egypt's Media in the Midst of Revolution**, Carnegie Endowment for International Peace, 2014, p. 6-13
- Robert Bowker, **Egypt and the Politics of Change in the Arab Middle East**, Edward Elgar, UK: Edward Elgar Publishing, Middle East, 2010: 17-158
- Robert Danielson, **Nasser and Pan-Arabism: Explaining Egypt's Rise in Power**, Naval Postgraduate School, June 2007, p. 1-57
- Robert Springborg, **Mubarak's Egypt: fragmentation of the political order**, Westview Press, 1989, p. 19-110
- Samantha M. Shapiro, Revolution, Facebook-Style [Online]. Available from: http://www.nytimes.com/2009/01/25/magazine/25bloggers-t.html?pagewanted=all&_r=0 [2009, January 22]

Sarah Korshid, A Cry of Distress [Online]. Available from:

<http://www.onislam.net/english/politics/africa/410329.html> [2005, August 25]

Simone I. Flynn, “Resource Mobilization Theory,” Theories of Social Movements,
Pasadena: Salem Press, 2011, pp.111-121

Stephan Roll, “Egypt: Complex Challenges of Simultaneous Political and Economic Transformation,” Protest, Revolt and Regime Change in the Arab World: Actors, Challenges, Implications and Policy Options,” SWP Research Paper, Stiftung Wissenschaft und Politik, February 2012, p.34-35

Steven M. Buechler, “New Social Movement Theories,” Sociological Quarterly, Vol. 36, No. 3, (1995): 1-9

Tarek Osman, **Egypt on the Brink: From Nasser to Mubarak**, Yale University Press, 2010, p.136-7

“The Arab Spring: Its Impact on the Region and on the Middle East Conference,” Policy Brief, Friedrich Ebert Stiftung, Academic Peace Orchestra Middle East, Nos.9/10, August 2012: 2-20

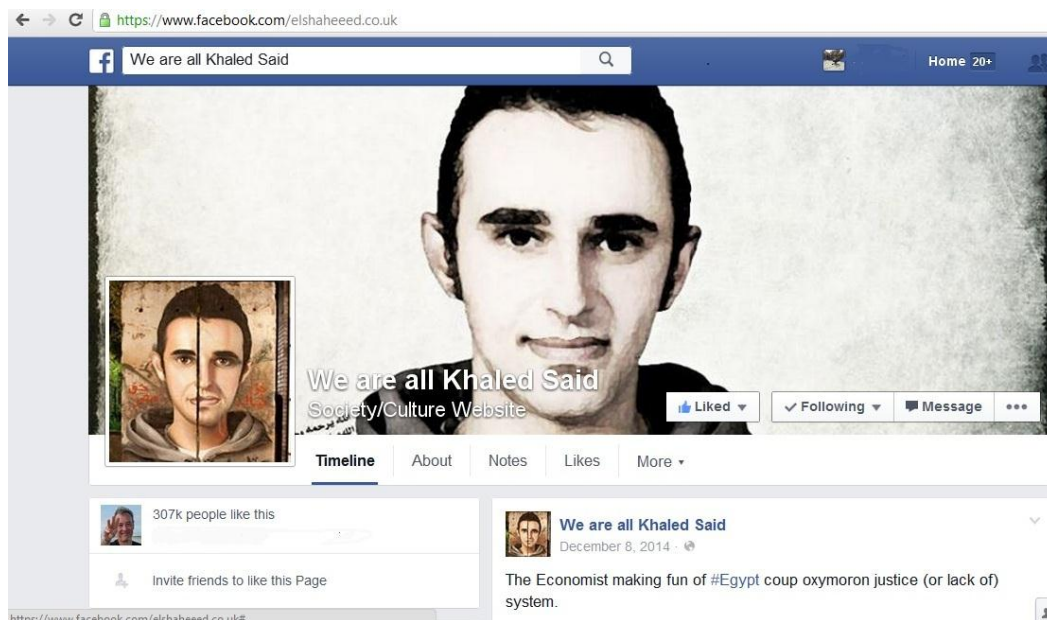
Tom Shakespeare, “Disables People’s Self – Organisation: a new social movement? Disability, Handicap and Society, Vol.8, No. 3, 1993: 249-262

Youssef M Ibrahim, ‘Kefaya’: A Word, A Movement [Online]. Available from:
http://usatoday30.usatoday.com/news/opinion/editorials/2005-03-27-kifaya-edit_x.htm [2005, March 28]

Ziad Munson, “Islamic Mobilization: Social Movement Theory and the Egyptian Muslim Brotherhood,” The Sociological Quarterly. 42 (January 2002): 1-44

รุ่งธรรม บัวแดง, Proxy Server, กรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกลาโหม, [Online]. แหล่งที่มา:
<http://www.dstd.mi.th/board/index.php?topic=714.0> [2013, เมษายน 25]

ภาคผนวก

ภาพที่ 1: Facebook Page ที่รำลึกถึงคاید ซาอิด “We are all Khaled Said”

ภาพที่ 2: Facebook Page ของขบวนการเยาวชน 6 เมษายน “6th of April Youth”

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปาริชาติ โชคเกิด

วันเดือนปีเกิด: 16 ตุลาคม 2523 สถานที่เกิด: ไทย

คุณวุฒิ: รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2552

ประสบการณ์ทำงาน:

ผู้ช่วยนักวิจัยและผู้ช่วยอาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นักวิจัย ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บรรณาธิการ Website Siam Intelligence Unit

บทความเผยแพร่ทางวิชาการ:

Arab Spring: ขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนในอียิปต์

ตำแหน่งปัจจุบัน: หัวหน้าวิจัยข้อมูลข่าว บริษัท วอยซ์ ทีวี จำกัด

